

”GAMBLE OF THE CENTURY”

Britannian EU-eron jälkeisten kauppaneuvottelujen peliteoreettinen mallinnus

Olli Toivanen

Pro gradu -tutkielma

Valtio-oppi

Filosofian, poliittisen

historian ja valtio-opin laitos

Turun yliopisto

Kevät 2017

Turun yliopiston laatujaärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

TOIVANEN, OLLI: "Gamble of the century": Britannian EU-eron jälkeisten kauppaneuvottelujen peliteoreettinen mallinnus

Pro gradu -tutkielma, 133 s., 1 liites.

Valtio-oppi

Toukokuu 2017

Tutkielmassa tarkastellaan Yhdistyneen kuningaskunnan EU-eron jälkeisiä neuvotteluja tulevasta kauppasuhteesta peliteoreettisten mallien avulla. Tutkimus suuntautuu neuvotteluosapuolten tavoitteiden ja strategioiden ohella peliteorian soveltuvuuteen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Tutkielmassa rakennetaan useita neuvottelujen eri näkökulmiin keskittyviä peliteoreettisia malleja. Tavoitteena on luoda pohjaa myöhemmälle tutkimukselle tarkastelemalla aiheen erityispiirteitä sekä tieteenfilosofisia ja metodologisia oletuksia soveltavan peliteoreettisen tutkimuksen taustalla.

Osapuolten tavoitteita neuvotteluissa arvioidaan yhdistelemällä historiallista aineistoa ja analyysia, julkilausumia sekä ennusteita EU-eron taloudellisista vaikutuksista. Tämän aineiston pohjalta luodaan puhtaasti taloudellista rationaalisuutta, monitavoitteisia hyötyfunktioita sekä erilaisia peli- ja ratkaisukonsepteja hyödyntäviä malleja. Näitä malleja arvioidaan tieteenfilosofisen ja metodologisen kriteeristön avulla. Nämä kriteerit liittyvät muun muassa preferenssien selvittämisen problematiikkaan sekä peliteorian taustalla vaikuttaviin rationaalisuuskäsityksiin ja odotetun hyödyn teorioihin.

Puhtaaseen taloudelliseen rationaalisuuteen perustuva pelimalli ennustaa neuvottelujen päättyvän täysjäsenyyden säilymiseen tai vähintään mahdollisimman tiiviiseen taloudelliseen suhteeseen poliittisten rajoitteiden vallitessa. Tavoitteiden laajentaminen taloudellisten kysymysten ohella vapaan liikkuvuuden, sääntelyn ja verotuksen kontrolloinnin sekä subjektiivisen suvereniteetin kaltaisiin kysymyksiin johtaa puolestaan ennustukseen neuvottelujen kariutumisesta. Lisäksi asymmetrisen informaation, signaloinnin sekä muiden jäsenvaltioiden sisällyttäminen pelimalliin havainnollistaa niiden vaikutusta osapuolten neuvottelustrategioihin.

Peliteorian soveltuvuutta valitun aiheen ja yleisemmin kansainvälisten suhteiden tutkimukseen rajoittivat preferenssien selvittämisen problematiikka sekä peliteorian ennustus- ja toimintasuositustulkintoihin liittyvät episteemiset ongelmat. Peliteorian havaittiin soveltuvan kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa parhaiten ymmärtämistä edesauttavien kehikkojen rakentamiseen. Tällainen lähestymistapa ei kuitenkaan hyödynnä peliteoreettisten tasapainotilojen ennustavaa voimaa. Näin ollen suositeltiin tulevan tutkimuksen keskittyvän preferenssien selvittämiseen tarkempien taloudellisten ja psykologisten mallien avulla uskottavien ennustusten ja toimintasuositusten saavuttamiseksi.

Asiasanat: brexit, Yhdistynyt kuningaskunta, Euroopan unioni, peliteoria, kauppasopimukset, tieteenfilosofia

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	RATIONAALISUUS PELITEORIAN TAUSTALLA	8
2.1	Rationaalisuuskuvaukset ja niiden merkitys tutkimuksessa.....	8
2.1.1	Vaihtoehtoiset rationaalisuuden kuvaukset.....	8
2.1.2	Rationaalisuuden merkitys.....	10
2.2	Rationaalinen valinta ja odotetun hyödyn teorialt.....	11
2.2.1	Valintojen luokittelu	11
2.2.2	Rationaalisen valinnan filosofia.....	13
2.2.3	Odotetun hyödyn teorialt	15
3	PELITEORIA KANSAINVÄLISTEN SUHTEIDEN TUTKIMUKSESSA.....	18
3.1	Peliteorian perusteet	18
3.1.1	Pelin määritelmä	18
3.1.2	Esitystapa ja ratkaisukonseptit	19
3.1.3	Neuvottelupelit.....	23
3.2	Peliteorian tulkinta	24
3.2.1	Tulkintavaihtoehdot ja arkkitehtuuri.....	24
3.2.2	Peliteorian filosofia	26
3.3	Peliteorian soveltuvuus kansainvälisten suhteiden tutkimukseen	27
3.3.1	Peliteorian edut ja rajoitukset.....	27
3.3.2	Preferenssien selvittäminen	30
4	BREXITIN TAUSTA JA VAIKUTUKSET	34
4.1	Britannia Euroopan yhteisöissä	34
4.1.1	Britannian jäsenyyden historia.....	34
4.1.2	Britannian suhtautuminen Euroopan integraatioon	38
4.2	Brexit.....	41
4.2.1	Kansanäänestys EU-erosta.....	41
4.2.2	Eromenettely	43
4.2.3	Tulevan kauppasuhteen skenaariot	45
4.2.4	Neuvottelutavoitteet.....	48
4.3	Brexitin taloudelliset vaikutukset.....	53
4.3.1	Tutkimusraportit	53
4.3.2	Vaikutukset Britannian talouteen.....	54
4.3.3	Vaikutukset EU:n talouteen	56
4.4	Yhteenveto	59

5	PELITEOREETTISTEN MALLIEN MUODOSTAMINEN	62
5.1	Neuvottelujen tulkintavaihtoehtoja	62
5.1.1	Neuvottelujen alkutilanne	62
5.1.2	Teoreettisia vaihtoehtoja	63
5.1.3	Monitavoitteiset hyötyfunktiot.....	66
5.2	Pelimallit neuvotteluista.....	69
5.2.1	Puhtaasti taloudellinen peli	69
5.2.2	Monitavoitteinen peli	72
5.2.3	Dynaaminen monitavoitteinen peli	80
5.2.4	Asymmetrinen informaatio ja signalointi	82
5.2.5	Ratifiointivaiheen neuvottelupeli.....	86
5.2.6	Puolitoistuva peli	89
6	MALLIEN JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	91
6.1	Arvioinnin kriteeristö	91
6.1.1	Tulkinta ja rationaalisuus	91
6.1.2	Kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikka	93
6.1.3	Odotetun hyödyn teorian vaikutus	94
6.1.4	Valitut kriteerit.....	95
6.2	Pelimallien arviointi	96
6.2.1	Puhtaasti taloudellinen peli	96
6.2.2	Monitavoitteiset pelit	99
6.2.3	Asymmetrinen informaatio ja signalointi	102
6.2.4	Ratifiointivaiheen neuvottelupeli ja puolitoistuva peli	104
6.3	Kokonaisarvio ja tieteenfilosofinen tausta	107
6.3.1	Pelimallien kokonaisarvio.....	107
6.3.2	Preferenssien selvittäminen	109
6.3.3	Toimijuuden problematiikka.....	110
6.3.4	Tieteenfilosofinen tausta.....	112
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	116
	LÄHDELUETTELO.....	124
	LIITTEET	134
	Liite 1: Sopimus Euroopan unionista 50 artikla	134

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1 Tieteenfilosofinen nelikenttä (Jackson 2011, 197).	5
Taulukko 2 Britannian valtiovarainministeriön arvio (HM Government 2016, 7).	55
Taulukko 3 NIESR:n arvio (Ebell & Warren 2016, 134).	56
Taulukko 4 Bertelsmann-säätiön arvio (Schoof et al. 2015, 1).	58
Taulukko 5 Yhteenvedo keskeisistä neuvotteluihin vaikuttavista asiakokonaisuuksista.	60
Taulukko 6 Britannian hyötyfunktion muuttajat skenaarioittain	75
Taulukko 7 EU:n hyötyfunktion muuttajat skenaarioittain	76
Taulukko 8 Britannian hyödyt eri skenaarioissa.	77
Taulukko 9 EU:n hyödyt eri skenaarioissa.	78
Taulukko 10 Peliteoreettisten mallien arvioinnin tiivistelmä.	108

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1 Valintojen luokittelu (Allingham 1999, 5).	12
Kuvio 2 Peliteorian matriisimuoto.	20
Kuvio 3 Peliteorian laajennettu muoto.	22
Kuvio 4 Peliteorian arkkitehtuuri (Grüne-Yanoff & Lehtinen 2010, 483).	25
Kuvio 5 Pelin narratiivi.	26
Kuvio 6 EU:n vapaakauppasopimusprosessi (Hwang & Kim 2014, 118).	44
Kuvio 7 Neuvottelujen lähtötilanne matriisimuodossa.	63
Kuvio 8 Puhtaasti taloudellinen malli neuvotteluista.	70
Kuvio 9 Monitavoitteisen neuvottelupelin matriisimuoto.	79
Kuvio 10 Dynaaminen kuvaus monitavoitteisesta neuvottelupelistä.	81
Kuvio 11 Dynaaminen peli myönnytyksellä.	82

Kuvio 12 Asymmetrisen informaation peli.....	84
Kuvio 13 Puolitoistuva peli.....	90

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa ehdotetaan ja analysoidaan peliteoreettisia malleja Yhdistyneen kuningaskunnan¹ EU-eropäätöksen² jälkeisistä neuvotteluista. Kyse on olennaisilta osin kauppaneuvotteluista, joita ohjaavat taloudellisten hyötyjen ohella poliittiset kysymykset. Keskeisinä kiinnostuksen kohteina ovat teoreettiset, metodologiset ja tieteenfilosofiset seikat koskien peliteorian soveltuvuutta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen, mutta samalla pyritään vastaamaan myös kysymyksiin Britannian ja Euroopan unionin tavoitteista ja strategioista. Ottaen huomioon tarjolla olevan aineiston tämä tutkielma keskittyy huomattavasti enemmän Britannian osuuteen neuvotteluista ja saavuttaa näin luultavasti suuremman tarkkuuden koskien Britannian preferenssejä ja strategiaa. Tutkimuskysymykset ovat: *Millaiset tekijät vaikuttavat Euroopan unionin ja erityisesti Britannian strategioihin brexit-neuvotteluissa? Millaisia pelikonsepteja neuvotteluiden ympärille voi luoda? Miten hyvin peliteoreettinen lähestymistapa soveltuu poliittisesti kompleksien kauppaneuvottelujen tutkimukseen?*

Tutkielman tavoitteena on tarkastella myös rationaalisuusoletuksen merkitystä kansainvälisten suhteiden tutkimuksen peliteoreettisissa malleissa. Puhtaasti taloudellinen rationaalisuus vaikuttaisi taloudellisiin kysymyksiin keskittyvien kansainvälisten kauppaneuvottelujen tutkimuksessa intuitiivisesti järkevältä lähestymistavalta. Vaikka tällöin kyettäisiin varmasti rakentamaan riittävän yksinkertaisia pelimalleja, lienee kuitenkin alusta asti selvää, ettei se tässä tapauksessa riitä avaamaan kaikkia tutkitun tapauksen kiinnostavia piirteitä puhumattakaan uskottavan ennustuksen tai kuvauksen muodostamisesta. Keskeisenä tutkimushypoteesina toimiikin: *Taloudellinen rationaalisuus ainoana oletuksena pelaajien preferensseistä johtaa virheelliseen ennustukseen neuvottelujen lopputuloksesta.*

Britannian ja EU:n tuleva suhde rajataan muutamaan perusteltuun vaihtoehtoon, joista luodaan ensin perustavaa laatua olevan kahden pelaajan malli taloudelliseen hyvinvointiin perustuvan hyötyrationaalisuuden pohjalta. Mallin oletuksien tarkastelun jälkeen siirrytään asteittain realistisempaan kuvaukseen erityisesti pelaajien kohtaamien vaihtoehtojen, tavoitteiden ja tuottojen osalta. Tutkielmassa aineistona toimivat

¹ Tästedes myös ”Britannia”.

² Tästedes myös ”brexit” viitaten 23.6.2016 kansanäänestyksen tulokseen ja sitä seuraavaan tapahtumaketjuun.

taloudellisten tunnuslukujen ja ennusteiden ohella keskeisten Britannian ja EU:n edustajien lausunnot, Britannian historialliset tavoitteet Euroopan yhteisöissä sekä asiantuntija-arviot neuvottelutavoitteista. Tätä aineistoa arvioidaan hyödyntäen aiempaa kirjallisuutta peliteorian soveltamisesta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Ajallisesti historiallinen aineisto sijoittuu Euroopan yhteisöjen alkua ajoista 1950-luvulta nykypäivään. Tällaisen aineistotriangulaation avulla pyritään saavuttamaan uskottavampi kuvaus pelaajien preferensseistä, kuin olisi mahdollista hyödyntäen yksittäistä aineistollista lähestymistapaa. Samalla tarkoitus on käsitellä Britanniaa ja Euroopan unionia yhtenäisinä toimijoina yksittäisten avainhenkilöiden analysoimisen sijaan.

Kansainvälisten suhteiden peliteoreettisia malleja on usein rakennettu vastaamaan aiempia tapahtumia. Tällöin ongelmaksi muodostuu tutkimuksen väistämättä tautologinen luonne, kun tuottoja muodostettaessa otetaan huomioon myös kyseisen pelin mallintaman tapahtuman todelliset lopputulokset. Tässä tutkielmassa pyritään myös havainnollistamaan peli- ja neuvotteluteorian kuvaamien tasapainotilojen ennustavaa voimaa. Tarkoituksena ei ole luoda yhtä tiettyä mallia kuvaamaan Britannian ja EU:n välisiä neuvotteluja, vaan hyödyntää peliteoriaa erilaisten analysoitavien mallien luomiseksi. Tärkeää on tuoda esiin peliteoreettisten analyysimallien hyötyjä ja haittoja kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa sekä suositella mahdollisia lähestymistapoja vastaavien ongelmien tutkimukseen.

Tutkimuskohde brexit on valittu johtuen sen ainutlaatuisesta asemasta Euroopan sodanjälkeisen integraation historiassa. Yksikään itsenäinen valtio ei ole aiemmin tehnyt päätöstä erota EU:sta tai sitä edeltäneistä Euroopan yhteisöistä. Alustavat arviot brexitin taloudellisesta vaikutuksesta antavat ymmärtää, ettei eropäätöstä tehty taloudellisista syistä. Brexitin käynnistänyttä päätöstä kansanäänestyksen järjestämisestä voikin tulkita pikemminkin epäonnistuneena riskipolitiikkana (*brinkmanship*)³ kuin tietoisena valintaa irrottaa Britannia EU:sta. Pääministeri David Cameron (2016) kuvailikin oman hallituksensa alulle panemaa kansanäänestystä vuosisadan uhkapelinä (*gamble of the century*). Kansanäänestyksen asettamat rajoitteet vaikuttanevat kuitenkin väistämättä Britannian neuvottelustrategiaan valtiollista asemaa ja kansalaisten hyvinvointia koskevien hyötylaskelmien ohella.

³ Riskipolitiikalla viitataan neuvottelutaktiikkaan, jossa haetaan edullista neuvotteluasemaa huomattavan riskinoton avulla.

Laajemmin tutkielman voi katsoa kuuluvan paitsi peliteoreettisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen myös integraatiotutkimuksen traditioon. Vaikka Britannian EU-ero on ensimmäinen laatuaan, voi sen nähdä jatkavan sellaista suvereniteetin, taloudellisten ja turvallisuuskysymysten välillä tehtyä kaupankäyntiä, johon koko Euroopan integraatiohistoria perustuu, eikä tilanteeseen johtanut riskipolitiikka myöskään ole uutta Britannian suhtautumisessa Euroopan integraatioon (ks. esim. Dinan 2004, 155–157). Lähestymistapojen yhdistelmäkään ei ole uusi. Esimerkiksi Gerald Schneider (1994) tarkastelee eurooppalaista integraatioprosessia monitasoisten pelien ja neuvotteluasemien avulla.

Tiivistettynä tutkielmaa voi lähestyä teoreettisena ja metodologisena tapaustutkimuksena, jossa peliteoreettisen lähestymistavan soveltuvuutta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen tarkastellaan Britannian ja EU:n välisten kauppaneuvottelujen avulla. Tapaustutkimuksella Britannian ja EU:n välisistä neuvotteluista pyritään tarjoamaan alustavia ennustuksia, toimintasuosituksia tai vähintään ymmärrystä edesauttava, systemaattinen kuvaus neuvotteluista. Ottaen kuitenkin huomioon tutkielman aineistolliset sekä muut resurssirajoitteet tämä tavoite jää toissijaiseen asemaan. Sen sijaan tutkielma edesauttaa peliteoreettista lähestymistapaa hyödyntävää jatkotutkimusta sekä yleisesti kansainvälisten suhteiden alalla että erityisesti brexit-neuvottelujen osalta tarkastelemalla peliteorian metodologiaa ja taustaoletuksia sekä tarjoamalla valmiita kehikoita saman aiheen tutkimiseen poikkeavien aineistojen tai oletusten pohjalta.

Luonnollisesti Britannian EU-eropäätöstä ei ole ehditty käsitellä kovin runsaasti vertaisarvioidussa tutkimuskirjallisuudessa.⁴ Soveltuva tausta vallitsevan tilanteen tutkimiseen löytyy eroa edeltäneistä arvioista sekä Britannian ja EU:n välisen suhteen tutkimuksesta. Yksityiset tutkimuslaitokset ovat tuottaneet lukuisia arvioita liittyen Britannian ja EU:n tulevaan kauppasuhteeseen ja brexitin taloudellisiin vaikutuksiin. Näitä tutkimuksia hyödyntäessä tulee ottaa huomioon, ettei niitä ole arvioitu tieteellisesti. Lisäksi tutkimuslaitosten ideologinen tausta voi vaikuttaa niiden antamiin suosituksiin ja arvioihin. Luotettavimpia lienevät suoraan EU:n tai Britannian alaiset tutkimuslaitokset, joiden politiikkasuosituksille neuvottelijoiden voi olettaa antavan suuremman painoarvon kuin muille tutkimuksille. Brexitiä koskeva keskustelu jatkuu myös kiivaana mediassa. Vaikka molemmat osapuolet pyrkivät näin signaloimaan aikomuksiaan, ei tämän pitäisi

⁴ Ks. kuitenkin esim. Gifford 2016 ja Blagden 2017.

vaikuttaa neuvottelujen keskeiseen luonteeseen, joskin sillä saattaa olla vaikutusta osapuolten strategioihin. Samalla tutkielmaan pyritään sisällyttämään neuvotteluiden viimeisin tilanne sikäli, kuin hyödynnetyt huomattavasti yksinkertaistavat mallit sen sallivat.

Ottaen huomioon tutkielman teoreettisen ja reflektiivisen luonteen, on tavallista tärkeämpää myös tarkastella mahdollisia tieteenfilosofisia lähestymistapoja peliteoreettiseen tutkimukseen. Patrick Jackson (2011, 35–38) esittää kansainvälisten suhteiden tutkimuksen keskeisimmiksi tieteenfilosofisiksi väittelyiksi yhtäältä tutkijan suhdetta tutkimuksen kohteena olevaan maailmaan ja toisaalta mahdollisuutta luoda tietoa tutkimuksen kohteista, joita ei ole mahdollista havaita. Hän dikotomisoi vastaukset näihin kysymyksiin ensinnäkin mielenfilosofisen dualismin ja monismin sekä toiseksi transfaktualismin ja fenomenalismin kategorioiksi. Mielenfilosofinen dualismi olettaa tutkijasta erillisen maailman olemassaolon, jolloin tutkijan tavoitteena on ylittää kuilu mielen ja maailman välillä sekä luoda tietoa, joka korreloi tutkijasta riippumattoman maailmantilan kanssa. Mielenfilosofinen monismi puolestaan kiistää tällaisen eksogeenisen todellisuuden olemassaolon ja esittää, että kaikki pyrkimykset tuottaa tietoa vaikuttavat maailmaan, jota osa myös tutkija erottamattomasti on. Transfaktualismilla Jackson tarkoittaa mahdollisuutta saavuttaa havaittujen faktojen taustalla vaikuttavia tekijöitä ja prosesseja, joita on periaatteellisesti mahdoton havaita suoraan. Fenomenalismi tyytyy puolestaan järjestelemään havaintoja luodakseen työkaluja, joiden avulla voi tuottaa tietoa uusista tutkimuskohteista, ja kiistää mahdollisuuden saavuttaa tietoa empirian ulkopuolisin keinoin.

Yhdessä nämä dikotomiat viittaavat seuraavan taulukon mukaisesti neljän metodologisen vaihtoehdon suuntaan. Mielenfilosofinen dualismi ja fenomenalismi ovat osa neopositivistista tutkimusohjelmaa, jossa hypoteesien testaamisen ja falsifioinnin avulla luodaan olettamuksia maailmasta. Mielenfilosofisen dualismin ja transfaktualismin olettava kriittinen realismi pyrkii luomaan parhaan approksimaation maailmasta kontrolloimalla muuttujia ja tehden oletuksia vaikutussuhteista, joita ei kyetä havaitsemaan. Mielenfilosofinen monismi ja fenomenalismi johtavat puolestaan analytisismiin (*analyticism*), jossa pyritään rakentamaan hyödyllisiä analyttisiä narratiiveja ilman tarvetta niiden empiiriselle todentamiselle. Viimeisenä mielenfilosofinen monismi ja transfaktualismi ovat osa refleksiivistä metodologiaa, jossa tavoitteena on lisätä tutkijan itsetietoisuutta ja vaikuttaa ympäröivään maailmaan tarkastelemalla tutkimuksen sosiaalisia lähtökohtia. (Jackson 2011, 197–200.)

	Fenomenalismi	Transfaktualismi
Dualismi	Neopositivismi	Kriittinen realismi
Monismi	Analytisismi	Refleksiivisyys

Taulukko 1 Tieteenfilosofinen nelikenttä (Jackson 2011, 197).

Peliteoreettinen tutkimus ei itseisarvoisesti sijoitu yhteen tiettyyn lokeroon Jacksonin nelikentässä, vaan sitä voi yleisellä tasolla käsitellä pikemminkin vuorovaikutuksen tutkimuksen työkalupakkina. Koska se pohjautuu rationaalisen valinnan teorioihin, joiden pohja vaikuttaa olevan vankasti positivistisessa tieteenfilosofiassa, olisi helppo tulkita peliteorian tähtäävän falsifioitavien hypoteesien luomiseen neopositivistisen tieteenfilosofian mukaisesti (ks. esim. Bishop 2007, 213). Tutkija voi kuitenkin hyödyntää peliteoriaa myös kriittiseen realismiin suuntautuneessa tutkimuksessa, sillä pelien syvintä olemusta on approksimaatioiden rakentaminen vuorovaikutteisista valintatilanteista, eikä tasapainotilojen vaikuttavia rationaalisia laskelmia kyetä todellisuudessa havaitsemaan ainakaan riittävällä säännöllisyydellä. Yhtä lailla pelit voivat olla analytisismin tapaan hyödyllisiä analyttisiä narratiiveja, ja erityisesti kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa on pitkä perinne peliteorian hyödyntämisestä kompleksien valintatilanteiden yksinkertaistetussa muotoilussa. Tästä on kyse, kun esimerkiksi suurvaltojen välistä ydinpelotetta tulkitaan jänishousupelinä, jonka vaihtoehtoisessa narratiivissa kaksi autoa ajaa toisiaan kohti ja vähintään toisen pitää väistää täydellisen tuhon välttämiseksi. Tieteenfilosofinen refleksiivisyys on yhtä lailla mahdollista peliteoreettista metodologiaa hyödynnettäessä mutta jää tämän tutkielman puitteissa pienemmälle huomiolle.⁵

Seuraavassa luvussa perehdytään rationaalisuuden, rationaalisen valinnan sekä odotetun hyödyn teorioiden teemoihin. Rationaalisen valinnan teorioita tai edelleen strategisen vuorovaikutuksen sisältäviä peliteorioita ei voi ymmärtää ilman käsitystä rationaalisuuden määritelmästä. Vaikka rationaalisuutta problematisoidaan harvoin taloustieteellisessä tutkimuksessa, vaatii toimijoiden vaihtuminen yrityksistä ja ainoastaan voittoa tavoittelevista yksilöistä poliittisiin päättäjiin ja valtioihin myös tämän päätöksenteon osa-alueen erityistä huomioimista. Lisäksi tutkielman reflektiivinen

⁵ Vaikka tutkielmassa esitetään reflektiivisiä havaintoja peliteorian soveltuvuudesta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen, ei tarkoituksena ole problematisoida tutkijan asemaa tai tutkimuksen sosiaalisia lähtökohtia.

luonne edellyttää metodologian taustalla toimivien oletusten käsittelyä ja kritiikkiä. Samalla käsitellään myös rationaalisen valinnan teorian tieteenfilosofista taustaa ja kritiikkiä sekä laajalti etenkin taloustieteessä ja peliteorian tutkijoiden keskuudessa vallitsevan rationaalisen valinnan teorian, odotetun hyödyn teoreeman⁶ oletuksia.

Kolmannessa luvussa tarkastellaan peli- ja neuvotteluteorian metodologiaa ja esitetään huomioita peliteoreettisesta kansainvälisten suhteiden tutkimuksesta. Tarkoituksena on, että lukija kykenee lyhyen perehdytyksen avulla seuraamaan tutkielman myöhemmässä vaiheessa analyysia ja ymmärtää tehtyjä metodologisia valintoja. Keskeiset käsitteet ja ratkaisukonseptit pyritään esittämään tavalla, joka on ymmärrettävä myös peliteoriaan perehtymättömälle. Peliteorian peruskäsitteiden ohella avataan sellaisia peli- ja neuvottelumalleja, joita hyödynnetään myöhemmin tutkimuksessa. Peliteorian soveltuvuutta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen tarkastellaan lähinnä aiemman kirjallisuuden pohjalta ja samalla perehdytään erityisesti preferenssien muodostumisen ja havaitsemisen ongelmaan, joka erottaa soveltavaa peliteoreettista tutkimusta sen puhtaista matemaattisista muodoista.

Neljäs luku esittelee tämän tutkielman peliteoreettisten mallien muodostamisessa hyödynnettävän tutkimusaineiston. Luvussa avataan ensin lyhyesti Britannian ja EU:n sekä sen edeltäjien suhdetta 1950-luvulta nykypäivään. Tämän jälkeen esitetään aiempaa tutkimusta tämän suhteen laadusta ja Britannian keskeisistä tavoitteista Euroopan yhteisöissä. Tavoitteena on näin luoda historiallinen pohja preferenssien määrittämiseksi. Seuraavaksi perehdytään itse brexitin välittömään taustaan, syihin, tuloksiin ja seurauksiin. Samalla esitetään Britannian nykyisen hallituksen ja EU:n johtavien neuvottelijoiden ilmaisemia sekä asiantuntijoiden arvioimia tavoitteita alkavissa neuvotteluissa. Luvun lopuksi arvioidaan brexitin taloudellisia vaikutuksia keskittyen sellaisiin tunnuslukuihin, jotka todennäköisesti vaikuttavat laajimmin osapuolten strategiavaihtoehtoihin neuvotteluissa. Tavoitteena ei ole tuoda esiin ainoastaan peliteoreettisessa analyysissa hyödynnettäviä datapisteitä vaan tarjota samalla tiivis mutta kattava kuvaus Britannian ja EU:n välisen suhteen historiasta ja kehityksestä.

Viidennessä luvussa kehitetään pelikonsepteja neuvottelujen ympärille perustuen aiempiin kansainvälisten suhteiden ja kauppaneuvottelujen peliteoreettisiin tutkimuksiin, saatavilla olevaan informaatioon sekä brexit-neuvottelujen erityisluonteeseen. Kaikkia

⁶ ”Odotetun hyödyn teoreemalla” viitataan John von Neumannin ja Oskar Morgensternin peliteoriaa varten muotoilemaan rationaalisen valinnan aksiomaattiseen malliin, joka on eräs odotetun hyödyn teoria.

esitettyjä tulkintavaihtoehtoja ei kyetä analysoimaan tämän tutkielman puitteissa hyödyntäen neuvotteluja koskevaa aineistoa johtuen pitkälti tiedollisista ja resurssirajoitteista. Esimerkiksi laajat taloudelliset tai psykologiset mallit preferenssien selvittämiseksi ovat erittäin raskaita ottaen huomioon, kuinka paljon vaikuttavia tekijöitä ja toimijoita⁷ brexit-neuvotteluihin sisältyy. Tämän sijaan keskitytään preferenssien taustalla toimivien monitavoitteisten hyötyfunktioiden konseptoimiseen aiemman päätöksenteon tutkimuksen perusteella ja luomaan pelikehikkoja mahdollisen tulevan tutkimuksen pohjaksi.

Kuudennessa luvussa analysoidaan rakennettuja malleja. Kiinnostuksen kohteena on muun muassa, millaisiin valintoihin preferenssien, hyötyfunktioiden sekä valittujen ratkaisukonseptien osalta analysoitavien pelimallien tulokset perustuvat. Ennustavan mallin ohella tavoitteena on esitellä malli- ja analyysivaihtoehtoja, jotka tarjoavat tukea päätöksentekoon sekä neuvottelujen kulkuun vaikuttavien tekijöiden hahmottamiseen. Tutkimusta itseään arvioidaan hyödyntäen edellä mainittuja Jacksonin tieteenfilosofisia lähtökohtia, toisessa luvussa esiteltäviä rationaalisuuden ja rationaalisen valinnan teorian kuvauksia sekä kolmannen luvun kuvausta peliteorian tulkinnasta ja soveltuvuudesta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Tavoitteena on näin brexit-neuvotteluiden esimerkin avulla luoda eräänlainen yleisluontoinen arvio peliteorian hyödyistä ja ongelmista monitavoitteisten tosielämän päätöksenteko- ja neuvotteluongelmien tutkimuksessa. Näitä tavoitteita varten luodaan edellä mainittujen kirjallisuuskatsausten avulla tieteenfilosofinen, metodologinen ja kansainvälisten suhteiden tutkimuksen erityisluonteeseen liittyvä kriteeristö, jota vasten verrataan tutkielman varsinaisen peliteoreettisen tutkimuksen onnistumista ja puutteita.

Viimeisessä luvussa kerrataan tutkimuksen tärkeimpiä havaintoja, esitetään niistä johtopäätöksiä ja tuodaan esiin uusia tutkimusmahdollisuuksia brexit-neuvotteluja aiheena sekä peliteoreettisia menetelmiä yhdistäen. Luomalla yhtäältä voimakkaasti yksinkertaistavia ja toisaalta keskeisimpiä neuvottelukysymyksiä sisältäviä malleja pyritään tuomaan esiin ensinnäkin rationaalisen valinnan teorioiden ja toiseksi peliteorian näihin lisäämän vuorovaikutuksen mallintamisen etuja ja rajoitteita kansainvälisten suhteiden systemaattisena kuvauksena. Nämä reflektiiviset havainnot ja johtopäätökset ovat tämän tutkielman tärkeintä antia.

⁷ Ks. esim. Heath 2017.

2 RATIONAALISUUS PELITEORIAN TAUSTALLA

Tässä luvussa tarkastellaan lyhyesti käsitteitä, metodologiaa ja filosofiaa peliteorian pohjalla toimivien rationaalisen valinnan teorioiden ympäriltä. Tavoitteena on, että lukija ymmärtää peliteorian taustalla vaikuttavan rationaalisuuskäsityksen sekä rationaalisen valinnan teorioiden oletuksia, ja miten ne vaikuttavat peliteoreettisen analyysin lähtökohtiin ja lopputuloksiin. Samalla esitellään lyhyesti odotetun hyödyn teorioita, joiden avulla selitetään pelaajien preferenssejä tyypillisessä peliteoreettisessa tutkimuksessa. Koska peliteoria on erään rationaalisen valinnan teorian strateginen variaatio, sen tulkinta riippuu huomattavasti valitusta rationaalisuuskäsityksestä. Rationaalisuuden, rationaalisen valinnan ja odotetun hyödyn teorioiden tarkastelu toimii näin osaltaan tutkimuksen myöhemmän arvioinnin taustalla.

2.1 Rationaalisuuskuvaukset ja niiden merkitys tutkimuksessa

2.1.1 *Vaihtoehtoiset rationaalisuuden kuvaukset*

Rationaalisuuden kuvaukset jaotellaan tavallisesti sisällön perusteella ohueen ja paksuun rationaalisuuteen. Ohut rationaalisuus koostuu uskomusten ja halujen luonteesta tehdyistä yksinkertaisista oletuksista. Halut koskevat jotain tiettyä päämäärää ja rationaalisuuden kannalta keskeiset uskomukset puolestaan toimijan ulkopuolista maailmaa sekä keinoja halutun päämäärän saavuttamiseksi. Kun toimintaa selitetään perinteisillä rationalistisilla malleilla, halut ovat tavallisesti ensisijaisia, ja uskomukset jäävät mahdollistavaan rooliin. Paksu rationaalisuus antaa puolestaan haluille ja uskomuksille sisällön. Tyypillisessä muotoilussa toimijoiden oletetaan olevan egoistisia ja heille oletetaan täydellinen tietämys päätökseen vaikuttavista tekijöistä. Toisenlaiset oletukset toimijoista ovat kuitenkin yhtä lailla mahdollisia. (Wendt 1999, 117–118.)

Dagfinn Føllesdal (1986, 111–113) nimeää rationaalisuuden neljäksi perustyyppiä: rationaalisuuden loogisena johdonmukaisuutena, rationaalisuuden hyvin perusteltuina uskomuksina, rationaalisuuden hyvin perusteltuina arvoina sekä toiminnan rationaalisuuden. Näistä ensimmäinen, rationaalisuus loogisena johdonmukaisuutena koskee toimijan uskomusten keskinäisiä suhteita. Toimijan ulkoista maailmaa koskevien kokemusten ja odotusten ei tulisi sisältää ristiriitaisia piirteitä. Toinen rationaalisuuden

määritelmä, rationaalisuus hyvin perusteltuina uskomuksina vaatii toimijalta jo huomattavasti enemmän. Uskomusten keskinäisen ristiriidattomuuden lisäksi niiden tulisi perustua saatavilla olevaan todistusaineistoon. Kolmas, rationaalisuus hyvin perusteltuina arvoina tarkoittaa, että keinojen ohella myös päämääriä voidaan perustella rationaalisesti. Viimeisenä toiminnan rationaalisuus tarkastelee toimintaa kaksiosaisena prosessina, jossa toimija kartoittaa ensin hänelle avoinna olevia vaihtoehtoja ja punnitsee sitten niitä toisiaan vasten.

Føllesdal (1986, 112–114) toteaa kolmen viimeksi mainitun rationaalisuuden tyyppin olevan deskriptiivisyyden sijaan pikemminkin normatiivisia määritelmiä. Uskomusten ja arvojen johdonmukaisuuden kohdalla tämä on selvää, sillä useimmilla toimijoilla on vallitsevaan maailmantilaan nähden ristiriitaisia uskomuksia ja arvojen sisältöön puuttuminen on määritelmällisesti normatiivista. Hän käsittää kuitenkin myös toiminnan rationaalisuuden mahdollisesti normatiiviseksi, sillä kyse on pikemminkin toimijan resurssien, tiedonkäsittelykyvyn sekä kyvyn määritellä valintamahdollisuuksia tehokkaasta hyödyntämisestä kuin valmiiden vaihtoehtojen välillä tehdystä valinnasta. Tämä jaottelu siis eroaa paksun ja ohuen rationaalisuuden käsitteistä, joita hyödyntäen Føllesdalin rationaalisuustyypeistä ensimmäinen ja viimeinen, looginen johdonmukaisuus sekä toiminnan rationaalisuus, ovat ohuita, kun taas hyvin perustellut uskomukset ja arvot ovat paksuja määritelmiä.

Shaun Hargreaves Heap (1989, 1–6) esittää puolestaan rationaalisuuden jakamista instrumentaalisiin, proseduraalisiin sekä ekspressiivisiin käsityksiin. Näitä käsityksiä erottaa niiden tapa sekä kyky selittää tapahtunutta ja tuottaa toimintasuosituksia erityisesti taloustieteen mutta myös muiden yhteiskuntatieteiden kontekstissa. Hänen mukaansa instrumentaalille rationaalisuuskäsitykselle on annettu kohtuuttoman suuri arvo valtaviiran taloustieteellisessä tutkimuksessa, ja sitä on samalla pyritty tuomaan myös muihin yhteiskuntatieteisiin, vaikka siitä on vain rajallisesti hyötyä inhimillisen toiminnan mallina.

Instrumentaalinen rationaalisuuskäsitys on paitsi vallitsevan uusklassisen taloustieteen tutkimusohjelman määrittävä tekijä myös lähes kaiken taloudellisen analyysin pohjalla toimiva oletus. Tätä käsitystä määrittää yhtäältä sen tarjoamien selitysten vetoaminen toimijan tarkoituksellisuuteen yksilötasolla (*intentional explanation*) ja toisaalta yksilön motiivien ulkopuolisiin, yli- (*supra-intentional*) tai alitarkoituksellisiin (*sub-intentional*) kausaalisiin tekijöihin kuten markkinoiden ”näkymättömään käteen” tai toimijan

alitajuntaan. Toimintasuositusten osalta instrumentaalisella rationaalisuudella on tarjota ainoastaan konsekventialistisia, hyötylaskelmiin perustuvia vaihtoehtoja kuten Pareto-tehokkuus⁸. (Hargreaves Heap 1989, 39–40, 209.)

Proseduraalista toimintaa määrittää erilaisten toimintatapojen tai peukalosääntöjen hyödyntäminen. Toiminnan selittämisessä näitä tekijöitä ei voi palauttaa instrumentaaliseen rationaalisuuteen. Sen sijaan tätä rationaalisuuskäsitystä määrittää toiminnan sosiaalisuus ja historiallisuus, jolloin selittävinä tekijöinä toimivat esimerkiksi kumulatiivinen kausaatio ja hystereesi. Kumulatiivisessa kausaatiossa toimijoiden valinnoilla tietyssä hetkessä tai kontekstissa ei välttämättä ole merkitystä lopputulokselle, joka on määrittynyt jo aiemmin, kun toiminta on lukittunut tietylle radalle. Hystereesillä tarkoitetaan puolestaan tilannetta, jossa muuttujien valinnan ajankohta vaikuttaa lopputulokseen. (Hargreaves Heap 1989, 116–117, 140–141.)

Proseduraaliset selitykset ovat siis teleonomisia instrumentaalisen rationaalisuuden teleologisten selitysten sijaan ja toimivat näin tarkoituksenmukaisuuden kritiikkinä.⁹ Edelleen ekspressiivisen rationaalisuuden tarjoamat selitykset pohjautuvat normatiiviseen, ”todellisten intressien” lähestymistapaan. Todelliset intressit ovat määritelmällisesti toimijan itsensä tavoittamattomissa, mutta niitä voi hyödyntää toimintatapojen tietoisessa valinnassa. Ekspressiivinen rationaalisuus korostaa edelleen teleonomisten ja teleologisten selitysten sijaan kokeilua, jolla ei ole määriteltyä päämäärää. Proseduraalista ja ekspressivistä rationaalisuutta yhdistää näkemys hyötylaskelmien sijaan oikeuksiin ja kyvykkyyksiin perustuvista toimintasuosituksista. (Hargreaves Heap 1989, 175–176, 192–194.)

2.1.2 Rationaalisuuden merkitys

Robert C. Bishop (2007, 224–234) katsoo rationaalisen toimijan olevan pikemminkin normatiivinen ihanne kuin kuvaus todellisuudesta. Hänen mukaansa toimijoiden rationaalisuus ei ole objektiivinen tai arvoneutraali kuvaus maailmasta vaan pohjautuu vahvasti utilitarismiin sekä liberaaliin individualismiin, mikä korostuu erityisesti rationaalisen valinnan teorian vaikeuksissa selittää yhteistyötä ja altruismia. Bishop

⁸ Pareto-tehokkuuden määritelmä ks. s. 23.

⁹ Teleonomialla tarkoitetaan luonnonlakien tuottamaa päämäärähakuisuutta. Teleologialla tarkoitetaan puolestaan tarkoituksenmukaista, ihmisten aiheuttamaa päämäärähakuisuutta.

esittää myös, että länsimaaisissa yhteiskunnissa asiantuntija-arvioille annettu suuri arvo yhdessä rationaalisen valinnan teorian aseman kanssa ohjaa käytöstä teoriassa oletettuun individualistiseen ja hyötyä maksimoivaan suuntaan.

Føllesdal (1986, 123–124) esittää vastaavan näkemyksen rationaalisuuden merkityksestä. Hänen mukaansa käsitys rationaalisuudesta kaiken käyttäytymisen selittävänä teoriana tai toimintatapana, josta ihmiset poikkeavat vain harvoin, on yksinkertaisesti virheellinen, mutta rationaalisuudella on arvoa ihmistieteissä, sillä se on normi, jota toimijat tavoittelevat. Rationaalisuudessa on siis kyse toisen asteen taipumuksesta (*second order disposition*). Mikäli toimijoille osoitetaan heidän toimintansa irrationaalisuus, he pyrkivät korjaamaan sitä rationaalisuuden suuntaan. Näin ollen rationaalisuusoletus uskomusten ja arvojen osalta voidaan tehdä, jos muut tekijät kuten valintatilanteen monimutkaisuus eivät selkeästi riitä tukahduttamaan tätä taipumusta.

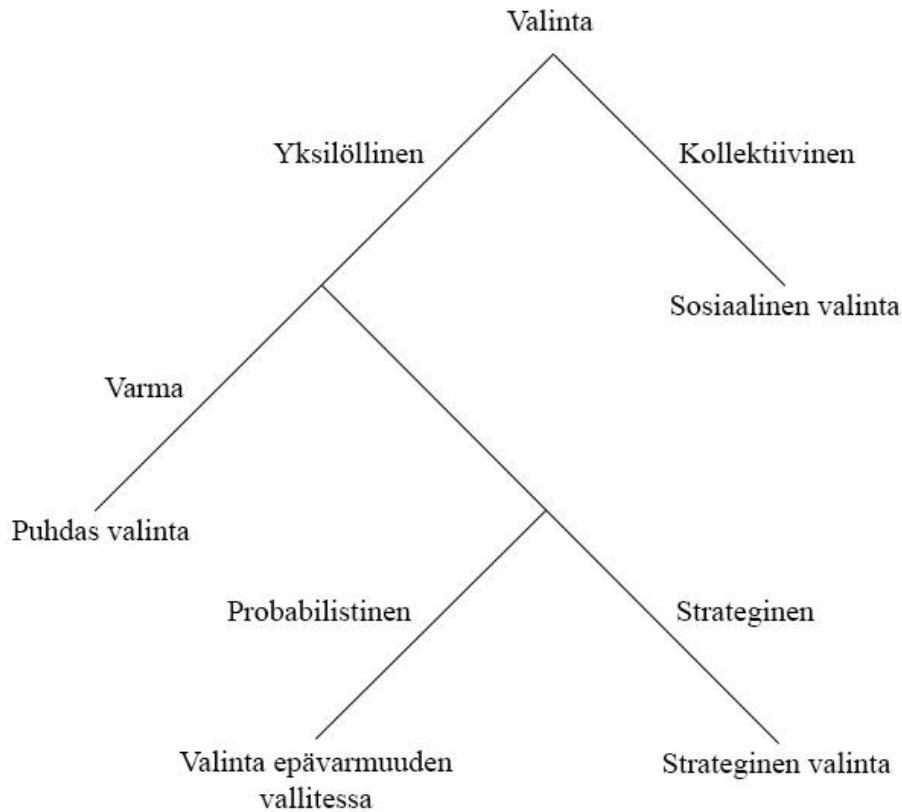
Näin alkaa muodostua kuva tyypillisissä rationaalisen valinnan teorioissa oletetusta rationaalisuuskäsityksestä paksuna, instrumentaalisenä, toiminnan rationaalisuutena, joka oletetaan deskriptiiviseksi mutta on myös syvästi normatiivinen. Samalla vaihtoehtoiset rationaalisuuskäsitykset avaavat keskeisen väylän kritisoida näiden lähestymistapojen puutteita. Bishopin ja Føllesdalin käsitys rationaalisuudesta normina on tätä tutkielmaa ohjaava lähestymistapa, joka luo pohjan rationaalisten valintojen tarkastelulle kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Aiheeseen pelataan tarkemmin tutkimuksen kokonaisarvion yhteydessä, kun tarkastellaan rationaalisen valinnan teorian normativistisen tulkinnan vaikutuksia kansainvälisten suhteiden tutkimukseen.

2.2 Rationaalinen valinta ja odotetun hyödyn teoriat

2.2.1 Valintojen luokittelu

Yksilölliset valinnat voi jaotella seuraavan kuvion mukaisesti varmoihin ja epävarmoihin ja edelleen probabilistisiin ja strategisiin valintoihin. Varmojen valintojen tapauksessa valintaympäristö ei vaikuta valintojen lopputuloksiin. Probabilistisissa valinnoissa, epävarmuuden vallitessa, ympäristö on sattumanvarainen, ja toimija ei tiedä varmuudella valintojensa lopputulosta mutta tietää kunkin lopputuloksen todennäköisyyden. Strategisissa valinnoissa ympäristöllä on oma agendansa, eli toimijan tulee ottaa myös sen rationaalisuus huomioon. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi peliteorian tapaan

toisia pelaajia. Kollektiiviset, sosiaalisen valinnan teoriat ottavat puolestaan huomioon kaikkien toimijajoukon yksilöiden preferenssit johdonmukaisella tavalla.¹⁰ Rationaalisen valinnan tulee määritelmällisesti olla vähintään yhtä hyvä kuin mikä tahansa sen vaihtoehtoista sekä sisäisesti johdonmukainen. (Allingham 1999, 2–5.)



Kuvio 1 Valintojen luokittelu (Allingham 1999, 5).

Edellä olevan jaottelun ohella voidaan kaikki valintaongelmat jakaa edelleen yksittäisen tai usean tavoitteen valintoihin. Usean tavoitteen valinnoissa ongelmana on vaihtoehtojen systemaattinen järjestäminen, kun jokainen niistä suoriutuu heikommin tai paremmin usealla eri mittarilla. Tällöin täytyy harkita subjektiivisten arvoasteikkojen käyttämistä eri tavoitteiden välillä, sillä tavoitteet ovat usein yhteismitattomia. (Keeney & Raiffa 1993, 26–28.) Usean tavoitteen valinnat voivat luonnollisesti olla samalla puhtaita, strategisia, probabilistisia, yksilöllisiä tai kollektiivisiä. Näin ollen niiden ratkaisuun tulee subjektiivisten arvoasteikkojen ohella hyödyntää erilaisia valintateorioita.

¹⁰ Kollektiivisen valinnan problematiikkaan palataan lyhyesti tutkimuksen kokonaisarvion yhteydessä ks. s. 111.

2.2.2 *Rationaalisen valinnan filosofia*

Bishop (2007, 46, 213) esittää rationaalisen valinnan teorian kuuluvan yhteiskuntatieteiden luonnontieteelliseen (*natural-scientific*), empiiriseen traditioon, jota määrittävät luonnontieteille tyypilliset metodit ja jonka tavoitteena on tuottaa yleispätevää ja kontekstivapaata tietoa. Rationaalisen valinnan teorian kuin myös siihen pohjautuvan peliteorian avulla pyritään selittämään yksilöiden ja ryhmien käyttäytymistä tavalla, joka on deskriptiivisesti tarkkaa, selitysvoimaltaan vahvaa ja tuottaa onnistuneesti ennustuksia. Näiden oletusten ohella rationaalisen valinnan teorian kannattajat korostavat sen universaaliutta ja yksinkertaisuutta, joiden avulla se voi toimia kaikkia yhteiskuntatieteitä yhdistävänä kehikkona.

Rationaalisen valinnan teorian voi kuitenkin nähdä epätieteellisenä popperilaisesta näkökulmasta.¹¹ Rationaalisen valinnan ideaalityyppi on joko jo falsifioitu, sillä se ei päde kaikissa empiirisissä testeissä, tai vaihtoehtoisesti mahdoton falsifioida, sillä sen edellyttämiä ideaalisia testiolosuhteita on mahdotonta luoda. (Bishop 2007, 232–233.) Tämä jaottelu koskee alaluvussa 2.1.1 mainittua ohuen ja paksun rationaalisuuden välistä eroa. Kun haluille ja uskomuksille annetaan paksun rationaalisuuden mallissa sisältö, jonka oletetaan pätevän kaikissa olosuhteissa, on tällaisia oletuksia helppoa testata ja falsifioida. Ohuessa rationaalisuudessa tehdään puolestaan ainoastaan oletuksia, joita on lähes mahdotonta testata. Kun rationaalisen valinnan teorian haluille ja uskomuksille annetaan sisältö, se pyrkii selittämään liikaa, ja jos niille ei anneta sisältöä, se selittää liian vähän.

Miten rationaalisen valinnan teorian ongelmat vaikuttavat peliteoreettisen tutkimuksen suorittamiseen? Tähän kysymykseen liittyy eräs taloustieteen historian tärkeimmistä metodologisista väittelyistä, joka koskee Milton Friedmanin 1953 julkaisemassa esseessä *The Methodology of Positive Economics* esittämää ajatusta, jonka Paul A. Samuelson myöhemmin nimesi F-käänteeksi (*F-twist*). Esseessä Friedman (1953, 8–15) esittää, että ainoa testi, joka tarvitaan taloustieteellisten hypoteesien validiteetin todentamiseksi, on niiden esittämien ennustusten vertaaminen empiiriseen aineistoon. Näiden ennustusten ei välttämättä tarvitse koskea tulevaisuutta vaan esimerkiksi tutkijalle uutta tietoa aiemmista ilmiöistä. Todella merkittävien hypoteesien tulee Friedmanin mukaan itse asiassa sisältää huomattavan epätarkkoja oletuksia, sillä hypoteesi on tärkeä, jos se selittää

¹¹ Popperilainen tieteenfilosofia painottaa hypoteesien falsifioinnin merkitystä tieteellisten teorioiden tunnusmerkkinä.

tutkimuskohteesta paljon vähillä oletuksilla. Friedmanin positivistisessa instrumentalismissa kysymys ei siis ole tehtyjen oletusten realismista vaan niiden hyödyllisyydestä.

Vastineessaan Friedmanin tutkimusohjelmaan Samuelson (Archibald et al. 1963, 233–236) toteaa, että F-käänteen tarkoitus oli todennäköisesti tukea taloustieteen *laissez faire*-mallia tai mikrotasolla tuottojen maksimoinnin hypoteesia. Hänen mukaansa oletusten epärealistisuus ei kuitenkaan voi koskaan kuin heikentää teoriaa, eikä teorian yksinkertaisuus ole tae sen hyvyydestä. Rajoitetun rationaalisuuden kehittäjänä tunnettu Herbert Simon (Archibald et al. 1963, 229–230) kiistää yhtä lailla F-käänteen tutkimukselle tarjoaman pohjan. Jos hypoteesien pohjalla olevat oletukset osoittautuvat epärealistisiksi, on tähän Simonin mukaan yksinkertainen ratkaisu. Vaikka tiettyjä hypoteeseja, jotka toimivat oletuksina makrotasolle siirryttäessä, ei kyettäisi suoraan testaamaan, niiden pohjalla toimivien oletusten realistisuutta voi ja tulee kehittää lisäämällä tutkimusta mikrotasolla.

Samuelsonin ja Simonin kritiikki ei siis hylkää positivistista tieteenfilosofiaa mutta toteaa Friedmanin instrumentalismin menneen liian pitkälle. Samuelsonin (Archibald et al. 1963, 233) mukaan mikä tahansa epärealistiseksi tiedetty oletus on haitaksi teorialle, vaikka sen avulla teoria approksimoisi todellisuutta vähemmillä oletuksilla. F-käännettä myös epärealistisuuden periaatteeksi nimittävä Simon (Archibald et al. 1963, 230–231) ehdottaa samassa hengessä sen tilalle approksimaation jatkuvuuden periaatetta, jonka mukaan ideaalityypin oletuksista johdetut päätelmät ovat jotakuinkin oikeita, jos ideaalityypin oletukset jotakuinkin vastaavat todellisuutta. Näin ollen epärealistisuus on Friedmanin esittämän hyveen sijaan välttämätön paha.

Kuten Samuelsonin oletus F-käänteen merkityksestä tuottojen maksimoinnin sekä erityisesti *laissez faire*-taloustieteen pelastajana antaa ymmärtää, Friedmanin instrumentalismin viehätys sijaitsee pitkälti taloustieteen makrotasolla, missä edellä mainitut oletukset muodostavat yhä voimakkaan pohjan etenkin uusklassiselle tutkimukselle. Makrotason tutkimuksessa yksinkertaistavien oletusten oikeutus on osittain helppo ymmärtää, sillä mallin monimutkaisuus kasvaa huomattavasti ilman takeita tarkemmista lopputuloksista, kun päätöksenteon perusteisiin tehdään muutoksia. Peliteoria on kuitenkin osa mikrotasoa, jolloin oletuksiin pelaajien käyttäytymisestä kiinnitetään tavallisesti suurempaa huomiota, ellei kyse ole puhtaasti matemaattisesta tutkimuksesta.

2.2.3 *Odotetun hyödyn teoriat*

Peliteorialle tyypillinen tapa kuvailla pelaajien hyötyfunktioita, jotka määrittävät rationaalisia valintoja, on hyödyntää odotetun hyödyn teorioita. Odotetun hyödyn teoriat mahdollistavat pelaajien riskiasenteen huomioon ottamisen pelin tuottojen odotusarvojen ohella. Riskiasenteen huomioiminen on tärkeää erityisesti epätäydellisen informaation peleissä, joita kuvaillaan tarkemmin alaluvussa 3.1.2. Odotetut hyödyt ovat yhteneviä tällaisten uhkapelien odotusarvojen kanssa ainoastaan, mikäli pelaajat ovat riskineutraaleja. Odotetun hyödyn funktioita kutsutaan toisinaan von Neumann–Morgenstern -hyötyfunktioiksi taloustieteissä laajasti hyödynnetyn odotetun hyödyn teoreeman kehittäjien mukaan. (Carmichael 2005, 135, 139.)

Kaikkia odotetun hyödyn teorioita yhdistävät seuraavat oletukset preferenssien asymmetrisyydestä, transitiivisuudesta ja itsenäisyydestä irrelevanteista vaihtoehtoista. Nämä niin kutsutut rationaalisuusaksioomat pätevät kaikkien perinteisesti rationaalisiksi nähtyjen preferenssien kohdalla. Lisäksi preferenssien oletetaan usein olevan konvekseja tai muuten jatkuvia. (Zynda 2000, 46–47.) Preferenssien konveksisuus sisältää loogisesti niiden jatkuvuuden, ja siitä seuraa hyötyfunktioiden konkaavius eli alenevien rajahyötyjen laki.¹²

1. Asymmetrisyys
2. Transitiivisuus
3. Itsenäisyys irrelevanteista vaihtoehtoista

Asymmetrisyyden aksiooman mukaan, jos vaihtoehto A on parempi kuin vaihtoehto B, vaihtoehto B ei voi olla parempi kuin vaihtoehto A. Transitiivisuuden aksiooma tarkoittaa puolestaan, että jos A on parempi tai yhtä hyvä kuin B ja B on parempi tai yhtä hyvä kuin C, on A myös parempi tai yhtä hyvä kuin C. Itsenäisyyden aksiooman mukaan valinta A:n ja B:n välillä ei riipu vaihtoehdon C olemassaolosta. Von Neumannin ja Morgensternin (1953, 25–27) mukaan aksioomien tarkoituksena on kyetä johtamaan niistä tietty teoreema. Niiden tulisi olla mahdollisimman harvalukuisia ja niiden muodostaman järjestelmän niin yksinkertainen ja läpinäkyvä kuin mahdollista. Lisäksi jokaisella aksioomalla tulisi olla intuitiivinen merkitys, jonka perusteella sen sopivuutta

¹² Alenevien rajahyötyjen laki on taloustieteen keskeisiä oletuksia. Sen mukaan kuluttajat preferoivat tavallisesti hyödykkeiden yhdistelmiä yksittäisiin hyödykkeisiin keskittymisen sijaan saman resurssirajoitteen puitteissa.

voi arvioida. Tavoitteena on pystyä käsittelemään ja tarvittaessa manipuloimaan intuitiivisia konsepteja formaalin matematiikan avulla.

Tiettyihin odotetun hyödyn teoreeman ongelmiin on pyritty puuttumaan tavoitteena esittää realistisempi kuvaus valinnoista epävarmuuden ja riskin vallitessa. Simon (1955, 99–100) esitti vallitsevan teorian ja von Neumann–Morgenstern-rationaalisuuskäsityksen täydellisen kognition oletuksen korvaamista rajoitetun rationaalisuuden mallilla, jossa toimijoiden tietopohja ja sen käsittelykyky vastaavat todellisia ihmisiä ja ympäristöjä. Daniel Kahneman ja Amos Tversky (1979, 263) tarttuivat kognition rajoitteiden sijaan toimijoiden riskiasenteeseen esittäessään odotetun hyödyn teoreeman korvaamista prospektiteorialla, jossa otetaan huomioon muun muassa voittojen ja tappioiden välillä muuttuva riskiasenne, varmojen tuottojen liiallinen painottaminen sekä eräät kehystysvaikutukset. Systemaattisesti epärationalista käyttäytymistä on siis pyritty ja jossain määrin onnistuttu havaitsemaan. Rajoitetun rationaalisuuden tai prospektiteorian kaltaisten lähestymistapojen valitseminen tarkoittaa käytännössä myös Hargreaves Heapin kuvaileman proseduraalisen rationaalisuuden hyväksymistä.¹³

Kuten F-käännettä seuranneesta väittelystä, odotetun hyödyn teoreeman kritiikistä sekä Bishopin ja Føllesdalin normatiivisesta rationaalisuuskäsityksestä käy ilmi, yhteiskuntatieteiden rationaalisuuskeskustelussa on voimakkaana motiivina perustella rationaalisen valinnan teorian taustalla vallitsevien oletusten uskottavuutta, sillä teoria itsessään koetaan hyödylliseksi. Pragmaattisesti ajatellen syy tähän on selvä. Tolstoita mukaillen jokainen rationaalinen toimija on samanlainen, kun taas jokainen epärationalainen toimija on epärationalainen omalla tavallaan. On huomattavasti helpompaa tutkia toimintaa yhden rationaalisuuskäsityksen valossa kuin luoda oma rationaalisuuskäsitys jokaiselle toimijalle. Simonin, Kahnemanin ja Tverskyn tavoitteena on ollut pikemminkin kehittää tällaista kattavaa teoriaa kuin kritisoida rationaalista valintaa relativistisesta näkökulmasta. Näin ollen heidän esittämänsä muutokset rationaalisuuskäsityksiin eivät ole varsinaisesti vallankumouksellisia.

Jack S. Levy (1997, 106–108) toteaa kansainvälisten suhteiden peliteoreettisesti suuntautuneiden tutkijoiden keskittyvän kuitenkin jopa liiallisesti kilpailevien paradigmojen kuten odotetun hyödyn teoreeman ja prospektiteorian vertailuun. On

¹³ Proseduraalinen rationaalisuus on itse asiassa Simonin rajatun rationaalisen teoriansa yhteydessä hyödyntämä käsite (ks. esim. Graziano 2013, 12).

nimittäin erittäin epätodennäköistä, että kansainvälisten suhteiden tutkimuskohteista saavutettava empiirinen data riittää kummankaan lähestymistavan vahvistamiseen tai kumoamiseen. Sen sijaan huomiota tulisi kiinnittää yksittäisten prospektiteorian aspektien hyödyntämiseen parempien teorioiden kehittämiseksi tutkimuskohteista. Lisäksi prospektiteoria nostaa uusia kysymyksiä poliittisesta käyttäytymisestä ja voi tarjota tehokkaampia työkaluja sen selittämiseen. Tämä huomioidaan tutkimuksen arvioinnin yhteydessä, kun pelimallien tulkinnessa esitetään arvioita poikkeavien odotetun hyödyn teorioiden hyödyntämisen mahdollisista vaikutuksista.

3 PELITEORIA KANSAINVÄLISTEN SUHTEIDEN TUTKIMUKSESSA

Tässä luvussa avataan peliteorian perusteita, tulkintaa ja soveltuvuutta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Tärkeimpien käsitteiden, muotoilujen ja ratkaisukonseptien esittämisen jälkeen tarkastellaan, mitä oikeastaan tarkoitetaan peliteoreettisella tutkimuksella ja miten sitä voidaan tulkita. Ratkaisukonseptien episteemisiin oletuksiin palataan tutkimuksen arvioinnin yhteydessä. Peliteorian tulkinnan ja soveltuvuuden problematisointi avaa tutkielman myöhemmissä vaiheissa mahdollisuuden arvioida tutkimuksen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Kansainvälisten suhteiden tutkimus asettaa puolestaan omat haasteensa peliteorian hyödyntämiseen erityisesti preferenssien selvittämisen osalta.

3.1 Peliteorian perusteet

3.1.1 *Pelin määritelmä*

Peli on kollektiivisen toiminnan idealisoitu, matemaattinen muotoilu. Pelaajat vaikuttavat pelin lopputulokseen intressiensä perusteella. Intressit määräytyvät puolestaan pelaajien eri lopputuloksissa saavuttamasta tuotosta. Pelaajien tuottojen samankaltaisuudet eri lopputuloksissa johtavat yhteistyöhön, kun taas erot niissä johtavat konflikteihin. Useimmat sosiaalisista tilanteista johdetut pelinkaltaiset tilanteet sisältävät sekä kooperatiivisia että konfliktuaalisia piirteitä. Peliteorialla on tarjota tällaisten tilanteiden tulkitsemiseen erilaisia käyttäytymisskenaarioita, joiden tasapainotilojen tulkitseminen on peliteoreettisen analyysin ytimessä. (Moulin 1982, 1–2.)

Peli G koostuu pelaajien joukosta $N = \{1, 2, \dots, n\}$, pelaajille mahdollisista toiminnoista A_i , $\forall i \in N$, kunkin pelaajan strategiasta S_i , $\forall i \in N$, joka määrittää pelaajien valitseman toiminnon yhdessä vallitsevien olosuhteiden kanssa, kunkin pelaajan hyötyfunktioista $U_i: A \rightarrow \mathbb{R}$, $\forall i \in N$ ja/tai kustannusfunktioista $C_i: A \rightarrow \mathbb{R}$, $\forall i \in N$. Kukin pelaaja pyrkii valitsemaan optimaalisen toiminnon, joka maksimoi pelaajan hyötyfunktion ja/tai minimoi hänen kustannusfunktionsa. Kunkin pelaajan onnistuminen riippuu paitsi hänen omastaan myös muiden pelaajien valinnoista. Puhtaiden strategioiden (*pure strategy*) peleissä pelaajien strategiat ja toiminnot tarkoittavat samaa asiaa, sillä pelaajat valitsevat

aina strategiansa mukaisesti. Pelaajien on kuitenkin mahdollista käyttää myös sekastrategioita (*mixed strategy*), jotka ovat todennäköisyysjakaumia yli pelaajan mahdollisten valintojen. (Pavel 2012, 12–13.)

Pelaajien strategiat riippuvat heidän hallussaan olevasta informaatiosta. Pelit voi luokitella yksinkertaistetusti täydellisen informaation, epätäydellisen informaation ja asymmetrisen informaation peleiksi. Täydellisen informaation peleissä pelaajat tietävät sekä oman asemansa että sen, millainen kanssapelaaja heillä on vastassa. Epätäydellisen informaation peleissä on olemassa sattuman elementti, jolloin pelin lopputulos riippuu jostain todennäköisyysjakaumasta. Rationaalisen pelaajan tulee tällöin maksimoida hyötynsä odotusarvoa esimerkiksi odotetun hyödyn teoreeman mukaisesti. Asymmetrisen informaation pelissä, joka on siis eräs epätäydellisen informaation pelin muoto, pelaajilla ei ole samaa informaatiota koskien peliä, itseään tai kanssapelaajiaan. Pelaajien informaatio saattaa myös muuttua pelin aikana. (Carmichael 2005, 17–18.)

3.1.2 Esitystapa ja ratkaisukonseptit

Tavallinen kahden pelaajan pelin esitystapa on matriisimuoto, jossa sarake- ja rivipelaajalla on vähintään kaksi toimintavaihtoehtoa, jotka johtavat erilaisiin tuottoihin riippuen toisen pelaajan valinnasta. Yksittäisen pelin strategiat supistuvat toimintavaihtoehdon valintaan. Seuraava esimerkki kuvaa yksittäistä puhtaiden strategioiden peliä matriisimuodossa. Pelaaja 1 on rivipelaaja, ja pelaaja 2 on sarakepelaaja. Pelaajien strategiat rajoittuvat vaihtoehtojen A tai B valitsemiseen. Strategiat määrittävät puolestaan tuotot, joita kuvastavat numerot matriisin ruuduissa, rivipelaajan tuotto vasemmalla ja sarakepelaajan tuotto oikealla puolella.

		Pelaaja 2	
		Valinta A	Valinta B
Pelaaja 1	Valinta A	(0, 0)	(3, 1)
	Valinta B	(1, 3)	(2, 2)

Kuvio 2 Peliteorian matriisimuoto.

Peli on tyypillisesti kooperatiivinen, mikäli pelaajat pystyvät kommunikoimaan ratkaisuisistaan toisilleen. Tämä ei tosin vielä takaa lopputuloksen kooperatiivista luonnetta, sillä pelaajien ei tarvitse pitää sanaansa. Vasta kyky valvoa ja vahvistaa sopimuksia muuttaa kooperatiivisten pelien analyysin luonnetta. Tällöin pelaajilla on kannustimia hakea kaikille hyödyllisiä lopputuloksia. Pelin liikkeet voivat olla samanaikaisia, tai ne voidaan tehdä jossain tietyssä järjestyksessä. Jälkimmäisessä tapauksessa puhutaan dynaamisista peleistä. Pelit pelataan joko kerran, tai ne ovat toistuvia. Toistuvassa pelissä pelaajien tulee yksittäisen pelin strategian lisäksi muodostaa koko pelisarjan kattava metastrategia. (Carmichael 2005, 7–17.) Toistuvat pelit ovat myös yksi valvonnan ja vahvistamisen muoto kooperatiivisissa peleissä, kun pelaajat voivat myöhemmässä pelissä rankaista toista pelaajaa lupausten rikkomisesta aiemmissa peleissä.

Tasapainotilat tarkoittavat sellaisia lopputuloksia, joihin rationaalisten pelaajien strategioiden odotetaan johtavan ottaen huomioon vuorovaikutuksen muiden pelaajien kanssa. Tasapainostrategia on pelaajan paras strategia ottaen huomioon kaikkien muiden pelaajien strategiat. Tasapainotilassa yhdelläkään pelaajista ei ole syytä muuttaa valintaansa. Tasapainostrategioiden pohjalla on oletus, että pelaajat uskovat myös toisten pelaajien toimivan rationaalisesti. Tärkeimmät tasapainokonseptit samanaikaisten liikkeiden pelien ratkaisemiseksi ovat dominoivien strategioiden tasapaino (*dominant strategy equilibrium*), iteroidun dominanssin tasapaino (*iterated-dominance equilibrium*) sekä, ehkä tärkeimpänä, Nash-tasapaino (*Nash equilibrium*). (Carmichael 2005, 6, 22.)

Dominoiva strategia on pelaajan paras vastine kaikkien muiden pelaajien kaikkiin mahdollisiin strategioihin. Pelillä on dominoivien strategioiden tasapaino vain, jos joka pelaajalla on dominoiva strategia. Kahden pelaajan pelissä iteroidun dominanssin

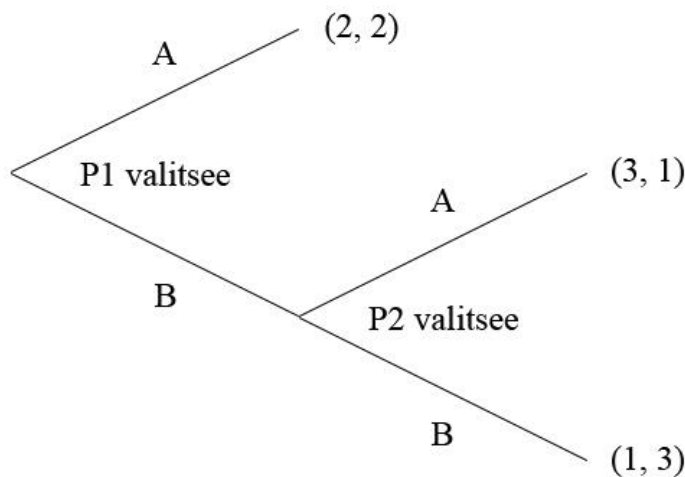
tasapainossa yhdellä pelaajista täytyy olla dominoiva strategia, ja tasapainotila löytyy toisen pelaajan parhaasta vastauksesta (*best response*) dominoivaan strategiaan. (Carmichael 2005, 22–23, 29–30.) Edellä olevassa esimerkissä peliteorian matriisimuodosta pelaajilla ei ole dominoivaa strategiaa. Mikäli pelaaja 1 valitsee vaihtoehdon A, on pelaajan 2 paras vastaus vaihtoehto B, ja mikäli pelaaja 1 valitsee vaihtoehdon B, on pelaajan 2 paras vastaus vaihtoehto A. Sama pätee myös toisinpäin, sillä pelaajien tuotot ovat symmetrisiä.

Nash-tasapainossa pelaajat valitsevat strategian, joka on paras vastaus toisen pelaajan Nash-tasapainossa valitsemalle strategialle. Jos kaikki pelaajat pelaavat Nash-tasapainon strategiaansa, yhdelläkään pelaajista ei ole kannustinta muuttaa yksipuolisesti valintaansa. Nash-tasapainon strategia ei kuitenkaan ole välttämättä paras vastine kaikkiin muiden pelaajien strategioihin, kuten dominoiva strategia olisi. Jokainen dominoivien strategioiden tasapaino sekä iteroidun dominanssin tasapaino on määritelmällisesti myös Nash-tasapaino. (Carmichael 2005, 36.) Heikolla dominanssilla (*weak dominance*) tarkoitetaan sekä dominoivien strategioiden että Nash-tasapainon tapauksessa tilannetta, jossa pelaaja on indifferentti kahden strategiavaihtoehdon suhteen. Heikosti dominoiva strategia saavuttaa siis vähintään yhtä suuren tuoton kuin mikä tahansa muu strategia, ja heikosta Nash-tasapainosta poikkeamalla saavuttaa korkeintaan yhtä suuren tuoton. (McCain 2014, 240–243.)

Nash-tasapainotilat ovat siis konsistentteja ennustuksia, sillä jos pelaajat ennustavat vastapuolen pelaavan sen mukaista strategiaa, heillä ei itselläänkään ole syytä poiketa tästä. Näin ollen Nash-tasapainolla on se uniikki ominaisuus, että pelaaja voi ennustaa sen, toinen pelaaja voi ennustaa ensimmäisen pelaajan ennustavan sen ja niin edelleen. (Fudenberg & Tirole 1991, 13.) Nash-tasapainon voi näin perustella normatiivisesti täydellisen informaation pelissä, kun jokainen pelaaja kykenee laskemaan kaikkien kanssapelaajiensa optimaalisen strategian, oman vastineensa siihen, kanssapelaajien vastineen tähän vastineeseen ja niin edelleen. Nash-tasapaino on siis toimitusasuus pelaajien pyrkiessä maksimoimaan omaa hyötytasoaan. (Moulin 1982, 91.) Aiemmassa matriisimuodon esimerkissä valinnat [A, B] ja [B, A] ovat Nash-tasapainoja, sillä kummankaan pelaajan ei kannata yksipuolisesti muuttaa valintaansa niistä.

Mikäli pelissä on useampia siirtoja tai pelaajat tekevät siirtonsa tietyssä järjestyksessä yhtäaikaisten siirtojen sijaan, puhutaan dynaamisista tai vuoropohjaisista peleistä. Tällöin keskeinen ratkaisukonsepti on takaperin induktio (*backwards induction*), jossa pelejä

ratkaistaan aloittaen viimeisten siirtojen analysoinnista. Tämä sallii epäuskottavien uhkausten poissulkemisen ja mahdollistaa myöhempien siirtojen tuottojen tiivistämisen jo ensimmäisten siirtojen vaiheeseen. Epäuskottavilla uhkauksilla tarkoitetaan uhkauksia, joiden toteuttaminen johtaisi uhkaajalle itselleen epätoivottavaan tilanteeseen. (Carmichael 2005, 103.) Dynaamisia ja vuoropohjaisia pelejä mallinnetaan visuaalisesti matriisimuodon sijaan seuraavassa kuviossa esitetyn laajennetun muodon (*extensive form*) mukaisesti. Pelaajan 1 valinta A johtaa varmaan ja yhtä suureen tuottoon (2, 2) molemmille pelaajille. Valinta B johtaa sen sijaan pelaajan 2 valintaan, jonka mahdolliset tuotot ovat (3, 1) ja (1,3). Takaperin induktion avulla pelaaja voi arvioida pelaajan 2 valitsevan vaihtoehdon B, joka johtaa tälle itselleen korkeampaan tuottoon mutta vähentää pelaajan 1 tuottoa. Näin ollen pelaajan 1 kannattaa valita vaihtoehto A.



Kuvio 3 Peliteorian laajennettu muoto.

Asymmetrisen informaation aiheuttamat ongelmat vuoropohjaisissa peleissä selviävät tutkimalla signaalintipelejä, joissa pelaajat liikkuvat ennalta määrättyssä järjestyksessä siten, että ensin liikkuvalla, johtavalla pelaajalla on peliä koskevaa tietoa, jota seuraajalla ei ole. Seuraaja havaitsee johtajan siirron mutta ei tämän preferenssejä. Seuraaja siis päivittää uskomuksiaan johtajan luonteesta tämän ensimmäisen siirron jälkeen, jonka jälkeen hän pyrkii maksimoimaan omaa tuottoaan epävarmuuden vallitessa. (Fudenberg & Tirole 1991, 321–325.) Tällöin tuottoa maksimoidaan bayesilaisen Nash-tasapainon (*Bayesian Nash equilibrium*) mukaisesti. Kunkin pelaajan strategia on paras vastine jokaista mahdollista kanssapelaajan pelaajatyyppiä vastaan. Vuoropohjaisissa peleissä ratkaisukonseptina toimii täydellinen bayesilainen Nash-tasapaino, jossa kunkin vuoron siirto on paras vastaus ja uskomuksia kanssapelaajista päivitetään ottamalla huomioon

Bayesin sääntö¹⁴, joka huomioi vastapelaajan todennäköisyyden toimia kullakin tavalla edellisen siirtonsa aikana. (Carmichael 2005, 166, 172.)

3.1.3 Neuvottelupelit

Kahden pelaajan neuvotteluongelma (*bargaining problem*) kuvaa tilannetta (Ω, d) , jossa $\Omega \subset \mathbb{R}^2$ ja $d \in \mathbb{R}^2$, mahdollisten hyötyparien joukko Ω kuvaa neuvottelutuloksia ja $d = (d_1, d_2)$ on kieltäytymispiste eli hyötypari, johon päädytään, ellei neuvotteluilla ole ratkaisua. Kieltäytymispiste tunnetaan myös uhkauspisteinä, sillä pelaajien uhkausvoima neuvotteluissa riippuu sen tasosta. Varhaisen neuvotteluteorian tärkeimpiä tuloksia on Nashin neuvotteluratkaisu (*Nash bargaining solution*), joka on optimointiongelman $\max (U_1 - d_1)(U_2 - d_2)$ ratkaisu, missä $(U_1, U_2) \in \Omega$, eli pelaajien saavuttamat hyödyt kuuluvat mahdollisten hyötyparien joukkoon. (Muthoo 1999, 22.) Perinteisesti Nashin neuvotteluratkaisua sovelletaan ”kakun jakamiseen”, joka on luonnollisesti nollasummapeli. Ratkaisua voi kuitenkin yhtä lailla soveltaa ei-nollasummapelien tulkintaan.

Nashin neuvotteluratkaisu toteuttaa seuraavat neljä aksioomaa.

1. Pareto-tehokkuus
2. Symmetrisyys
3. Transformaatioinvarianssi
4. Itsenäisyys irrelevanteista vaihtoehtoista

Ensimmäisestä aksioomasta seuraa, että kummankaan pelaajan hyötytasoa ei voi parantaa heikentämättä toisen pelaajan hyötytasoa. Toisen aksiooman mukaan, jos pelaajille on sama hyötyfunktio ja uhkausvoima, he saavat ratkaisussa saman osuuden neuvoteltavasta hyödykkeestä. Kolmas aksiooma tarkoittaa yksinkertaistetusti, että ratkaisu ei riipu hyödyn yksiköstä. Yhtä lailla odotetun hyödyn teorioista tuttu neljäs aksiooma tarkoittaa, ettei mahdollisten neuvotteluratkaisujen vähentäminen muuta ongelman ratkaisua, jos alkuperäinen optimiratkaisu on yhä saatavilla. (Carmichael 2005, 242–243.) Pareto-tehokkuus on erityisesti neuvottelupeleissä intuitiivinen ratkaisukonsepti. Mikäli

¹⁴ Bayesin sääntö $P(A | B) = P(B | A) P(A) / P(B)$ esittää tapahtuman A ehdollisen todennäköisyyden perustuen aiemman, siihen vaikuttavan tapahtuman B toteutumiseen.

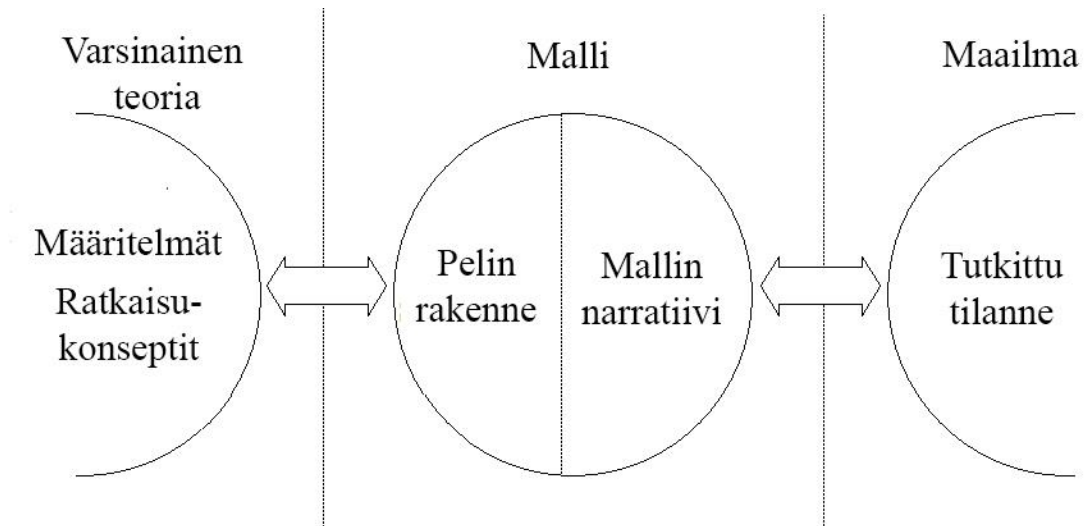
molempien pelaajien hyötytasoa kyettäisiin parantamaan ilman, että kummankaan pelaajan hyötytaso heikkenisi, näin luultavasti myös tehtäisiin ottaen huomioon, että ilman ulkoisia rajoituksia nämä Pareto-parannuksetkin pystyttäisiin jakamaan pelaajien kesken uudelleen. Nashin neuvotteluratkaisu vaatii käytännössä suhdeasteikon saavuttamista pelaajien hyötyfunktioissa. Näin ollen esimerkiksi tämän tutkielman puitteissa selvitettävät moniulotteiset poliittiset preferenssit jouduttaisiin typistämään ja arvioimaan yhteismitallisiksi tiettyjen taloutta kuvaavien lukujen kanssa.

3.2 Peliteorian tulkinta

3.2.1 *Tulkintavaihtoehdot ja arkkitehtuuri*

Till Grüne-Yanoffin ja Aki Lehtisen (2010, 467–468) mukaan peliteoriaa on mahdollista tulkita ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin sitä voidaan käyttää rationaalisten valintojen suositteluun, jolloin keskeiseksi nousee kysymys rationaalisuuden määritelmästä. Toiseksi sen avulla voidaan ennustaa toimijoiden käyttäytymistä. Tällöin sillä täytyy olla empiiristä sisältöä, jonka tulee olla testattavissa. Peliteoria voi myös tarjota vain abstraktin kehikon kompleksien vuorovaikutustilanteiden ymmärtämiseksi. Tässä tutkielmassa tarkoituksena on tarkastella Britannian ja EU:n kauppaneuvotteluja sekä yleisemmin peliteorian soveltumista kansainvälisten suhteiden tutkimukseen kaikista kolmesta näkökulmasta.

Kun peliteoriaa sovelletaan tosielämän tilanteeseen, on syytä erottaa toisistaan pelin mallintaminen ja analysoiminen. Näistä ensimmäisellä tarkoitetaan pelin rakentamista vastaamaan sitä tilannetta, jota sen halutaan kuvaavan, ja jälkimmäisellä jonkin ratkaisukonseptin soveltamista tasapainotilan löytymiseksi. Edelleen voidaan erottaa varsinainen teoria, joka koostuu pelin määrittävistä matemaattisista käsitteistä ja sen ratkaisukonsepteista, pelimalli, jonka muodostavat pelin formaali rakenne ja sen informaali narratiivi, eli pelin tarina, sekä fiktiivinen tai todellinen tutkittu tilanne. (Grüne-Yanoff & Lehtinen 2010, 482–483.)



Kuvio 4 Peliteorian arkkitehtuuri (Grüne-Yanoff & Lehtinen 2010, 483).

Peliteoreettinen malli muodostuu siis edellä olevan kuvion mukaisesti. Varsinainen teoria asettaa rajoitukset joukko-opillisille konsepteille, joita voi kutsua peleiksi, ja tarjoaa niille ratkaisuvaihtoehtoja. Pelin empiirinen sisältö syntyy mallin narratiivin kautta, sillä se antaa merkityksen matemaattisen rakenteen abstrakteille pelaajille, toiminnoille, strategioille ja tuotoille. Varsinaisen teorian ja mallin erottamisen tavoitteena on, että pelin mallintaja sisällyttää kaikki mahdolliset pelaajia motivoivat tekijät pelin tuottoihin, jolloin varsinainen teoria on vailla empiiristä sisältöä, eikä psykologisia tekijöitä tule huomioida pelin analysointivaiheessa. (Grüne-Yanoff & Lehtinen 2010, 483–485.)

Kun peliin liitetään narratiivi, abstraktit pelaajat muutetaan vastaamaan tosielämän toimijoita, ja heidän tuottoensa ja hyötyfunktionsa vastaavat näiden toimijoiden tavoitteita. Klassinen esimerkki kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa on Kuuban ohjuskriisi¹⁵, jonka mallintaminen tapahtuu käytännössä samalla pelillä, jota käytettiin alaluvussa 3.1.2 peliteorian matriisimuodon esittelemiseen. Pelaajat 1 ja 2 vaihtuvat narratiivissa Yhdysvaltoihin ja Neuvostoliittoon ja heidän vaihtoehtonsa A ja B nykyisen linjan jatkamiseen tai perääntymiseen. Seuraavan kuvion mukaisesti, mikäli Neuvostoliiton ohjuksia toimittavat alukset jatkavat kohti Kuubaa, ja Yhdysvallat jatkaa nykyisellä linjallaan, eli pysäyttää alukset tarvittaessa sotilaallisin keinoin ja jatkaa ydinohjusten sijoittamista Neuvostoliiton lähialueille, syntyy konflikti, joka johtaa molempien kannalta heikoimpaan lopputulokseen. Toisen osapuolen yksipuolinen perääntyminen on luonnollisesti kummallekin paras vaihtoehto.

¹⁵ Ks. Brams 1985, 48–55.

		Neuvostoliitto	
		Jatka	Peräännä
Yhdysvallat	Jatka	(0, 0)	(3, 1)
	Peräännä	(1, 3)	(2, 2)

Kuvio 5 Pelin narratiivi.

Edellä olevan kaltainen voimakkaasti yksinkertaistettu narratiivi on tyypillinen kansainvälisten suhteiden konfliktien peliteoreettiselle esittämiselle. Tarkoituksena on yhdistää tosielämän tilanne joihinkin tunnettuihin peliteoreettisiin ratkaisukonsepteihin, jolloin tapahtumia voi tulkita rationalistisesta näkökulmasta. Tämän kaltainen tulkinta on yhtä lailla mahdollista niin historiallisista tapahtumista kuin tulevista valinnoistakin, mikäli tutkitusta tilanteesta saatavilla riittävästi tietoa. Preferenssien mallintaminen on kansainvälisten suhteiden peliteoreettisessa tutkimuksessa erityinen ongelma, johon palataan alaluvussa 3.3.2.

3.2.2 *Peliteorian filosofia*

Grüne-Yanoff ja Lehtinen (2010, 501–502) esittävät, että peliteoria voi olla inhimillistä käytöstä kuvaavana teoriana tehokas, mikäli sitä tulkitaan ennustuksena tai ymmärtämisen kehikkona. Yhtäältä se saattaa toimia itsensä toteuttavana ennustuksena. Jos pelaajat odottavat vastapelaajansa tekevän esimerkiksi odotetun hyödyn teoreeman mukaisia rationaalisia valintoja, heillä ei ole syytä poiketa tästä rationaalisuudesta omissa valinnoissaankaan. Tämä johtaa stabiileihin tasapainotiloihin, joiden ennustaminen on yksinkertaista. Todellisuudessa pelaajat poikkeavat kuitenkin usein rationaalisuussuosituksista. Toisaalta peliteoria tarjoaa myös systemaattisen mahdollisuuden tarkkailla pelaajien välistä vuorovaikutusta. Tämä näkökulma ei vaadi minkään tietyn rationaalisuusoletuksen hyväksymistä vaan esittää ainoastaan, että peliteoria on vuorovaikutteisen käyttäytymisen malli, josta on apua eräiden tosielämän tilanteiden tulkitsemisessa.

Grüne-Yanoffin ja Lehtisen näkemys peliteoriasta toimintasuosituksina ja erityisesti itsensä toteuttavana ennustuksena vastaavat Føllesdalin esittämää kuvaa rationaalisuudesta normina, johon toimijat pyrkivät. Nämä käsitykset toimivatkin varmasti vähintään implisiittisesti taustaoletuksena kaikissa sellaisissa peliteoreettisissa tutkimuksissa, jotka eivät jaa käsitystä taloustieteelle tyypillisestä rationaalisuudesta deskriptiivisesti tarkkana kuvauksena toimijoiden sisäisestä prosessista. Sikäli, kuin tässä tutkielmassa pyritään luomaan uskottava ennustus Britannian ja EU:n kauppaneuvottelujen tuloksesta, vastaava oletus rationaalisuudesta normina toimii tutkimuksen taustalla.

Vaikka ei oletettaisi mahdollisuutta luoda peliteorian avulla perusteltuja ennustuksia tosielämän tilanteista, voivat peliteoreettiset mallit silti luoda systemaattisen mahdollisuuden tarkkailla neuvottelujen pohjalla olevaa vuorovaikutusta. Kuten Grüne-Yanoff ja Lehtinen toteavat, tämä ei vaadi minkään tietyn rationaalisuusoletuksen hyväksymisessä, vaan tavoitteena on pikemminkin rakentaa Jacksonin kuvaileman analytisismin mukaisesti hyödyllinen narratiivi, joka auttaa tilanteen tulkitsemisessa. Tulevien tapahtumien ennustamiseen tähtäävästä mallista voi olla hyötyä myös tässä suhteessa, sillä se luo mahdollisuuden yksinkertaistaa ja näin ymmärtää yksittäisten tekijöiden vaikutusta lopputulokseen.

3.3 Peliteorian soveltuvuus kansainvälisten suhteiden tutkimukseen

3.3.1 Peliteorian edut ja rajoitukset

Ei-kooperatiivisesta peliteoriasta on muodostunut keskeinen tapa mallintaa rationaalisen valinnan teoriaa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Päätös hyödynnettävästä peliteoreettisesta mallista riippuu sekä tutkijasta että tutkimuskohteesta, sillä erilaiset mallit tuovat esiin kohteen eri ominaisuuksia. Vaikka peliteorian etuna kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa on aiemmin pidetty sen mahdollisuutta perustella yllättäviä, intuition vastaisia vuorovaikutuksen lopputuloksia esimerkiksi vangin dilemman¹⁶ avulla, nähdään sen vahvuutena tätä nykyä pikemminkin rationaalisen valinnan teorian formalisoiminen, joka on johtanut edistysaskeliin esimerkiksi hallitustenvälisen

¹⁶ Vangin dilemman Nash-tasapaino ennustaa Pareto-inferiorisen hyötyparin toteutumista pelaajien välisen luottamuspulan johdosta.

yhteistyön tutkimuksessa. Vaikka formaali muoto ei itsessään riitä perustelemaan tietyn pelimallin valintaa, se tuo eksplisiittisesti esiin tutkijan oletukset ja avaa näin mahdollisuuden mallien kehitykselle. Peliteorian tapainen formaali analyysi voi toimia yhtä lailla verbaalisesti rakennettujen teorioiden tukena. (Snidal 2013, 91–93.)

Bruce Bueno de Mesquitan (2009, 60–77) mukaan peliteoria sekä muut rationaalisen valinnan mallit edesauttavat kansainvälisten suhteiden tutkimusta viidellä keskeisellä tavalla. Ne tarjoavat motivaatiopohjan toiminnalle sekä selityksen strategiselle käyttäytymiselle, ovat alttiita muiden teorioiden ja lähestymistapojen yhdistämiselle, luovat pohjan kumulatiiviselle tiedon kehitykselle ja avaavat näkökulmia päätöksenteon tutkimukseen vaikuttavaan metodologiaan. Peliteoreettisten mallien keskeisiin rajoituksiin kuuluvat puolestaan mallin rakentamiseen tarvittun tietopohjan laajuus, tasapainotilojen monitulkintaisuus sekä erot pelaajien taidossa ja rationaalisuudessa.

Rationaalisuusoletuksen tarjoama motivaatiopohja tekee kausaaliset argumentit mahdollisiksi sitoen toiminnan ja päämäärät toisiinsa. Pelaajat pyrkivät maksimoimaan omaa hyötyään ja toimivat siten, kuin he uskovat sen parhaiten onnistuvan. Tämä kuitenkin jättää huomattavia tulkintakysymyksiä ottaen huomioon, että pelaajiksi määritellyt valtiot voidaan katsoa yhtenäisiksi toimijoiksi tai esimerkiksi päättäjien ryhmiksi, joilla saattaa olla paitsi ulkoisesti myös sisäisesti ristiriitaisia tavoitteita ja uskomuksia keinoista niiden saavuttamiseksi. (Bueno de Mesquita 2009, 60–61.) Yhtenäisten toimijoiden problematiikkaan palataan lyhyesti tutkimuksen arvioinnin yhteydessä.

Bueno de Mesquita (2009, 61–67) katsoo strategisen vuorovaikutuksen mallintamisen peliteorian keskeiseksi eduksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Lukuisat psykologiset teorit tarjoavat nimittäin toiminnalle motivaatiopohjan mutta eivät kykene kuvaamaan vuorovaikutusta. Peliteoria sallii kuitenkin esimerkiksi psykologisten, behavioraalisten tai konstruktivististen teorioiden hyödyntämisen. Asettaessaan ne formaaliin, matemaattiseen muotoon ja tuodessaan argumentit esiin eksplisiittisesti peliteoria myös mahdollistaa yhdistetyn teoriapohjan tarkemman arvioinnin. Yhtä lailla tämä formaalitus mahdollistaa kumulatiivisen tiedon kerääntymisen, kun esimerkiksi mallin oletusten muuttaminen johtaa uusiin tasapainotiloihin.

Peliteorian kansainvälisten suhteiden metodologiaan avaamat näkökulmat liittyvät endogeenisuuteen, tutkimuskohteiden valinnan vaikutuksiin, argumenttien ja tulosten itsenäisyyteen sekä ennustamiseen. Kansainvälisten suhteiden teorioiden rakenteellisista

tekijöistä tulee peliteoreettisissa malleissa endogeenisia, sillä ne muodostavat osan pelaajien uskomusjärjestelmää. Endogeenisuus liittyy puolestaan ehdollisiin hypoteeseihin, joiden huomiomatta jättäminen tutkimuskohteiden valinnassa johtaa helposti vääristyneisiin tuloksiin. Bueno de Mesquitan mukaan peliteoria mahdollistaa myös hypoteesien testaamisen, mikäli ensimmäisestä datajoukosta kuten historiallisesta esimerkistä saavutettuja tuloksia testataan toisessa datajoukossa tai tulevien tapahtumien ennustamisessa. (Bueno de Mesquita 2009, 67–69.)

Christian Schmidt ja Pierre Allan (1994, 1–2) toteavatkin ei-kooperatiivisten pelien tarjoavan yksinkertaisen ja elegantin kehikon valtioiden välisen konfliktin ja yhteistyön tutkimukseen. He kuitenkin huomauttavat yliyksinkertaistamisen riskin olevan usein läsnä ja aiheuttavan epäilyksiä peliteorian soveltuvuudesta. Perustavaa laatua olevat ongelmat peliteorian soveltuvuudessa liittyvät lähinnä preferenssien selvittämiseen sekä metodologisiin kysymyksiin pelimallien valitsemisessa. Peliteorian ratkaisukonsepteja kehittävät tutkijat voivat kohdella preferenssejä annettuina, mutta valtioiden osalta ne ovat huomattavan vaikeita tunnistaa. Tutkittuun tilanteeseen relevantteja pelimalleja valitessa tulee puolestaan usein vertailla useita mahdollisia vaihtoehtoja.

Duncan Snidal (1985, 26–28) huomioi yhtä lailla preferenssien selvittämisen ongelman osoittaessaan eräitä yleisiä virheitä hyödynnettäessä peliteoriaa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Usein vaikeuksia aiheuttaa peliteorian vaatima suuri tietomäärä, eikä kaikkia relevantteja yksityiskohtia koskien pelaajien persoonaa, päätöksentekoa tai prosessia pystytä koskaan hyödyntämään. Perusongelmana on kuitenkin peliteorian käyttäminen analyyttisen sijaan deskriptiivisenä työkaluna. Tutkimukset, jotka nojaavat kunnianhimoiseen historialliseen analyysin tapahtumista, ottavat huomioon kaikki relevanteiksi havaitut datapisteet – myös tapahtumien päätepisteen. Tällaiset tutkimukset eivät hyödynnä peliteorian osoittamien tasapainotilojen ennustavaa voimaa, eikä niiden tuloksia kyetä falsifioimaan.

Preferenssien selvittämistä voikin pitää keskeisimpänä ongelmakohtana sovellettaessa peliteoriaa politiikan ja kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Taloustieteessä kysymyksen preferenssien muodostumisesta voi pitkälti ohittaa, sillä tutkimuksen kohteena ovat usein yritykset, joiden tehtävä on teoriassa lähes yksiselitteisesti maksimoida voittoja. Esimerkiksi von Neumann ja Morgenstern (1953, 8) esittävät eksplisiittisesti halunsa ohittaa preferenssien ja hyötyjen mittaamisen ongelman ja tyytyvät oletukseen, jossa jokaisen talousjärjestelmään osallistuvan toimijan ainoana

motivoivana tekijänä on raha. Yhtä lailla politiikan tutkimuksessa hyödynnetyt valtaindeksit taipuvat selkeiden tavoitteiden vallitessa hyvin peliteoreettiseen käsittelyyn, kun halutaan tutkia vallankäyttäjien välistä strategista vuorovaikutusta määritellyn vaikutusjärjestelmän sisällä (ks. esim. Holler & Nurmi 2013).

Mikäli toimijoilla oletetaan olevan konsistentit ja kohtuullisen pysyvät preferenssit, on mahdollista ennustaa näiden tulevaa käyttäytymistä vuorovaikutustilanteissa. Esimerkiksi aiemmin mainittujen odotetun hyödyn teorioiden hyödyntäminen pelitilanteissa, joissa tuotot ovat rahallisia, mahdollistaa peliteoreettisten tasapainotilojen toimimisen ennustuksina strategisen vuorovaikutuksen lopputuloksista. Kuten aiempi kritiikki odotetun hyödyn teorioita kohtaan jopa taloustieteellisen tutkimuksen yhteydessä kuitenkin osoittaa, edes yrityksiltä odotettu voitontavoittelu ei ole yksiselitteinen niiden toimintaa ohjaava motiivi. Lisäksi, jos oletetaan valtion kaltainen toimija, jolla on luonnollisesti paitsi useita tavoitteita myös useita päätöksentekijöitä sekä heidän toimintaansa rajoittavia instituutioita, on tilanne vielä huomattavasti monimutkaisempi.

3.3.2 *Preferenssien selvittäminen*

Poliittisen päätöksenteon peliteoreettisessa tutkimuksessa tulee ottaa kantaa valintojen monitavoitteisuuteen. Ralph L. Keeney ja Howard Raiffa (1993, 12, 40, 66) esittävät, että formaaliin päätöksenteon analyysiin voisi sisällyttää subjektiivisia arvioita. Ongelmana on kuitenkin, että mahdollisia subjektiivisia syötteitä on liian paljon, jotta ne kaikki voitaisiin huomioida analyysissa. Syötteiden valinnan ohella subjektiivisten arvioiden kvantifioimiseen on syytä käyttää suurta varovaisuutta. Komplekseissa päätöksentekotilanteissa ei myöskään usein ole yksiselitteisesti parasta vaihtoehtoa. Osan vaihtoehtoista voi sivuuttaa, jos ne ovat dominoituja jokaisella päätöksenteon kriteerillä arvioiden, mutta usean ristiriitaisen tavoitteen yhtäaikainen maksimoiminen ei yksinkertaisesti ole mahdollista.

Useat peliteoreettiset kansainvälisten suhteiden tai kauppapolitiikan tutkimukset keskittyvät mallintamaan menneitä tapahtumia systemaattisella tavalla¹⁷ tai testaamaan yleistä teoriaa peliteoreettisen mallin avulla hyödyntäen historiallisia esimerkkejä¹⁸.

¹⁷ Ks. esim. Sanin 2001 tai Bagwell & Staiger 2002.

¹⁸ Ks. esim. Brams 1985.

Lopputulokset ovat kuitenkin usein tautologisia, sillä malli ja sen tuotot rakennetaan vastaamaan pelin lopputuloksia. Implisiittisesti kyseessä on paljastettujen preferenssien teorian (*revealed preference theory*) hyväksymisestä. Pelin lopputuloksen katsotaan osoittaneen pelaajien tekemät rationaaliset valinnat, ja mallin tuottojen oletetaan näin vastaavan preferenssejä. Ongelma ei ole kansainvälisten suhteiden osalta uniikki peliteorialle, vaan lukuisia teorioita on rakennettu ja rakennetaan vastaamaan historiallisia esimerkkejä tavoitteena saavuttaa yleisiä lainalaisuuksia.

Lehtinen (2011, 290–291) toteaa paljastettujen preferenssien teorian olevan myös yleisesti kestävä peliteoreettisen mallin tuottojen selvittämisessä. Hänen mukaansa pelin tuottojen mallinnuksessa ei voi käyttää pelaajien valintoja samassa pelissä, sillä tuotot ovat usein herkkiä vallitseville olosuhteille ja pelaajien todelliset vaihtoehdot voivat olla jopa pelaajien itsensä saavuttamattomissa. Näin ollen tutkija joutuu tekemään psykologisia oletuksia pelaajista. Vaikka useat peliteoreettiset mallit vaativat ainoastaan kevyitä psykologisia oletuksia, ei tutkijan tulisi paljastettujen preferenssien teorian pohjalta olettaa, että nämä oletukset ovat täysin turhia.

Jeffry A. Frieden (1999, 52–57) nimeää kolme menetelmää toimijoiden preferenssien selvittämiseksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Valtioiden preferenssejä voidaan olettaa (*assumption*) kuten taloustieteellisessä analyysissä on tyypillistä, mutta kansainvälisissä suhteissa toimijoiden, tavoitteiden ja valintatilanteiden heterogeenisyys tekee tästä haastavaa. Yksinkertaisia oletuksia valtioiden preferensseistä ovat esimerkiksi hyvinvoinnin, vaurauden tai resurssien maksimoiminen, mutta ne jättävät itsessään auki lukuisia kysymyksiä näiden tavoitteiden olemuksesta ja mittaamisesta. Preferenssien olettaminen toimii parhaiten sellaisilla kansainvälisten suhteiden osa-alueilla, joilla vuorovaikutus on mahdollisimman yksiulotteista. Esimerkkinä tällaisista tilanteista ovat esimerkiksi ydinasevaltioiden väliset sodat sekä velkaneuvottelut valtioiden välillä.

Preferenssejä voidaan myös pyrkiä havaitsemaan (*observation*) toimijoiden valinnoista tai julkilausumista, mutta tällöin on vaarana syyllistyä niin kutsuttuun komissiovirheeseen ja sivuuttaa strategisen ympäristön vaikutus, jolloin preferenssit ja toiminnot lopputulokset sekoittuvat keskenään. Havaittaessa valtioiden preferenssejä tulee myös erottaa valtiolliseen ideologiaan tai identiteettiin perustuvat preferenssit valtion päätöksentekoaikana dominoivien toimijoiden havaituista preferensseistä. Molemmat näistä ovat mahdollisia lähtökohtia tutkittaessa preferenssien muodostumista.

Valtion preferenssien rajaaminen ajallisesti tai tiettyjen asiakysymysten ympärille on yhtä lailla mahdollista. (Frieden 1999, 57–61.)

Lisäksi preferenssejä voidaan päätellä (*deduction*) aiempien teorioiden perusteella. Näiden teorioiden tulisi osoittaa, kuinka tietyn tyyppiset toimijat muodostavat preferenssejä tietynlaisissa strategisissa ympäristöissä. Tällöin tulkintaa rajoittavat aiempien teorioiden soveltuvuus ja kestävyys. Päättelymenetelmää voi kuitenkin pitää tieteen edistämistä ajatellen toimivimpana lähestymistapana preferenssien selvittämiseen. Preferenssien päättely teorioiden pohjalta on analyyttisesti arvokasta kahdesta syystä. Ensinnäkin se eroaa preferenssien olettamisesta siten, että teoreettiset oletukset eivät itsessään muodosta preferenssejä vaan luovat ainoastaan pohjan niiden päätelemiselle, jolloin kaikki vaikuttavat tekijät eivät ole mallille endogeenisia. Toiseksi pääteltyjen preferenssien voi olettaa muuttuvan olosuhteiden muuttuessa. Kun teoriat käsittelevät valtiota alemman tason toimijoiden preferenssejä, tulee ottaa huomioon myös näiden toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus käsiteltäessä valtiota toimijana. (Frieden 1999, 61–66.)

Michael Zürn (1997, 298–302) esittää yhtä lailla kolme menetelmää valtiotoimijoiden preferenssien selvittämiseksi. Ensimmäinen menetelmä, teorioiden soveltaminen on suurelta osin yhtenevä Friedenin päättelymetodin kanssa. Toinen menetelmä, dokumentaation hyödyntäminen soveltuu erityisesti historiallisten tilanteiden mallintamiseen. Tällöin pyritään välttämään paljastettujen preferenssien ongelmaa taaksepäin suuntautuneessa peliteoreettisessa tutkimuksessa osoittamalla, että toimijoiden preferenssit ilmenevät myös muuten kuin tehdyistä valinnoista. Zürn toteaa dokumentaation olevan julkilausumia parempi keino preferenssien selvittämiseksi, sillä poliitikot toimivat julkisuudessa usein strategisesti. Näin pyritään välttämään Friedenin kuvailema komissiovirhe. Kolmas menetelmä on yksinkertaisesti kysyä asiantuntijoilta. Asiantuntija-arvioiden avulla voi rakentaa osa-aluekohtaisia hyötymalleja valtioista, joiden avulla myös ennustamiseen pyrkivä analyysi on mahdollista.

Esimerkkinä teorioiden soveltamisesta hyötyjen määrittämiseksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa toimii väittely neorealistisen näkemyksen suhteellisista hyödyistä ja uusliberaalin näkemyksen absoluuttisista hyödyistä välillä. Neorealistisen näkemyksen mukaan kansainvälinen järjestelmässä vallitsee oman käden oikeus, jossa absoluuttisesti suuremmista hyödyistä saatetaan luopua, jotta hyödyttäisiin enemmän suhteessa muihin valtioihin. Lisäksi liiallista keskinäisriippuvuutta pyritään vähentämään

purkamalla tarvittaessa yhteistyötä. Peliteoreettisesta näkökulmasta suhteellisissa hyödyissä on kyse nollasummapelistä, jossa hyöty voidaan saavuttaa ainoastaan vastapelaajan kustannuksella. Tämä johtaa puolestaan ei-kooperatiivisiin tasapainotiloihin. Uusliberaalin näkemyksen mukaan valtiot korostavat sen sijaan absoluuttisia hyötyjä erityisesti, kun kyse on taloudellisesta hyvinvoinnista. Peliteoreettisesti tätä taipumusta kuvaavat kooperatiiviset tasapainotilat sekä toistuvien pelien tasapainotilat. (Liu 2010, 344–345, 351–352.)

Friedenin tarjoamista vaihtoehtoista oletetut preferenssit ovat luonnollisesti tutkijan kannalta helpoin menetelmä. Sen soveltuvuus ennustamiseen tai komplekseihin vuorovaikutustilanteihin on kuitenkin kyseenalainen. Preferenssien havaitsemisen ongelmat menneiden tapahtumien tutkimuksessa ovat luonnollisesti samoja, jotka liittyvät aiemmin mainittuun paljastettujen preferenssien teorian eksplisiittiseen tai implisiittiseen hyödyntämiseen. Mikäli aiemman toiminnan kautta havaittuja preferenssejä pyrittäisiin hyödyntämään tulevien tapahtumien ennustamisessa, olisi keskeisistä toimijoista hyvä muodostaa heidän aiempien valintojensa pohjalta perusteellisia preferenssikarttoja, jotka eivät silti olisi välttämättä hyödynnettävissä ennustamistarkoituksessa, sillä jo päätöksentekijäryhmien kuten hallitusten tai neuvottelijaryhmien sisäinen strateginen vuorovaikutus hämärtäisi yksilöpreferenssien merkitystä. Päättelymenetelmä on kolmesta vaihtoehdosta hedelmällisin ainakin teorioiden kehittämistä ajatellen, sillä aiemmista teorioista johdettujen preferenssien systemaattinen käsittely muodostaa kehikon, jonka avulla arvioida näitä teorioita sekä menneiden että tulevien tapahtumien valossa.

Zürnin menetelmistä teorioiden soveltaminen on luonnollisesti yhtä lailla soveltuva kuin Friedenin päättelymalli. Tarvittavaa dokumentaatiota tarkan historiallisen mallin rakentamiseksi Zürnin toisen menetelmän mukaisesti Britannian ja EU:n neuvotteluista ei sen sijaan todennäköisesti ole saatavilla vielä vuosiin. Asiantuntija-arvioihin perustuvan hyötymallin rakentaminen on sen sijaan hyvinkin mahdollista, sillä teoreettista ja historiallista kirjallisuutta Britannian ja EU:n välisen suhteen tärkeimmistä intressikysymyksistä on käytettävissä huomattava määrä. Näin yleisluontoisiin teorioihin perustuvan mallin ohella lienee mahdollista rakentaa historiallisiin ja havaittuihin preferensseihin sekä asiantuntija-arvioihin perustuva hyötymalli toimijoista, jonka avulla esitetään perusteltu ennustus neuvottelujen kulusta strategisen vuorovaikutuksen mallintamisen ohella.

4 BREXITIN TAUSTA JA VAIKUTUKSET

Tässä luvussa perehdytään lyhyesti Britannian ja Euroopan yhteisöjen suhteeseen sekä tarkemmin päätökseen järjestää kansanäänestys EU-jäsenyydestä kesäkuussa 2016. Lisäksi tuodaan esiin Britannian ja EU:n tavoitteita eropäättöstä seuraavissa neuvotteluissa, mahdollisia tulevaa suhdetta kuvaavia skenaarioita sekä niiden taloudellisia vaikutuksia. Tavoitteena on luoda pohjaa neuvottelun osapuolten preferenssien selvittämiseksi tutkielman myöhemmässä vaiheessa, kun tähän monipuoliseen aineistoon sovelletaan edellisessä luvussa esiteltyjä päättelymenetelmiä. Samalla pyritään vastaamaan tutkimuskysymykseen: *Millaiset tekijät vaikuttavat Euroopan unionin ja erityisesti Britannian strategioihin brexit-neuvotteluissa?*

4.1 Britannia Euroopan yhteisöissä

4.1.1 Britannian jäsenyyden historia

Euroopan yhteisöjen alkuaikoina 1950-luvulla Britannia ei ollut kiinnostunut jäsenyydestä kulttuurisista, taloudellisista, historiallisista sekä poliittisista syistä ja pyrki heikentämään talousyhteisöä laajemman vapaakauppa-alueen avulla. 1960-luvulla tilanne kuitenkin muuttui, kun Britannian pääministeri, konservatiivien Harold Macmillan katsoi yhteisöjen jäsenyyden vastaavan Britannian muuttuneita strategisista ja taloudellisista intresseistä. Ranskan presidentti Charles de Gaulle kuitenkin kahdesti esti Britannian jäsenyyden, ennen kuin se lopulta liittyi Euroopan yhteisön jäseneksi vuonna 1973. (Dinan 2014, 306.)

Alkuperäisen vastahakoisuuden voi nähdä seuranneen uskottavaa kansallista strategiaa, jossa Britannia nähtiin maailmanlaajuisesti ja erityisesti entisten siirtomaidensa kanssa kauppaa käyvänä valmistaja- ja vientivaltiona, jolle Euroopan alueelliset markkinat olivat toissijaisia. Kansainyhteisön valtioiden kanssa käyty kauppa vaikutti myös Britannian käsitykseen Euroopan talousyhteisöstä liian eksklusiivisena vapaakauppa-alueena, joka syrjisi entisiä siirtomaita erityisesti maataloustuotteiden osalta. Länsi-Euroopan jakautuminen talousyhteisöön ja vuonna 1960 perustettuun vapaakauppajärjestö EFTA:an johti kuitenkin muutokseen Britannian kauppapoliittisessa strategiassa, kun

brittisijoittajat ja -tuottajat osoittivat tukensa talousyhteisön dynaamisempaa politiikkaa kohtaan. (Dinan 2014, 310–311.)

Talousalueen jäsenyyden alkuperäistä hylkäämistä on käsitelty merkittävänä virheellisiin taloudellisiin laskelmiin perustuvana päätöksenä tai vaihtoehtoisesti rationaalisena ja ketteränä valintana, jonka tarkoituksena oli turvata Britannian etuja pitkällä tähtäimellä. Samoin Britannian tukema kilpaileva vapaakauppa-alue, josta kehittyi lopulta talousyhteisön ulkopuolelle jääneiden valtioiden muodostama EFTA, on nähty vuoroin yrityksenä syrjäyttää talousyhteisö tai vilpittömänä pyrkimyksenä ottaa askel kohti Eurooppaa. Britannia saattoi suunnitella vapaakauppa-aluetta, sillä maan johto ei uskonut talousyhteisön kuuden Manner-Euroopan valtion taloudelliseen potentiaaliin ja varautui jo talousyhteisön kaatumiseen. Talousyhteisön valtioiden johtajat eivät kuitenkaan lämmenneet Britannian ehdotukselle, ja neuvottelut yhteisestä vapaakauppa-alueesta kaatuivat lopullisesti 1958. Lähtökohdista ja epäonnistuneista neuvotteluista huolimatta EFTA kehittyi täydentämään Euroopan talousyhteisöä. (Ellison 2000, 221–224.)

De Gaullen torjuttua Britannian jäsenyyden kahdesti vuosina 1963 ja 1967 vedoten yhteensopivuusongelmiin maatalouspolitiikassa ja maailmankaupan kysymyksissä jäsenneuvottelut etenivät lopulta hänen erottuaan presidentinvirastaan 1969. Tilanne oli tuolloin muuttunut suosiollisemmaksi Britannian jäsenyydelle myös Kansainyhteisön ja EFTA-valtioiden näkökulmasta. Britannian pääministerinä neuvottelujen aikana toimi konservatiivien Eurooppa-mielinen Edward Heath, jonka katsottiin lopulta hyväksyneen epäedulliset ehdot varmistaakseen valtion jäsenyyden Euroopan yhteisössä, ja Britannia päätyi huomattavaksi nettomaksajaksi yhteisön budjettiin. Britannian parlamentin alahuone hyväksyi jäsenyyden lokakuussa 1971, kun myös kymmenet työväenpuolueen kansanedustajat kannattivat ehdotusta puolueensa linjan vastaisesti. (Dinan 2014, 313–315.)

Konservatiivit Macmillan ja Heath ajoivat Britanniaa Eurooppaan osana kansallista modernisointistrategiaa, jossa alueen taloudellinen potentiaali yhdistyi näkemykseen Euroopan integraatiosta toisen maailmansodan jälkeisen rauhanprojektin olennaisena osana. Erityisesti Heath oli pragmatisti, jolle kansallinen suvereniteetti ei ollut loukkaamaton itseisarvo, ja Euroopan integraatio oli osa hänen poliittista uskomusjärjestelmäänsä. Näkemystä Euroopasta muovasi kuitenkin voimakkaasti myös vaihtoehdottomuus, joka syntyi Kansainyhteisön kansainvälisen aseman heikkenemisestä. (Geddes 2005, 121–122.)

Konservatiivipuolue ei kuitenkaan vienyt Britanniaa Eurooppaan yhtenäisenä rintamana kummankaan pääministerin takana. 1960-luvun alussa huomattavat konservatiivivaikuttajat puhuivat Britannian jäsenyyttä Euroopan talousyhteisössä vastaan. Vaikka hallituksen ministerit tukivat pääministeriä Heathin jätettyä uuden jäsenhakemuksen 1971, kaksi konservatiivien apulaisministeriä erosi protestina. Yhtä lailla ensimmäinen, ilman puoluekurin valvontaa järjestetty äänestys jäsenyydestä parlamentin alahuoneessa osoitti jakolinjat molempien pääpuolueiden sisällä, kun 39 konservatiiviedustajaa äänesti esitystä vastaan ja 69 työväenpuolueen edustajaa äänesti sen puolesta. (Jones 2007, 231–232.)

Vuoden 1974 parlamenttivaaleissa Britanniassa pääministeriksi palasi työväenpuolueen Harold Wilson, joka oli vaalikampanjassaan luvannut järjestää kansanäänestyksen Euroopan yhteisön jäsenyydestä neuvoteltuaan edullisemmista ehdoista yhteisön valtioiden kanssa. Lähinnä kosmeettisten muutosten seurauksena kansanäänestys tuki jäsenyyttä 67 prosentin voittavalla osuudella. Neuvotteluissa Wilson onnistui neuvottelemaan Britannian köyhemmille alueille tulonsiirtoja yhteisön budjetista ja kampanjoi Eurooppa-myönteisten ministeriensä kanssa voimakkaasti jäsenyyden puolesta. Euroskeptinen työväenpuolue säilyi kuitenkin jakautuneena, eikä kansanäänestyksestä syntynyt tulevina vuosikymmeninä voimakasta mandaattia jäsenyydelle, vaan niitä värittivät jatkuvat kiistat Britannian ja yhteisön muiden jäsenmaiden välillä. (Dinan 2014, 316.)

Kansanäänestystä varten tehdyt myönnytykset eivät ratkaisseet myöskään kysymystä Britannian maksuista Euroopan yhteisön budjettiin (*British budgetary question*). Pääministeriksi vuonna 1979 noussut konservatiivien Margaret Thatcher saavutti lopulta vuonna 1984, muiden Euroopan yhteisön johtavien valtioiden sympatioiden kustannuksella, huomattavan takaisinmaksun (*rebate*) Britannian budjettiosuuteen. Nationalistina, konservatiivina ja euroskeptikkona tunnettu Thatcher oli kuitenkin ennen kaikkea uusliberalisti, joka näki sisäisten markkinoiden kehittämisen tärkeänä kaupankäynnin vapauttamiselle ja talouskasvulle Euroopassa. Päätös yhteismarkkinoista saavutettiin lopulta 1987, mutta Thatcher vastusti kautensa loppuun saakka ylikansallisen päätöksenteon lisäämistä ja Britannian liittymistä Euroopan talous- ja rahaliittoon. (Dinan 2014, 317–320.)

Mark I. Vail (2015, 106–107) esittää Thatcherin aggressiivisen uusliberaalin talouspolitiikan olleen tärkeä käännekohta konservatiivien politiikassa ja suhtautumisessa

Eurooppaan. Vahvan valtion ja vapaan talouden korostamisen ohella Thatcherin linja tarkoitti siirtymistä eurooppalaisesta neuvottelu- ja komiteapolitiikasta vakaumuspolitiikkaan (*conviction politics*). Tämä tuki puolueen euroskeptistä siipeä, joka vastusti yhteisöjen, tasa-arvon sekä konsensuspolitiikan painotusta Euroopan yhteisöissä. Talouskysymysten sijaan konservatiivien euroskeptisyys nousi Britannian suvereniteetin korostamisesta sekä epäluottamuksesta Keski-Euroopan maiden etua ajavana, kommunitaristisena ja arvoiltaan pehmeänä nähtyä Euroopan unionia sekä sen edeltäjiä kohtaan.

Sekä konservatiivi- että työväenpuolueen muodostamat hallitukset ovat Andrew Geddesin (2005, 122–123) mukaan seuranneet Euroopan integraatiota koskeissa kysymyksissä kolmea keskeistä linjaa: hallitustenvälisyyttä ja pragmaattista epäluottamusta koskien suuria projekteja, transatlanttisten suhteiden korostamista sekä vapaakauppaa ja markkinoiden sääntelyn purkamista. Tässä suhteessa Thatcherin hallitus oli näkyvästä budjettiriidasta huolimatta varsin Eurooppa-myönteinen ainakin oppositioon verrattuna, ja viileä suhtautuminen Euroopan suureen projektiin oli paitsi Thatcherin myöhempi tavaramerkki myös hänen valtakauttaan edeltänyttä James Callaghanin työväenpuolueen hallitusta määrittänyt kanta.

John Major, Thatcherin seuraaja konservatiivien johdossa ja pääministerinä, jatkoi edeltäjänsä linjalla. Britannia jäi eurojärjestelmän ulkopuolelle, ja Euroopan unionin luonut Maastrichtin sopimus ratifioitiin vain vaivoin parlamentin alahuoneessa. Vuonna 1997 Britanniassa nousi kuitenkin valtaan ensimmäinen Eurooppa-myönteinen hallitus Heathin konservatiivien jälkeen, kun Tony Blairin niin kutsuttu uusi työväenpuolue (*new labour*) voitti parlamenttivaalit. Blair pyrki lisäämään Britannian osallistumista EU-päätöksentekoon erityisesti kilpailukyky-, turvallisuus- sekä puolustuskysymyksissä ja kannatti jopa liittymistä talous- ja rahaliittoon. Irakin sota löi kuitenkin lopulta kiilan Blairin ja muiden EU-johtajien välille, eikä hänen seuraajansa, Blairin valtiovarainministerinä toiminut Gordon Brown osoittanut vastaavaa kiinnostusta Britannian viemiseen lähelle unionin ydintä. (Dinan 2014, 321–323.)

Brownin jälkeen valtaan nousseen konservatiivien David Cameronin voi nähdä Thatcherin uusliberaalin ideologisen linjan jatkajana. Keskellä finanssikriisiä pääministeriksi astunut Cameron joutui kuitenkin tasapainoilemaan poikkeuksellisella tavalla kotimaisen opposition kanssa. Ensimmäisellä hallituskaudellaan Cameron liittoutui voimakkaasti Eurooppa-myönteisen liberaalidemokraattisen puolueen kanssa.

Tästä huolimatta välit Eurooppaan viilenivät, kun Cameron painosti euromaita tasapainottamaan talouttaan finanssikriisin johdettua julkisen velan kriisiin Euroopassa. Samalla oikeistopopulismi nosti päätään maahanmuuttovastaisen itsenäisyyspuolue UKIP:n muodossa, ja matkalla vuoden 2015 parlamenttivaaleihin Cameron päätyi lupaamaan Wilsonin tapaan EU-jäsenyyden ehtojen uudelleenneuvottelun sekä kansanäänestyksen Britannian jäsenyydestä, mikäli konservatiivipuolue voittaisi vaalit. Kuten Wilsonin tavoite oli 1970-luvulla, myös Cameron pyrki saavuttamaan edes nimellisesti edullisemmat ehdot Britannian jäsenyydelle ja kampanjoimaan tämän jälkeen jäsenyyden puolesta. (Dinan 2014, 321–324.)

Huolimatta koalitiosta liberaalidemokraattien kanssa Cameronin ensimmäinen hallitus elvytti nopeasti Thatcherin uusliberalismin leikkaamalla budjetteja taantumasta kärsivästä taloudesta huolimatta. Euroopan unionin ja keskuspankin politiikka oli kuitenkin yhtä lailla muuttunut talous- ja rahaliiton myötä monetaristiseen suuntaan, ja finanssikriisiä seuranneeseen julkisen velan kriisiin reagoitiin tukemalla voimakkaita leikkauksia. Euroopan keskuspankin ankaraus velkakriisiin ajautuneita maita kohtaan ja näkemys unionista myös Britannian taloushuolien aiheuttajana auttoi oikeuttamaan Cameronin ja tämän hallituksessa valtiovarainministerinä toimineen George Osbornen säästölinjaa. Kansanäänestyksen tavoitteena oli paitsi lukita konservatiivipuolueen euroskeptisen siiven tuki myös houkutella keskiluokkaisia äänestäjiä, jotka olivat kärsineet Britannian menoleikkauksista, joista syytettiin nyt Euroopan unionin aiheuttamaa talouskriisiä. (Vail 2015, 108.)

4.1.2 *Britannian suhtautuminen Euroopan integraatioon*

Gary Marks ja Carole J. Wilson (2000, 454–455) esittävät eurooppalaisen uusliberalismin toimivan konservatiivipuolueissa kotimaisen talouspolitiikan luonnollisena jatkeena. Uusliberaalin integraation keskiössä ovat Euroopan yhteismarkkinat, joskin uusliberaalia agendaa Euroopassa ajavat puolueet katsovat minimaalisen poliittisen ylärakenteen olevan välttämätön markkinoiden luomiseksi, monopolien rajoittamiseksi sekä konfliktien selvittämiseksi. Tämä ylärakenne ei kuitenkaan saa rajoittaa valtioiden välistä kilpailua pääoman houkuttelemiseksi yhteismarkkinoiden sisällä. Yhteismarkkinat tukevat uusliberaalia talouspolitiikkaa kahdella keskeisellä tavalla. Ensinnäkin ylikansalliset säädökset vähentävät vapaan kaupan esteitä kuten kansallisia tuki- ja

investointiohjelmia. Toiseksi taloudellinen integraatio luo valtioille kannustimen kilpailla vähentämällä sääntelyä ja verotusta investointien houkuttelemiseksi.

Konservatiivipuolueiden suhtautumista eurooppalaiseen integraatioon määrittää uusliberalistisen talouspolitiikan tasapainottaminen toista keskeistä konservatismin lähtökohtaa, nationalismia vastaan. Nationalismi luo selkeän rajan eurooppalaiselle integraatiolle. Valtion ei tule luopua suvereenista oikeudestaan hallita alueensa kansalaisia. Tämä voi olla ristiriidassa uusliberalististen tavoitteiden kanssa. Eurooppalaisilla konservatiivipuolueilla on ollut muun muassa poikkeavia kantoja talous- ja rahaliittoon sekä yhteisvaluutta euroon sen perustamisesta lähtien. Britannian osalta nationalismin ja uusliberalismin tasapainottaminen tuli nationalismin voittoon päättyneen valuuttakysymyksen ohella esiin Thatcherin suhtautumisessa päätöksentekoon yhteismarkkinoiden osalta. Thatcher oli valmis hyväksymään ylikansallisen enemmistömenetelmän, jotta kansalliset veto-oikeudet eivät rajoittaisi yhteismarkkinoiden toimintaa. (Marks & Wilson 2000, 454–455.)

Vail (2015, 117–118, 120) katsoo, että Cameronin kansallispopulistinen negatiivisen integraation strategia Euroopan unionia kohtaan on osoitus pyrkimyksestä yhdistää konservatiivien kilpailevia traditioita koherentiksi ja kestäväksi poliittiseksi filosofiaksi. Cameron käytti kotimaan asioissa konservatiivipuolueen perinteiseen yhden kansakunnan filosofiaan (*one-nation toryism*) nojaavaa, pehmeää ja osallistavaa retoriikkaa sekä osoitti paternalistista pyrkimystä vaikuttaa yksilöiden toimintaan. Samalla hänen kritiikkinsä Euroopan unionia kohtaan oikeutti Euroopan keskuspankin kriisimaihin suuntaamia leikkausvaatimuksia vastaavaa talouspolitiikkaa Britanniassa. Tavoitteena on korvata yhden kansakunnan politiikan sisältö uusliberaalilla suuntauksella mutta säilyttää sen retoriikka, jota vahvistetaan euroskeptisyydellä.

David Baker ja Pauline Schnapper (2015, 61–67) esittävät euroskeptisyyden alkaneen pitkälti britannialaisena ilmiönä, joskin se on viime vuosikymmeninä levinnyt laajalti eri Euroopan valtioihin ja erilaisiin uskomusjärjestelmiin. Toisen maailmansodan jälkeisessä Britanniassa aate on käynyt läpi neljä aikakautta, joista ensimmäisessä, vuosina 1945–1972, euroskeptisyys oli osa hallitsevan luokan yleissivistystä, sillä eurooppalaisen projektin katsottiin kuuluvan heikoille ja sodan runtelemille Manner-Euroopan valtioille. Toisessa vaiheessa, 1972–1975, Britannia oli saavuttanut paikkansa Euroopan talousyhteisössä, ja euroskeptikot havaitsivat kamppailevansa Eurooppaa suosivaa poliittisen johdon, median sekä elinkeinoelämän liittoa vastaan. Kolmannessa vaiheessa,

1975–1988, euroskeptisyys oli jäänyt taustalle ja lähinnä oppositiossa vaikuttaneen työväenpuolueen kannattelemaksi. Neljäs vaihe vuodesta 1988 nykypäivään on johtanut Thatcherin luomista diskursiivisista taistelulinjoista euroskeptisten puolueiden kuten UKIP:n luomiseen ja euroskeptisyyden nousuun poliittisen keskustelun keskiöön Britanniassa.

Britannialaisen euroskeptisyyden sisällön voi jakaa karkeasti yhtäältä suvereniteettia korostaviin ja toisaalta ideologisista lähtökohdista ponnistaviin muotoihin. Edelleen voidaan puhua pehmeästä tai kovasta euroskeptisyydestä, joista ensimmäinen on kansallista etua korostava, pragmaattinen lähestymistapa, jota molemmat Britannian suurpuolueet ovat edustaneet aiemmilla hallituskausillaan. Kova euroskeptisyys perustuu puolestaan näkemykseen suvereniteetista nollasummapelinä tai ideologiseen vastakkainasetteluun Britannian ja Manner-Euroopan välillä koskien oletettuja vihollisia kuten sosialismia, uusliberalismia, byrokratiaa tai jopa muita kulttuureja ja rotuja. (Baker & Schnapper 2015, 63–64.)

Geddes (2005, 113–114) uskoo konservatiivipuolueen euroskeptisten suuntausten voimistuneen aina 1980-luvun lopulta asti johtaen tilanteeseen 2000-luvun alkupuolella tilanteeseen, jossa Euroopan unionilla ei enää ollut roolia puolueen keskeisissä narratiiveissa. Samalla kysymys Euroopan integraatiosta on noussut puolueen sisällä ideologiseen asemaan, eikä sitä enää käsitellä konservatiiveja aiemmin määrittäneen pragmaattisen lähestymistavan avulla. Myönteisemmin integraatioon suhtautuneet, perinteisiä sosiaalisia arvoja progressiiviseen talouspolitiikkaan yhdistäneet äänet ovat pitkälti vaienneet puolueen sisällä saman ajanjakson aikana.

Baker ja Schnapper (2015, 43) esittävät 1980-luvulta asti Britanniaa edustaneiden hallitusten seuranneen melko yhtenäisesti seitsemää keskeistä linjaa suhteissaan Euroopan yhteisöihin ja unioniin. Nämä linjat ovat hallitustenvälinen yhteistyö ylikansallisen integraation sijaan, käytännöllisten toimintatapojen suosiminen uusien sopimusten kustannuksella, luottamus puolustusliitto Natoon Euroopan pääasiallisena turvallisuusmekanismina, sisämarkkinoiden ja vapaakaupan korostaminen, unionin budjetin reformipyrkimys, itälaajenemisen kannattaminen sekä EU:n sisäinen joustavuus, jossa Britannian annettaisiin vapaasti valita osallistumisensa aste.

4.2 Brexit

4.2.1 *Kansanäänestys EU-erosta*

Pääministeri Cameron antoi tammikuussa 2013 lupauksen järjestää vuoden 2017 loppuun mennessä neuvoa-antava kansanäänestys maan EU-jäsenyydestä, mikäli konservatiivit valittaisiin uudelleen hallitusvastuuseen vuoden 2015 parlamenttivaaleissa. Vaalivoiton jälkeen Cameron pyrki neuvottelemaan EU:lta myönnytyksiä, joiden hän uskoi kääntävän kansanäänestyksen tuloksen jäsenyyden puolelle. Kansanäänestyksen päiväksi asetettiin lopulta 23.6.2016. (Hunt & Wheeler 2017.) Cameronin saavuttamiin myönnytyksiin sisältyivät Britannian jääminen unionin poliittisen yhteistyön tiivistämisen ulkopuolelle, mahdollisuus rajoittaa kotimaansa ulkopuolella EU:ssa työskentelevien etuuksia määräaikaaisesti, mahdollisuus indeksoida maksettu lapsilisä lapsen kotimaan hintatason mukaisesti, euroalueen ulkopuolisten valtioiden kuten Britannian jättäminen euron tukemisprojektien rahoituksen ulkopuolelle sekä lupaus sääntelyn vähentämisestä kilpailukyvyn kohentamiseksi Euroopan unionissa. (BBC 2016.)

Pitkän kampanjoinnin ja EU-johdon kanssa käytyjen, epäonnistuneina nähtyjen neuvottelujen jälkeen kansanäänestys kallistui eroamisen puolelle 52 prosentin ääniosuudella. Cameron erosi tehtävästään pääministerinä äänestystä seuraavana päivänä, ja tilalle nousi aiemmin sisäministerinä Cameronin hallituksessa toiminut Theresa May. Entinen työväenpuolueen Eurooppa-ministeri Denis MacShane (2016, 249) huomauttaa, että Mayn hallituksessa ministerinsalkkuja saaneet ja brexitin puolesta kampanjoineet Boris Johnson, David Davis ja Liam Fox olivat ennen nimitystään huomattavasti tunnetumpia Eurooppa-vastaisista kannanotoistaan kuin kokemuksestaan korkeissa viroissa. May itse, toimiessaan Cameronin hallitusten sisäministerinä, kannatti maahanmuuton tiukempaa kontrollointia ja arvosteli Euroopan unionin tuomioistuinta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta Britanniaa koskevista päätöksistä.

Pääasialliset syyt Britannian EU-eroon liittyivät eroa ja jäämistä tukevien kampanjoiden johtajien persooniin, puolueiden lähettämiin signaaleihin sekä negatiivisiin asenteisiin maahanmuuttoa sekä taloudellisen suvereniteetin ja itsemääräämisoikeuden menettämistä kohtaan. Kampanjat pyrkivät ja osittain onnistuivat vaikuttamaan erityisesti taloudellisia ja maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä koskeviin kustannus-

hyötylaskelmiin, jotka lopulta ohjasivat äänestäjien päätöksiä yhdessä tunteellisten reaktioiden sekä riskiarvioiden kanssa. (Clarke et al. 2016, 23–25.)

Cillian Ryan (2016, 532–533) esittää, että päätös äänestää EU-jäsenyyttä vastaan oli osalle protesti edellisen kahdeksan vuoden leikkauspolitiikkaa tai julkisten palveluiden heikkoa saatavuutta kohtaan. Eroamisen puolesta kampanjoineet onnistuivat liittämään nämä ongelmat maahanmuuttoon ja esittivät EU-eron ja sitä seuraavan rajoitetun liikkuvuuden ratkaisevan ne. Uusi hallitus katsoo näin saaneensa vapaan mandaatin äänestäjiltä, joiden mielestä mikä tahansa muutos on parempi kuin vallitseva tilanne. Eroamista kannattaneet tai siitä vastuuseen jäänyt hallitus eivät kuitenkaan edusta yhtenäistä ideologista suuntausta. Huolimatta eroa kannattaneiden thatcherismia korostavasta retoriikasta EU-erolla vaikuttaa olevan vain rajoitetusti tekemistä kaupan ja sääntelyn vapauttamisen sekä muiden uusliberalististen tavoitteiden kanssa.

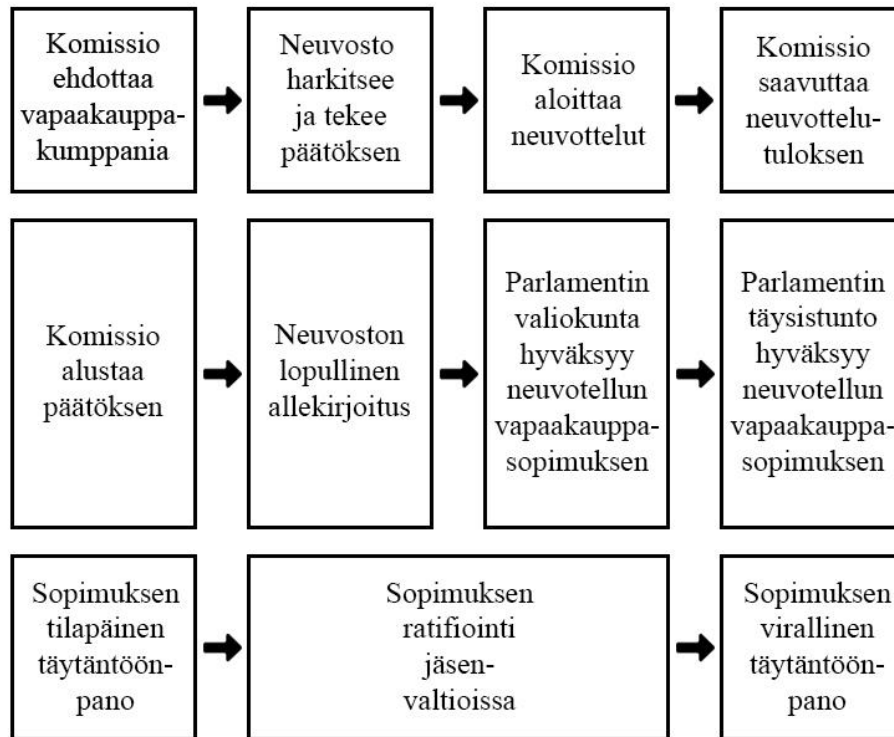
Mayn hallitus sai pitkällisen prosessin jälkeen oikeuden käynnistää sopimuksen Euroopan unionista 50 artiklan mukainen eromenettely, kun Britannian parlamentin alahuone hyväksyi lain menettelyn aloittamisesta maaliskuussa 2017. Päätöstä edelsi marraskuussa 2016 Britannian korkeimman oikeuden päätös, joka edellytti hallitukselta parlamentin hyväksyntää, ennen kuin se voi tehdä ilmoituksen menettelyn käynnistämisestä. Lisäksi parlamentin ylähuone pyrki tekemään hallituksen esittelemään lakitekstiin lisäyksen, jonka mukaan Britannian tulisi yksipuolisesti turvata EU-kansalaisten oikeudet Britanniassa ennen neuvottelujen käynnistämistä. Alahuone kuitenkin päätti alkuperäisen lakitekstin hyväksymisestä ilman lisäyksiä. (Kennedy 2017.)

Vahvistaakseen mandaattiaan neuvotteluissa EU:n kanssa May julisti huhtikuussa 2017 ennenaikaiset parlamenttivaalit pidettäväksi 8.6.2017. Parlamentin alahuone hyväksyi esityksen uusien vaalien järjestämisestä ylivoimaisesti opposition työväenpuolueen tuella. Vaalien ei odoteta horjuttavan konservatiivipuolueen valta-asemaa, sillä mielipidekyselyt ennakoivat konservatiiveille suurta vaalivoittoa, joka kasvattaisi puolueen paikkaenemmistöä parlamentin alahuoneessa jopa useilla kymmenillä. Vaalivoitto sallisi Maylle oletettavasti suuremman vapauden hyväksyä väliaikaisia järjestelyjä Euroopan unionin kanssa ennen varsinaisen kauppasuhteen solmimista. (Parker 2017.)

4.2.2 *Eromenettely*

Lissabonin sopimuksessa päivitetyn sopimuksen Euroopan unionista 50 artikla sisältää tiiviisti eroamisproessin kehikon. Jäsenvaltio ilmoittaa aikeestaan erota unionista, jolloin alkaa kahden vuoden kestoinen neuvottelujakso. EU:n perussopimuksia lakataan soveltamasta kyseiseen valtioon automaattisesti neuvottelujakson päätyttyä, elleivät Eurooppa-neuvosto ja eroava jäsenvaltio päätä yhteisymmärryksessä neuvottelujakson pidentämisestä. EU neuvottelee tulevasta suhteestaan eroavaan jäsenvaltioon Eurooppa-neuvoston määrittelemien suuntaviivojen mukaan. Eroava jäsenvaltio ei osallistu näitä neuvotteluja koskevaan päätöksentekoon unionissa. (Ks. liite 1.)

Vaikka eroamista itseään ei tarvitse hyväksyä 50 artiklan mukaisen menettelyn käynnistämisen ohella, tulee neuvottelujen lopputuloksena oleva sopimus EU:n ja Britannian tulevasta suhteesta hyväksyä ja ratifioida. Saavutettu sopimus vaatii todennäköisesti Britannian parlamentin hyväksynnän, ennen kuin hallitus voi ratifioida sen. Euroopan unionin osalta Euroopan unionin neuvosto ottaa sopimuksen käyttöön kaksinkertaisella enemmistöllä saatuaan parlamentin yksinkertaisella enemmistöllä äänestämän hyväksynnän. Molemmat toimielimet voivat näin kumota saavutetun sopimuksen. Mikäli saavutettu sopimus on niin kutsuttu sekasopimus, joka sisältää sekä EU:n että jäsenvaltioiden päätösvallan alle asettuvia elementtejä, tulee jokaisen yksittäisen jäsenvaltion hyväksyä ja ratifioida sopimus unionin toimielinten ohella. (Miller et al. 2017, 31–32.) Olennaisilta osin sekasopimuksen ratifiointiprosessi vastaa seuraavaa kuvausta EU:n vapaakauppasopimusprosessista, joskin kumppanin osoittaminen ja päätös neuvotteluiden aloittamisesta voidaan tässä tapauksessa luonnollisesti ohittaa.



Kuvio 6 EU:n vapaakauppasopimusprosessi (Hwang & Kim 2014, 118).

Kysymys 50 artiklan mukaisen eroamismenettelyn pysäyttämisestä on yhtä lailla monitulkintainen. Selkeimmässä tapauksessa osapuolet päättävät yhdessä, ettei jäsenvaltio pyri enää eroamaan unionista. Tällöin poliittinen tahto ratkaisee todennäköisesti mahdolliset lailliset ongelmat prosessin pysäyttämisen kannalta. EU ei kykene yksipuolisesti päättämään prosessin pysäyttämistä, sillä jäsenvaltioilla on yksiselitteinen oikeus erota unionista. Britannian on mahdollista pysäyttää prosessi yksipuolisesti vetoamalla vuoden 1969 valtiosopimusoikeutta koskevaan Wienin yleissopimukseen, jonka mukaan sopimuksesta irtautumista suunnitteleva valtio saa muuttaa mielensä, kunnes se ei enää ole kyseisen sopimuksen jäsen. Tämä olisi kuitenkin laillisesti epävarma ja poliittisesti ongelmallinen tilanne useammastakin syystä. Ensinnäkin kaikki EU:n jäsenvaltiot eivät ole allekirjoittaneet yleissopimusta, eikä unioni itse ole sen osapuoli. Toiseksi yleissopimus on tarkoitettu sellaisiin tapauksiin, joissa eroamismahdollisuutta ei ole kirjattu sopimukseen itseensä, ja Britannian voi nähdä luopuneen oikeudesta muuttaa mielensä ilmoitettuaan virallisesti eroamisprosessin aloittamisesta kansanäänestyksen mukaisesti. Viimeisenä vetoaminen yleissopimukseen mahdollistaisi 50 artiklan hyödyntämisen neuvotteluaseena, sillä Britannia voisi ilmoittaa muuttavansa mielensä, ellei se ole tyytyväinen neuvottelujen tulokseen ja käynnistää tämän jälkeen prosessin välittömästi uudestaan. (UK in a Changing Europe 2016, 10–11.)

Vaikka Euroopan unionista eroamisen viralliset toimenpiteet on siis määritelty yleisellä tasolla, ei varsinaisen prosessin sisällöstä ole oleellisia ennakkotapauksia, sillä yksikään itsenäinen Euroopan valtio ei ole poistunut unionista tai sitä edeltäneistä Euroopan yhteisöistä. Britannian ja EU:n tulee eron yhteydessä neuvotella ja päättää viidestä keskeisestä asiakokonaisuudesta. Ensimmäinen kokonaisuus koskee Britanniassa sijaitsevia EU-kansalaisia ja -yrityksiä sekä EU-alueella sijaitsevia Britannian kansalaisia ja yrityksiä. Toisessa kyse on Britannian lainsäädännön muutoksista. Kolmanneksi Britannian tulee päättää nykyisellään EU:n alaisuudessa toimivista ohjelmista sekä rahoituksesta. Neljäs käsittelee siirtymisaikaa, jona muutokset Britannian asemassa tulevat voimaan. Viimeisenä Britannian ja EU:n tulee määritellä keskinäisen suhteensa jatko koskien erityisesti kaupan, työvoiman ja yritysten asemaa. (Dhingra & Sampson 2016, 1–3.)

EU-kansalaisten eronjälkeinen asema Britanniassa ja Britannian kansalaisten asema EU-alueella nousivat esiin mediassa jo ennen neuvottelujen alkua, ja sen arvioitiin vaikuttavan myös neuvottelujen kulkuun, kun osapuolet eivät esittäneet takuita toistensa kansalaisten aseman turvaamisesta (ks. esim. Boffey 2017a). Tässä tutkielmassa käsitellään kuitenkin erityisesti viimeistä asiakokonaisuutta ja niin kutsuttuja Euroopan unionin neljää vapautta, ihmisten, tavaroiden, palvelujen ja pääoman vapaata liikkuvuutta. Tutkielman analyysi rajautuu näitä vapauksia koskevan sopimuksen luonteeseen Britannian ja EU:n välillä. Yleisemmin voi puhua EU-eron jälkeisestä mahdollisesta vapaakauppasopimuksesta, joskin sovittavien asioiden kokonaisuus on luonnollisesti pelkkiä taloudellisia kysymyksiä suurempi. Kun EU-jäsenyydessä myös brexitin jälkeisessä tilanteessa keskeinen vaihtokauppa on taloudellisen integraation hyötyjen ja suvereniteetin menettämisen välillä (Dhingra & Sampson 2016, 3).

4.2.3 Tulevan kauppasuhteen skenaariot

Mediassa ja tutkimusraporteissa on esitetty lukuisia vaihtoehtoja Britannian ja EU:n tulevan suhteen luonteesta. Useimmat näistä vaihtoehtoista perustuvat olemassa oleviin sopimuksiin EU:n ja kolmansien osapuolien kanssa. Britannian kanssa tehtävä sopimus tuskin vastaa tarkalleen yhtään näistä valmiista vaihtoehtoista, ja pääministeri May on todennut jo aiemmin, että tavoitteena on Britannialle uniikki sopimus valmiin vaihtoehdon sijaan. (Asthana 2016.) On silti perusteltua olettaa, että sen perimmäinen luonne muistuttaa yhtä näistä sopimuksista koskien aiemmin mainittua neljää vapautta,

vapaakauppaa yleisemmin sekä Britannian suvereniteetin rajoittamista. Yksikään merkittävästi poikkeava lähestymistapa ei vaikuta nousseen julkiseen, poliittiseen tai akateemiseen keskusteluun.

Eniten esillä olleet vaihtoehdot ovat ”Norjan malliksi” kutsuttu Euroopan talousalueen ETA:n jäsenyys, ”Sveitsin malli”, johon liittyy useita kahdenvälisiä sopimuksia sekä Euroopan vapaakauppajärjestö EFTA:n jäsenyys, ”Turkin malliksi” nimetty tulliliitto sekä Maailman kauppajärjestö WTO:n alainen suosituimmuustullikohtelu (*most favoured nation*) (Busch & Matthes 2016, 31–36). Muita mahdollisia vaihtoehtoja olisivat esimerkiksi ”Kanadan malli”, joka vastaisi EU:n ja Kanadan välistä, toistaiseksi ratifioimatonta vapaakauppasopimusta (*Comprehensive Economic and Trade Agreement*), tai unionin lähialueen valtioiden kuten Ukrainan, Moldovan ja Georgian kanssa solmitut vapaakauppa- ja assosiaatiosopimukset (*association agreement*) (Emerson 2016, 6–7).

Keskeinen ero vaihtoehtojen välillä voidaan myös kiteyttää vapaakauppasopimuksen, tulliliiton ja yhteismarkkinoiden väliseen eroon. Vapaakauppasopimuksessa tyypillisesti alennetaan osapuolten välisiä tullimaksuja tai luovutaan niistä ja tuontikiintiöistä. Tulliliitossa osapuolet sopivat yhteisistä ulkoisista tullimaksuista sekä joissain tapauksissa myös yhteisistä kiintiöistä. Yhteismarkkinat yhdistävät vapaakauppasopimuksen palveluiden ja pääoman vapaaseen liikkuvuuteen. Yleisesti Britannian voi katsoa hyötyvän huomattavasti yhteismarkkinoista ottaen huomioon sen aseman palveluviejänä sekä kansainvälisenä rahoituskeskuksena.

Britannian valtiovarainministeriön raportti arvioi mahdollisia sopimuksia EU:n kanssa jaotellen niiden vaikutukset sisämarkkinoille pääsyyn, Britannian kohtaamiin velvollisuuksiin sekä vaikutusvaltaan päätöksenteossa. Sisämarkkinoille pääsy jaetaan edelleen sen kolmeen tärkeimpään komponenttiin, vapaakauppaan, tulliliittoon sekä muihin kaupankäynnin esteisiin (*non-tariff barriers*), ja Britannian kohtaamat velvollisuudet koostuvat unionin asettamasta politiikasta ja sääntelystä sekä mahdollisista taloudellisista panoksista kuten jäsenmaksuista. Raportti sisältää edellä mainituista malleista Norjan mallin eli ETA-jäsenyyden, Sveitsin, Turkin ja Kanadan mallien tapaiset kahdenväliset sopimukset, kaupankäynnin WTO-säännöillä, sekä lisäksi EU-täysjäsenyyden ja Britannian nykyisen tilanteen eli täysjäsenyyden alennetuilla jäsenmaksuilla. (HM Government 2016, 88.)

ETA-jäsenyys takaa täysjäsenyyden ohella laajimman pääsyn sisämarkkinoille. Esimerkkitapauksena käytetty Norja käy tulli- ja kiintiövapaata hyödykkeiden kauppaa EU-maiden kanssa lukuun ottamatta poikkeuksia kalastus- ja maataloussektoreilla. Lisäksi kaupankäynnin muita esteitä on vähennetty, jolloin kaupan sääntely EU- ja ETA-maiden välillä on symmetrisempää. Norja on kuitenkin Euroopan unionin tullionin (*European Union Customs Union*) ulkopuolella tarkoittaen, että sen vientiyritykset kohtaavat hallintokuluja yhteismarkkinoilla, eikä se ole osallinen EU:n vapaakauppasopimukseen kolmansien osapuolten kanssa. Velvollisuuksien osalta Norja noudattaa yhteismarkkinoiden sääntelyä sekä tiettyjä EU:n sosiaalisia, kuluttajansuoja- ja ympäristösäädöksiä ja maksaa ETA-jäsenehtojensa mukaisesti EU:n budjettiin satunnaisten ohjelma- ja hallintokulujen ohella. ETA-jäsenenä Norja hyväksyy myös EU:n neljän vapauden mukaisesti ihmisten vapaan liikkuvuuden rajoittamatta maahanmuuttoa ETA-alueelta. Norjalla ei ole virallista sananvaltaa EU:n lainsäädäntöön ja se kykenee vaikuttamaan ETA:n sääntelyyn vain rajallisesti. (HM Government 2016, 89.)

Sveitsillä, jonka suhde unioniin perustuu vapaakauppajärjestö EFTA:n jäsenyyteen ja lukuisiin kahdenvälisiin sopimukseen, on Norjan tapaan oikeus tulli- ja kiintiövapaaseen hyödykkeiden kauppaan EU-maiden kanssa lukuun ottamatta maataloustuotteita. Sveitsikään ei kuulu EU:n tullionin eikä ole osallinen sen vapaakauppasopimukseen kolmansien osapuolten kanssa. Kahdenväliset sopimukset takaavat Sveitsin palvelusektorille vain osittain vapaan pääsyn yhteismarkkinoille, eikä esimerkiksi rahoitussektori pääse käymään vapaasti kauppaa EU-alueella. Sveitsi kohtaa myös muita kaupankäynnin esteitä kuten standardointieroja suhteessaan unioniin. Sopimusten mukaisesti Sveitsi noudattaa yhteismarkkinoita sekä energia- ja ympäristöasioita koskevaa EU-lainsäädäntöä, hyväksyy ihmisten vapaan liikkuvuuden ja maksaa EU:n budjettiin pääsystä yhteismarkkinoille. Sveitsi ei pysty vaikuttamaan EU-lainsäädäntöön, mutta se ei Norjan tapaan ole velvoitettu uudistamaan omaa lainsäädäntöään automaattisesti unionia seuraten, joskin se on oletettavasti sopimusten jatkumisen edellytyksenä. Yhteismarkkinoiden laajentuessa Sveitsi joutuu myös neuvottelemaan oman pääsytään laajentuneille markkinoille toisin kuin ETA-jäsen Norja. (HM Government 2016, 90.)

Turkin suhde unioniin perustuu assosiaatiosopimukseen, tullionin sekä jäsenkandidaatin asemaan. Hyödykkeiden kauppa on raakoja maataloustuotteita lukuun ottamatta vapaata, mutta Turkki kohtaa muita kaupankäynnin esteitä yhteismarkkinoilla.

Sen ja EU:n kauppasuhte ei ole symmetrinen, vaan EU-alueen yritykset voivat käydä kauppaa Turkissa noudattaen unionin sääntelyä, vaikka turkkilaisilla yrityksillä on vain rajattu pääsy yhteismarkkinoille. Lisäksi Turkki noudattaa tuonnin osalta EU:n kauppasopimuksia kolmansien osapuolten osalta, mutta sen täytyy itse neuvotella vientisopimukset näiden valtioiden kanssa. Turkilla ei ole vaikutusvaltaa EU-lainsäädäntöön tai yhteismarkkinoiden kehitykseen. Jäsenmaksujen sijaan se vastaanottaa EU:lta tukea kandidaattivaltiona. (HM Government 2016, 91.)

Ratifiointia odottavassa CETA-sopimuksessa on sovittu osittaisesta markkinoillepääsystä, tariffien alentamisesta sekä hyödykekiintiöistä. Kanada ei siis saa tariffeista ja kiintiöistä vapaata pääsyä sisämarkkinoille ja jää tullionionin ulkopuolelle joutuen näin kohtaamaan ylimääräisiä hallintokuluja. Kanadalaiset vientiyritykset joutuvat noudattamaan EU-standardeja tuodessaan sisämarkkinoille, eikä Kanadalla ole vaikutusvaltaa näihin standardeihin tai muuhun EU-lainsäädäntöön. Sopimukseen ei sisälly myöskään rahoitussektorin vapaata pääsyä sisämarkkinoille. Kanadan ei tarvitse maksaa osuutta EU:n budjetista. (HM Government 2016, 91–92.)

Valmiiden mallien heuristisen merkityksen voi olettaa ohjaavan neuvotteluja, vaikka kumpikaan osapuoli ei eksplisiittisesti toteaisi tavoittelevansa tiettyä vaihtoehtoa. Lisäksi neuvottelukustannusten voi nähdä kasvavan monimutkaisempien vaihtoehtojen yhteydessä. Jos neuvottelut venyvät, markkinoiden epävakauden voi olettaa tuottavan huomattavia kustannuksia molemmille osapuolille. Tämän johdosta tutkimuksen peliteoreettinen analyysi rajataan koskemaan keskeisimpiä esillä olleita vaihtoehtoja ja niiden väliin jäävien tulosten tulkitaan lähestyvän keskeisten neuvottelukysymysten osalta tasapainotilaa jossain tunnetuista vaihtoehdoista.

4.2.4 *Neuvottelutavoitteet*

Pääministeri May piti tammikuussa 2017 puheen, jossa hän linjasi Britannian tavoitteita neuvotteluissa EU:n kanssa. Tämän tutkielman kannalta puheen keskeiset kohdat liittyvät tärkeimpiä neuvottelukysymyksiä kuten vapaakauppaa ja maahanmuuttoa käsitteleviin lausuntoihin. On tärkeää ottaa huomioon, että Mayn puheella on sekä sisä- että ulkopoliittisia tavoitteita. Samalla May pyrkii signaloimaan Euroopan unionin suuntaan paitsi Britannian tavoitteita myös sen vahvuuksia neuvotteluissa. Seuraavassa käydään läpi puheen tärkeimpiä sisältöjä.

Britannia saattaa loppuun EU-lainsäädännön (*acquis communautaire*)¹⁹ tuomisen Britannian kirjoitettuun lakiin ennen lopullista eroa. Näiden lakien muuttaminen jää tämän jälkeen Britannian parlamentin vastuulle ja niiden tulkinta valtion omille oikeusistuimille, sillä tavoitteena on irtautua Euroopan unionin tuomioistuimen päätösvallasta. Pohjois-Irlannin, Skotlannin ja Walesin alueparlamenteille annetaan mahdollisuus osallistua neuvotteluihin yhteisen ministerikomitean muodossa. Yhteinen matkustusalue Irlannin saarella pyritään säilyttämään. EU-alueelta tapahtuvaa maahanmuuttoa halutaan kontrolloida. Britannian tulee jatkossakin houkutella ulkomaista työvoimaa, mutta liiallinen maahanmuutto nähdään rasitteena julkisille palveluille. Britannian kansalaisten oikeudet EU:ssa pyritään suojaamaan, eikä vastaavia oikeuksia myönnetä EU-kansalaisille Britanniassa ilman vastavuoroisuutta. Hallitus haluaa suojella työntekijöiden oikeuksia nykyisen EU-lainsäädännön mukaisesti. (May 2017.)

Britannia nähdään maailmanlaajuisen vapaakaupan edelläkävijänä. Tavoitteena on myös mahdollisimman vapaa kaupankäynti eurooppalaisilla markkinoilla vastavuoroisuuden periaatteella, mutta May toteaa yksiselitteisesti, ettei tämä voi tarkoittaa yhteismarkkinoiden jäsenyyttä, sillä EU:n edustajat ovat ilmoittaneet tämän olevan mahdotonta ilman kaikkien neljän vapauden hyväksymistä. Hän tulkitsee, että yhteismarkkinajäsenyys olisi käytännössä EU-jäsenyyttä vastaava ja näin ollen ilmeisesti kansanäänestyksen tuloksen hengen vastainen. Britannia haluaa olla myös vapaa tekemään omia kauppasopimuksia kolmansien osapuolten kanssa ja pyrkii näin irtautumaan myös tulliliitosta, jonka yhteinen kauppapolitiikka ja yhteiset ulkoiset tariffit estävät tämän tavoitteen toteutumisen. May korostaa Britannian tärkeyttä unionin maiden kauppakumppanina ja huomauttaa, että EU kärsisi merkittävästi erityisesti Britannian tarjoamien rahoituspalveluiden sekä vientimarkkinoiden menettämisestä useilla talouden sektoreilla. (May 2017.)

Britannia haluaa jatkaa yhteistyötään EU:n kanssa ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja erityisesti terrorismin ja rikollisuuden torjunnan osalta. May korostaa Britannian olevan Ranskan ohella Euroopan ainoa ydinasevaltio ja YK:n turvallisuusneuvoston pysyvä jäsen, joka on olennainen osa Euroopan kollektiivista puolustusta. Lisäksi Britannian ainutlaatuinen tiedustelukyvykyys on avainroolissa terrorismin torjunnassa. Neuvottelut

¹⁹ *Acquis communautaire*lla eli yhteisön säännöstöllä viitataan lainsäädännön, oikeustoimien ja oikeudellisten päätösten kokonaisuuteen, joka muodostaa Euroopan unionin oikeuden.

tulisi saada päätökseen 50 artiklan osoittaman kahden vuoden puitteissa, jonka jälkeen muutokset otetaan vaiheittain käyttöön ennustettavuuden lisäämiseksi. (May 2017.)

Samat teemat toistuvat helmikuussa 2017 julkaistussa hallituksen valkoisessa kirjassa, joka oli osa parlamentaarista käsittelyä, joka antoi Mayn hallitukselle oikeuden laukaista 50 artiklan mukainen eromenettely. Valkoisessa kirjassa tiivistettiin Mayn puheessa esitetyt tavoitteet 12 teemaksi, jotka muodostavat Britannian laajan strategian EU:n kanssa käytävissä neuvotteluissa. Valkoiseen kirjaan ei sisällytetty yksityiskohtia, jotka saattaisivat heikentää Britannian asemaa neuvotteluissa, mutta hallitus ilmaisee halunsa vetää sekä parlamentti että laajempi kansallinen yleisö keskusteluun ja rakentaa konsensusta lopullisen neuvottelutuloksen ympärille. (HM Government 2017, 5–6.) Mayn puheessa mainitut ja valkoiseen kirjaan tiivistetyt 12 teemaa ovat:

1. Tarjota varmuutta ja selkeyttä
2. Kontrolloida Britannian omia lakeja
3. Vahvistaa Yhdistyneen kuningaskunnan yhtenäisyyttä
4. Suojella historiallisia suhteita sekä yhteistä matkustusaluetta Irlannin kanssa
5. Kontrolloida maahanmuuttoa
6. Turvata EU-kansalaisten oikeudet Britanniassa ja Britannian kansalaisten oikeudet EU:ssa
7. Suojella työntekijöiden oikeuksia
8. Varmistaa vapaa kauppa Euroopan markkinoilla
9. Turvata kauppasopimukset kolmansien osapuolien kanssa
10. Varmistaa, että Britannia säilyy parhaana paikkana tieteelle ja innovaatioille
11. Tehdä yhteistyötä rikollisuuden ja terrorismin vastaisessa taistelussa
12. Toimittaa sujuva ja järjestyksellinen ero EU:sta

Britannia on moneen otteeseen pyrkinyt kiistämään oletuksia heikosta neuvotteluasemastaan. Valkoisessa kirjassa toistetaan pääministeri Mayn näkemys, että ei lainkaan sopimusta on Britannialle toivottavampi lopputulos kuin huono sopimus (HM Government 2017, 65). Lisäksi Mayn hallituksen valtiovarainministeri Philip Hammond on esittänyt julkisuudessa näkemyksiä, joiden mukaan Britannia voisi muuttaa yhteiskuntarakennettaan kohti yrityksille tarkoitettua veroparatiisia, mikäli EU ei takaa

sille riittävää pääsyä yhteismarkkinoille. Hammondin mukaan Britannia ei tavoittele tällaista eurooppalaisen sosiaali- ja verotusmallin hylkäämistä mutta on valmis tekemään mitä tarvitaan säilyttääkseen kilpailukykyä EU-eron jälkeen. (Oltermann 2017.)

Mielipidemittausten osalta Mayn hallituksen tilanne neuvotteluissa on monitulkintainen. Esimerkiksi itsenäisen tutkimustoimisto NatCenin marraskuussa 2016 julkaisemassa neuvottelutavoitteita koskevassa mielipidetutkimuksessa jopa 90 prosenttia vastanneista äänestäjistä kannattaa yhteismarkkinoilla säilymistä mutta 70 prosenttia kaikista vastanneista ja jopa 55 prosenttia myös EU-jäsenyyden puolesta äänestäneistä kannattaa rajoituksia EU-alueelta saapuvaan maahanmuuttoon. (Stewart 2016.) Nämä tavoitteet ovat ristiriitaisia ainakin EU:n edustajien esittämien lausuntojen mukaan, ja Mayn hallitus on yhtä lailla todennut maahanmuuton laajamittaisen rajoittamisen olevan mahdotonta yhteismarkkinoilla, kuten myös pääministerin puheesta ja hallituksen valkoisesta kirjasta käy ilmi.

50 artiklan mukainen eromenettely käynnistettiin maaliskuussa 2017, kun pääministeri Mayn virallinen ilmoitus asiasta luovutettiin Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja Donald Tuskillle. Ilmoituskirjeessä korostettiin tarvetta Britannian ja EU:n tulevalle yhteistyölle, ja sen sävy oli muuttunut Mayn hallituksen aiemmista eropuheista. Huomautus Britannian kyvykkyydestä puolustus- ja turvallisuussektoreilla nähtiin kuitenkin yrityksenä solmia taloudellisten ja turvallisuuteen liittyvien asiakokonaisuuksien neuvottelut yhteen Britannian neuvotteluaseman kohentamiseksi. Ilmoituksen jälkeen May lupasi myös siirtää lopullisen eron yhteydessä huomattavasti aiemmin EU:lle kuulunutta valtaa Skotlannin, Walesin ja Pohjois-Irlannin aluehallinnoille. (Parker et al. 2017.)

EU:n tavoitteet neuvotteluissa tiivistyvät neljään periaatteeseen. Ensinnäkin EU pyrkii säilyttämään jäsenmaidensa yhtenäisyyden ja ajamaan niiden etuja. Toiseksi kaikesta neuvottelusta kieltäydyttiin ennen virallista 50 artiklan mukaisen menettelyn julistamista. Kolmanneksi minkä tahansa sopimuksen tulee olla eroavalle jäsenmaalle heikompi kuin unionin täysjäsenyys. Lisäksi vapaa pääsy sisämarkkinoille ei ole mahdollista, mikäli Britannia haluaa rajoittaa neljää vapautta. Euroopan komission pääneuvottelija, entinen sisämarkkinakomissaari Michel Barnier on ilmoittanut, että erosopimuksen tulee olla valmis lokakuuhun 2018 mennessä antaen Britannialle vain 18 kuukautta neuvotteluaikaa 50 artiklan mukaisen menettelyn käynnistämisestä. (Henley et al. 2016.)

18 kuukauden aikarajoitus koskee tosin ainoastaan eroneuvotteluita, joihin sopimus tulevasta kauppasuhteesta ei välttämättä kuulu. Euroopan komission vastineessa pääministeri Mayn viralliseen ilmoitukseen 50 artiklan mukaisen menettelyn käynnistämisestä todetaankin, ettei vapaakauppasopimusta Britannian kanssa tulla solmimaan tämän ajanjakson aikana, mutta samalla väliaikaisen järjestelyn Britannian ja EU:n välillä ei tulisi kestää pidempään kuin kolme vuotta Britannian erosta vuonna 2019. Ensin neuvoteltava erosopimus ei todennäköisesti vaadi jäsenmaiden ratifiointia, vaan se hyväksytään Euroopan unionin neuvostossa kaksinkertaisella enemmistöllä, minkä jälkeen Euroopan parlamentti hyväksyy tämän väliaikaisen sopimuksen. Lopullinen kauppasopimus tulee todennäköisesti olemaan sekasopimus, joka vaatii myös jäsenmaiden hyväksynnän. (Boffey 2017b.) Näkemystä erillisistä eroneuvotteluista tukee myös komission muistioluonnos neuvottelujen suuntaviivoista, jonka mukaan EU pyrkii alustavasti neuvottelemaan käytännön kysymyksistä kuten jo annettujen maksusitoumusten noudattamisesta sekä EU-virastojen uudelleensijoituskustannuksista (Herszenhorn & Barigazzi 2017).

Euroopan parlamentin pääneuvottelija Guy Verhofstadt (2017) esitti tammikuussa 2017 omia näkemyksiään eroneuvotteluista mielipidekirjoituksessaan, joka oli suunnattu britannialaiselle yleisölle. Hänen mukaansa EU tavoittelee kaikille osapuolille vähiten haitallista lopputulosta eikä halua rankaista Britanniaa eroamispäätöksestä, mutta Britannia ei saa valita enää, mihin unionin osa-alueista se osallistuu ja mihin ei. Keskeisiä kysymyksiä ovat hänen mukaansa Britanniassa asuvien EU-kansalaisten ja EU-alueella asuvien Britannian kansalaisten asema, Pohjois-Irlannin ja Irlannin tasavallan suhde sekä turvallisuuskysymykset. Hän myös varoitti, viitaten ilmeisesti Hammondin lausuntoihin, että veroinstrumenteilla ja taloudellisella itsetuhoisuudella uhkailu ei tule olemaan tuottoisa neuvottelutaktiikka.

Paul De Grauwe (2016, 250–251) uskoo, että EU:n tulisi valita brexit-neuvotteluissa tiukka strategia, jossa se tarjoaisi Britannialle vaihtoehtoina ainoastaan täyttä ETA-jäsenyyttä kaikkine oikeuksineen ja velvollisuuksineen tai putoamista kaikkien EU-sopimusten ulkopuolelle WTO-kehikon varaan. Tärkein syy tähän on selkeiden vaihtoehtojen osoittaminen myös sellaisille jäsenvaltioille, joissa kansanäänestys eroamisesta on mahdollinen lähitulevaisuudessa. Britannian hän olettaa jatkavan samalla linjalla, jota se on noudattanut koko jäsenyytensä ajan Euroopan yhteisöissä, eli pyrkivän estämään Euroopan yhteisön ja myöhemmin unionin muodostumista liian vahvaksi

toimijaksi. Tämän tavoitteen se saavuttaisi, mikäli neuvottelutulos signaloisi muille maille, että on mahdollista saavuttaa jäsenyyden hyödyt ilman sen tuomia velvollisuuksia.

Peter Van Ham (2016, 18–20) katsoo, että ilman Britanniaa EU on huomattavasti vapaampi toteuttamaan yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaansa (*Common Security and Defence Policy*) ja siten suuntaamaan kohti eurooppalaista puolustusliittoa. Lisäksi EU kykenee kehittämään yhteistä kauppapolitiikkaansa (*Common Commercial Policy*) ja kehittymään kohti yhä tiiviimpää poliittista unionia. Samalla tulee kuitenkin muistaa, että ilman Britanniaa EU menettää huomattavan osan taloudellisesta ja poliittisesta painoarvostaan. Tätä vaikutusta saattaa kuitenkin pehmentää mahdollisuus vaikuttaa kansainvälisesti entistä yhtenäisempänä toimijana, mikäli brexit mahdollistaa laajemman liittovaltiokehityksen.

4.3 Brexitin taloudelliset vaikutukset

4.3.1 Tutkimusraportit

Suurin osa brexitin taloudellisia vaikutuksia käsittelevistä raporteista koskee ainoastaan Britanniaa, sillä niitä tuotettiin paitsi ennen kansanäänestystä myös välittömästi sen jälkeen lähinnä äänestäjien, valtiojohdon ja sijoittajien tarpeisiin. EU:n osalta tutkimustulosten niukkuus ja monitulkintaisuus rajoittavat täyden taloudellisen mallin muodostamista tutkielman myöhemmissä vaiheissa. Seuraavassa ohitetaan suurelta osin kansanäänestyksen välittömiä vaikutuksia arvioivat raportit, sillä ne eivät ota kantaa eroa seuraavien kauppasopimusneuvottelujen tuloksen vaikutukseen. Pitkän aikavälin tuloksissa on tämän lisäksi otettu laajalti huomioon mahdolliset välittömät seuraukset ja niiden vaikutus pitkän aikavälin taloudelliseen tasoon ja kehityskuluihin.

Tutkimuksia, joissa erityisesti Britannian kohtaamia taloudellisia vaikutuksia on eritelty tarkemmin koskemaan tiettyjä sektoreita, on tuotettu laajalti.²⁰ Niitä ei kuitenkaan pyritä hyödyntämään tämän tutkielman puitteissa. Tällainen yksityiskohtaisempi analyysi saattaisi olla hedelmällinen lähestymistapa peliteoreettiseen mallintamiseen, mikäli Britannian päätöksentekijöitä tulkittaisiin poliittisen selviytymisen näkökulmasta. Tässäkin tapauksessa olisi tosin otettava huomioon, että tällöin tulisi sekä tutkijoilla että

²⁰ Ks. esim. Ares et al. 2016.

päätöksentekijöillä olla käytettävissä huomattava määrä mielipideaineistoa koskien asiakysymysten vaikutusta kannatukseen. Lisäksi äänestäjillä ei voi tulkita olevan käytettävissä täydellistä tai edes *a priori* parasta mahdollista informaatiota koskien päätöksen vaikutuksia, ja mahdollisia sektorikohtaisesti epätasaisia vaikutuksia pyrittäisiin varmastikin lieventämään huomioiden ne Britannian julkisen talouden budjetoinnissa.

4.3.2 Vaikutukset Britannian talouteen

Britannian arvioitu maksuosuus EU:n budjetista vuonna 2014 oli 14,4 miljardia puntaa ottaen huomioon jäsenmaksusta saadun, aiemmin neuvotellun 4,4 miljardin punnan suuruisen palautusosuuden. Britannian osuus budjetista kansalaista kohden oli EU:n keskitasoa alempi, vaikka sen bruttokansantuote kansalaista kohden oli EU:n keskitasoa korkeampi. Budjetista käytettiin kuitenkin Britanniaan pienin osuus kansalaista kohden koko EU:ssa. Näin ollen Britannia maksoi budjettiin nettona 5,7 miljardia puntaa. Lisäksi vuoden 2014 netto-osuus oli edeltäviä vuosia selvästi alempi, ja arvio seuraavien viiden vuoden netto-osuudesta on noin 8 miljardia puntaa vuodessa. (Emmerson et al. 2016, 8–9.) Kuten alaluvussa 4.2.3 käytiin läpi, Britannia ei vältty kokonaan maksuilta EU:n budjettiin malleissa, jotka tarjoavat laajan pääsyn sisämarkkinoille. Lisäksi pelkkä maksuosuuksien, takaisinmaksun ja Britanniaan käytetyn budjettiosuuden tarkastelu on hedelmätöntä, ellei oteta huomioon myös EU-jäsenyyden positiivisia taloudellisia vaikutuksia. Parempi arvio vaikutuksesta Britannian valtion budjettiin onkin esimerkiksi nettoverotulovaikutus.

Alaluvussa 4.2.3 mainitussa Britannian valtiovarainministeriön raportissa ennakoitiin brexitin pitkän aikavälin taloudellisia vaikutuksia ottaen huomioon mahdolliset skenaariot koskien Britannian ja EU:n tulevaa suhdetta. Raportin keskeiset löydökset ovat seuraavassa taulukossa. Arviot perustuvat vuoden 2015 hintatasoon, ja per capita sekä per talous -luvut on pyöristetty lähimpään sataan. Vaikutus on laskettu 15 vuoden ajanjaksolla verrattuna arvioituun bruttokansantuotteeseen, mikäli Britannia olisi pysynyt EU-jäsenenä. Nettoverotulovaikutuksessa on laskettu yhteen arvioitu verotulojen muutos sekä Britannian EU:n budjettiin maksama netto-osuus. (HM Government 2016, 7–8, 142–144.)

	ETA	Kahdenvälinen sopimus	WTO
BKT (% , ka.)	-3,8	-6,2	-7,5
BKT (%)	-3,4... -4,3	-4,6... -7,8	-5,4... -9,5
BKT per capita (ka.)	-£1100	-£1800	-£2100
BKT per capita	-£1000... -£1200	-£1300... -£2200	-£1500... -£2700
BKT per talous (ka.)	-£2600	-£4300	-£5200
BKT per talous	-£2400... -£2900	-£3200... -£5400	-£3700... -£6600
Nettoverotulovaikutus	-£20 miljardia	-£36 miljardia	-£45 miljardia

Taulukko 2 Britannian valtiovarainministeriön arvio (HM Government 2016, 7).

Kahdenväliset sopimukset, jollaisia EU:lla on esimerkiksi Sveitsin, Turkin ja mahdollisesti tulevaisuudessa Kanadan kanssa, on taulukossa tiivistetty yhdeksi arvioksi. Vapaakauppasopimuksien välillä on suurta variaatiota, ja taulukon luvut on arvioitu lähinnä Kanadan kanssa solmittavan CETA-sopimuksen perusteella. Sveitsin mallin arvioidaan sijoittuvan jonnekin CETA:n ja ETA-jäsenyyden välille, sillä Sveitsi hyväksyy osittaisen vapaan liikkuvuuden ja maksaa osuuden EU:n budjetista. Sen vaikutusten arviointi on kuitenkin haastavaa, sillä sopimukset Sveitsin ja EU:n välillä muuttuvat jatkuvasti. Raportissa korostetaan, ettei yksikään valtio ole onnistunut neuvottelemaan arvioituja parempia sopimuksia EU:n kanssa. (HM Government 2016, 8, 142.)

Britannian valtiovarainministeriötä voi luonnollisesti pitää vaikutusvaltaisimpana asiantuntijana, kun Mayn hallitus harkitsee vaihtoehtojaan neuvotteluissa EU:n kanssa. Huomioitavaa on toki myös, että tutkimus tehtiin ennen kansanäänestystä, jolloin Cameronin hallitus kampanjoi avoimesti jäsenyyden säilyttämisen puolesta. Lukuisia poikkeavia arvioita brexitin vaikutuksesta Britannian talouteen on myös esitetty. Seuraavassa taulukossa on esitetty Kansallisen talous- ja yhteiskuntatutkimuksen instituutti NIESR:n (*National Institute of Economic and Social Research*) arvio BKT-muutoksesta hyödyntäen samoja skenaariota vastaavalla aikavälillä. Molemmat tutkimukset hyödyntävät samaa globaalia ekonometrista mallia (*National Institute's Global Econometric Model*). (Ebell & Warren 2016, 134.)

	ETA	Kahdenvälinen sopimus	WTO	WTO+
BKT (% , ka.)	-1,8	-2,1	-3,2	-7,8
BKT (%)	-1,5... -2,1	-1,9... -2,3	-2,7... -3,7	-7,8

Taulukko 3 NIESR:n arvio (Ebell & Warren 2016, 134).

Vaikka molemmat tutkimukset käyttävät samaa makrotaloudellista mallia, on arvioiden ero huomattava. Poikkeukset selittyvät mallin syötteinä käytetyillä arvoilla ja niiden taustalla toimivilla oletuksilla. Valtiovarainministeriön raportti hyödyntää syötteinä kaupankäynnin avoimuuden mallintamisen osalta kaupankäynnin vetovoimamallia (*gravity model*), joka arvioi muutoksia kaupankäynnin volyymiin sekä suoriin ulkomaisiin investointeihin. Näistä vaikutuksista johdetaan shokit makroekonomiseen malliin hyödyntäen aiempaa tutkimusta kaupan ja investointien vaikutuksesta tuottavuuteen. (HM Government 2016, 154.) Poikkeuksena valtiovarainministeriön tutkimukseen NIESR:n tutkimus ei oleta kaupankäynnin suuremman avoimuuden vaikuttavan positiivisesti tuottavuuteen. Kun tuottavuusvaikutus otetaan huomioon teknologisenä kehityksenä ”WTO+”-vaihtoehdossa, NIESR:n tutkimus johtaa WTO-skenaariossa jopa valtiovarainministeriön arviota huomattavampaan BKT:n suhteelliseen laskuun. (Ebell & Warren 2016, 122, 134–135.)

Huomattavasti edellisistä poikkeavia arvioita brexitin vaikutuksista on esittänyt lähinnä EU-eroa voimakkaasti kannattanut *Economists for Brexit* -ryhmä, joka arvioi eron vaikuttavan positiivisesti Britannian talouteen, mikäli se samalla yksipuolisesti luopuu kaikista tuontitullimaksuista. Tällöin hintatason oletettaisiin alenevan, mikä johtaisi puolestaan huomattavaan viennin kasvuun, kun Britannian suhteellinen kustannuskilpailukyky kohenisi. Ryhmän mallia on kuitenkin kritisoitu muun muassa tärkeiden palvelusektoreiden kuten Britannian rahoitussektorin kärsimän vahingon, tuotteiden laatuerojen sekä muiden modernien kaupan vetovoimamallien tärkeiden oletusten sivuuttamisesta. Lisäksi tuontitullimaksujen yksipuolinen poistaminen johtaisi huomattavaan tuloerojen kasvuun, mikä saattaa tehdä siitä poliittisesti epätoivottavaa. (Sampson et al. 2016, 1.)

4.3.3 Vaikutukset EU:n talouteen

EU:n osalta ei ole vastaavanlaista runsaudenpulaa brexitin vaikutuksia koskevista taloudellisista arvioista. Vaikka esimerkiksi Euroopan parlamentin tutkimuspalvelun

vuotuisessa talous- ja budjettikatsauksessa todetaan, että brexitin taloudellisia vaikutuksia on yhä liian varhaista arvioida, on vaikea kuvitella, ettei sisäisiä pitkän aikavälin arvioita olisi kuitenkin jo valmisteltu neuvotteluja silmällä pitäen (D’Alfonso et al. 2017, 14). Nämä arviot eivät kuitenkaan ole julkisesti saatavilla. Euroopan komission alustavan, heinäkuussa 2016 ilmestyneen, lyhyen aikavälin vaikutuksia tarkastelevan raportin mukaan kansanäänestys on lisännyt epävarmuutta paitsi Britanniassa myös koko muun EU:n alueella, ja suurin osa näistä epävarmuustekijöistä viittaa bruttokansantuotteen kasvun heikkenemiseen (European Commission 2016, 5).

Toistaiseksi ainoa unionin jäljelle jääviä jäsenmaita kohtaaviin pitkäaikaisiin BKT-vaikutuksiin konkreettisesti kantaa ottava tutkimus on uusliberaalisti suuntautuneen²¹ Bertelsmann-säätiön (*Bertelsmann Stiftung*) raportti keväältä 2015. Raportissa otetaan edellä mainittuja tutkimuksia vastaavalla tavalla kantaa Britannian, EU:n ja muutaman yksittäisen jäsenmaan bruttokansantuotteen tasoon vuonna 2030 verrattuna tilanteeseen, jossa Britannia olisi säilynyt EU:ssa. Seuraavassa taulukossa näkyvät odotettu vaikutusväli kahden äärimmäisen skenaarion muodossa, joista ensimmäinen, ”pehmeä ero” viittaa ETA-jäsenyyteen tai vähintään Sveitsin mallin kaltaiseen laajaan pääsyyn sisämarkkinoille ja toinen, ”eristäminen” tilanteeseen, jossa Britannia ajautuu WTO-kehikkoon kaupassaan sekä EU:n että muun maailman kanssa, ennen kuin se kykenee solmimaan korvaavia kauppasopimuksia. Menetelmien osalta raportissa mainitaan ainoastaan, että laskelmat on toteuttanut Münchenin ifo-taloustutkimusinstituutti (*ifo Institut für Wirtschaftsforschung*) useampia empiirisiä lähestymistapoja hyödyntäen. Ifo-instituutin malli ei ota huomioon dynaamisia vaikutuksia innovaatioon ja investointeihin, joiden sisällyttäminen nostaisi huomattavasti arviota negatiivisesta vaikutuksesta erityisesti Britannian bruttokansantuotteeseen. (Schoof et al. 2015, 1–3.) Näin ollen Bertelsmann-säätiön uusliberaalin suuntauksen ei voi katsoa vaikuttavan merkittävästi taloudellisten vaikutusten ennusteen uskottavuuteen, sillä perustelluilla taustaoletuksilla voisi päätyä myös huomattavasti vakavampaan arvioon vapaakaupan purkamisen vaikutuksista.

²¹ Ks. esim. Becker 2017.

	Pehmeä ero	Eristäminen
Britannia (BKT, %)	–0,63	–2,98
EU-27 (BKT, %)	–0,10	–0,36

Taulukko 4 Bertelsmann-säätiön arvio (Schoof et al. 2015, 1)

Konsulttiyhtiö Global Counselin raportissa erotellaan brexitin vaikutuskanavia sekä vaikutusta eri EU-jäsenmaihiin ottaen huomioon, että jäsenmaat eroavat herkkyydessään eri kanavien taloudellisille vaikutuksille. Tärkeimmät vaikutuskanavat ovat suorat ulkomaiset investoinnit, kaupan vapauttaminen ja sääntely sekä rahoituspalvelut. Britannia menettää kykyään houkutella ulkomaisia investointeja väylänä Eurooppaan sekä mahdollisuutensa vaikuttaa EU-sääntelyyn, jota sen tulee jatkossakin noudattaa, mikäli se myy tuotteita EU-alueelle. Lisäksi rahoituspalvelujen välittäminen vaikeutuu. EU-eron aiheuttama yleinen epävarmuus vaikuttaa yhtä lailla kaikkeen liiketoimintaan, joskin sitä on haastavaa sisällyttää edellä mainittujen kaltaisiin makrotaloudellisiin malleihin. Merkittäviä vaikutuskanavia ovat edellä mainittujen ohella Euroopan sisäinen kauppa, maahanmuutto, kauppapolitiikka ja kansainvälinen vaikutusvalta. (Irwin 2015, 4–5, 9.)

EU-jäsenmaista herkimpiä brexitin vaikutukselle ovat Alankomaat, Irlanti ja Kypros. Herkkyyttä mitattiin pisteyttämällä jäsenmaiden vienti Britanniaan, suorat ulkomaiset investoinnit Britanniassa, sääntelyn yhtenevyys, Britanniassa asuvat kansalaiset, yhteydet Britannian rahoituslaitoksiin, yhtenevät käsitykset vapaakaupasta, nettomaksut EU:n budjettiin, tuottavuuskuilu sekä kansalaisten käsitys unionista. Irlannin herkkyyys Brexitin vaikutuksille ei tule yllätyksenä ottaen huomioon maantieteellisen sijainnin, mutta Alankomaiden kauppa-, investointi- ja rahoitusyhteydet sekä yhtenevät kannat koskien sääntelyä ja vapaakauppaa nostavat sen herkkyyden raportin arviossa jopa Irlannin yläpuolelle. Kyproksen osalta herkkyyden taustalla ovat maantieteellisen sijainnin sijaan historialliset ja kulttuuriset yhteydet. (Irwin 2015, 31–34.)

Eräissä arvioissa Britannian ja EU:n välisestä neuvotteluasemasta on hyödynnetty näiden välistä kauppasetta sekä viennin kokonais- ja suhteellista volyymia (ks. esim. Sampson 2016, 5). Yhtäältä nämä ovat neuvotteluaseman vahvuutta hyvin kuvaavia tunnuslukuja, sillä mahdolliset kaupan rajoitukset iskevät ensin juuri viennin kautta kansalaisten hyvinvointiin. Toisaalta tulee kuitenkin ottaa huomioon, että alueiden välinen vienti ei lopu tyystin pessimistisimmässäkään skenaariossa, ja nämä vaikutukset on jo pitkälti otettu huomioon makrotaloudellisia kokonaisvaikutuksia käsittelevissä analyyseissa.

Näin ollen vientiä ei voida ottaa huomioon muista taloudellisista vaikutuksista erillisenä neuvottelutekijänä purkamatta makrotaloudellisia kokonaismalleja.

Lisäksi on hyvä huomioida brexitin vaikutus EU:n budjettiin. EU-jäsenenä Britannia on velvoitettu maksamaan tulevina vuosina 60 miljardin euron edestä EU-budjettimaksuja, EU-virkamiesten eläkkeitä sekä ehdollisia sitoumuksia kuten kriisimaiden lainatakauksia. Näiden maksujen laillisesta sitovuudesta on kuitenkin epäselvyyttä erityisesti siltä osin, kuin niiden maksu ajoittuisi Britannian EU-eron jälkeiselle ajalle, ja niiden maksamista joudutaan mahdollisesti käsittelemään Kansainvälisen tuomioistuimen sovittelumenettelyssä. EU:n osalta tämä tarkoittaa aukkoja vuosien 2014–2020 budjettiin sekä tämän jälkeen ajoittuviin takauksiin ja ohjelmiin, joihin Britannian osuus on jo laskettu. Britannia joutunee kuitenkin myös jatkossa maksamaan osallisuudestaan EU-ohjelmiin, kuten mahdollisia eroskenaarioita käsittelevässä alaluvussa 4.2.3 todettiin. (Barker 2017, 1, 13–14.)

4.4 Yhteenveto

Seuraavassa taulukossa on vedetty yhteen keskeisiä neuvotteluihin vaikuttavia asiakokonaisuuksia Britannian ja EU:n historiallisten ja ilmaistujen tavoitteiden, asiantuntija-arvioiden sekä taloudellisten vaikutusten ennusteiden pohjalta. Nämä asiakokonaisuudet ovat keskeisessä roolissa, kun seuraavassa luvussa rakennetaan peliteoreettisia malleja neuvottelujen ympärille. Erityisesti ilmaistujen tavoitteiden osalta tulee kiinnittää huomiota, ettei toimijoiden preferenssejä selvittäessä syyllistytä komissiovirheeseen, jolloin preferenssit sekoittuvat strategiseen ympäristöön. Preferenssien ohella taulukon asiakokonaisuuksilla onkin vaikutusta myös pelien rakenteeseen. Kuten johdannossa mainittiin, tässä tutkielmassa keskitytään ensisijaisesti Britannian tavoitteiden selvittämiseen eroneuvotteluissa, ja näin ollen historiallinen kuvaus sekä asiantuntija-arviot EU:n tavoitteista jäävät huomattavasti kapeammiksi.

	Britannia	EU
Historiallinen	Kaupan vapaus, budjettimaksut, sääntely, suvereniteetti	Kaupan vapaus, budjettimaksut, obstruktionismi, EU:n asema
Ilmaistu/asiantuntija- arvio	Kaupan vapaus, budjettimaksut, vapaa liikkuvuus, ulkoiset sopimukset, sääntely, suvereniteetti	Kaupan vapaus, budjettimaksut, vapaa liikkuvuus, EU:n asema, jäsenvaltiot
Taloudellinen	BKT-vaikutus, budjettimaksut, epävarmuus	BKT-vaikutus, budjettimaksut, epävarmuus

Taulukko 5 Yhteenveto keskeisistä neuvotteluihin vaikuttavista asiakokonaisuuksista.

Kuten taulukosta huomataan, kaupan vapaus on molemmille osapuolille paitsi historiallinen myös neuvotteluja varten ilmaistu preferenssi. Lisäksi sen voi taloudellisten arvioiden pohjalta olettaa neuvottelujen aiheuttaman epävarmuuden ohella toimivan merkittävimpana bruttokansantuotteeseen vaikuttavana tekijänä. Historiallinen kuvaus viittaa yhtä lailla budjettimaksujen suuruuden, sääntelevän lainsäädännön, Britannian näkemyksen suvereniteetista, sen obstruktionistisen asenteen sekä EU:n kansainvälisen aseman merkitykseen neuvotteluissa. Ilmaistuja tai asiantuntijoiden esille tuomia neuvottelukysymyksiä, joita historiallinen analyysi ei välttämättä tue, ovat Britannian mahdollisuus tehdä kauppasopimuksia kolmansien osapuolten kanssa²², pakolaiskriisin myötä voimistuneet vapaan liikkuvuuden kysymykset sekä muiden jäsenvaltioiden vaikutus erityisesti neuvotellun sopimuksen ratifiointiprosessissa. Taloudellisista vaikutuksista tarkastellaan erityisesti pitkän aikavälin bruttokansantuotetta verrattuna tilanteeseen, jossa Britannia olisi säilynyt EU:n täysjäsenenä, sekä Britannian budjettimaksuja ja nettoverotulovaikutusta. Lisäksi otetaan kantaa neuvotellun sopimuksen edellytyksiin hillitä brexitin markkinoille aiheuttamaa epävarmuutta.

²² Kansainyhteisön kanssa käyty kauppa oli Britannialle tärkeä kysymys Euroopan yhteisöjen alkuaikoina, mutta sen merkityksen voi katsoa vähentyneen tasaisesti. Lisäksi Euroopan unionin sisämarkkinoiden koon tuoma etu kauppaneuvotteluissa kyseenalaistaa Britannian kyvyn saavuttaa parempia sopimuksia kolmansien osapuolten kanssa (ks. esim. Lewis 2011, 19–20).

Osassa neuvoteltavista asiakokonaisuuksista Britannialla ja EU:lla on selkeästi vastakkaiset intressit. Näistä selkeimpiä ovat taulukossa molempien osapuolten tavoitteina mainitut budjettimaksut sekä vapaa liikkuvuus. Budjettimaksujen osalta Britannia haluaisi luonnollisesti vähentää EU:n budjetista maksamaansa osuutta entisestään unionin pyrkiessä vastaavasti nostamaan Britannian nettomaksuosuutta. Luopumalla Britannian maksamista budjettimaksuista EU:n voi tosin katsoa pyrkivän saavuttamaan toisen tavoitteistaan, Britannian obstruktionistisen asenteen välttämisen päätöksenteossa. Vapaan liikkuvuuden osalta EU toivoisi Britannian mahdollistavan talousalueen kansalaisten mahdollisimman suuren liikkuvuuden alueellaan, kun taas juuri tämän vapauden rajoittaminen kuuluu Britannian keskeisiin neuvottelutavoitteisiin. Tällaiset vastakkaiset tavoitteet mahdollistavat peliteoreettisten neuvottelumallien hyödyntämisen. Osan tavoitteista voi puolestaan tulkita olevan yhteisiä, sillä taloudelliset ennusteet viittaavat epävarmuustekijöiden, kaupan vapauden sekä näiden tuottamien BKT-vaikutusten olevan samansuuntaisia neuvottelun molemmille osapuolille. Tämä tuo neuvottelujen tulkintaan koordinaatiopelille ominaisen luonteen.

Ottaen huomioon neuvoteltujen kokonaisuuksien huomattavan lukumäärän, ei tämän tutkielman yhteydessä kyetä luonnollisesti ottamaan kantaa kaikkiin Britannian ja EU:n tavoitteisiin brexitin yhteydessä. Pelimalleissa sivuutettuihin kysymyksiin sisältyvät muun muassa Britannian kansalaisten asema EU:n jäsenmaissa sekä EU-kansalaisten asema Britanniassa, Britannian sisäiset kysymykset kuten Gibraltarin, Skotlannin ja Pohjois-Irlannin itsenäisyyspyrkimykset sekä turvallisuuskysymysten kuten EU:n yhteisen turvallisuus- puolustuspolitiikan, puolustusliitto Naton sekä yhteistyön rikollisuuden ja terrorismin torjunnassa merkitys neuvotteluille. Lisäksi tiiviiksi kehittynyt yhteistyö Britannian ja EU:n välillä lähes kaikilla hallinnon alueille asettaa omat rajoitteensa neuvottelujen lopputulokselle. Kaikkia neuvoteltavia asiakokonaisuuksia ei kuitenkaan kyetä sisällyttämään yksinkertaisiin pelimalleihin ottaen huomioon vaikeudet neuvottelutavoitteiden keskinäisen suhteen kuvaamisessa sekä toimijoiden preferenssien selvittämisessä.

5 PELITEOREETTISTEN MALLIEN MUODOSTAMINEN

Tässä luvussa esitetään tulkintavaihtoehtoja, joiden pohjalta luodaan pelimalleja Britannian ja EU:n välisten neuvottelujen ympärille. Tulkintavaihtoehtojen yhteydessä tuodaan esiin myös sellaisia pelikonsepteja, joiden tarkempi tutkiminen ei tämän tutkielman puitteissa ole mahdollista ajallisten ja aineistorajoitteiden johdosta. Tavoitteena on esitellä kattavasti erilaisia pelikonsepteja, jotka soveltuvat samankaltaisten kansainvälisten suhteiden tapahtumien tarkasteluun. Analysoitavien mallien avulla pyritään tässä luvussa rakentamaan yksinkertaisia suosituksia, ennustuksia sekä kehikkoja neuvottelujen kulusta mutta myös luomaan pohjaa niiden arvioinnille kuudennessa luvussa. Mahdollisia määritelmiä ja ratkaisukonsepteja on lukuisia, eivätkä kauppaneuvotteluihin sovellettavat menetelmät rajoitu kooperatiivisiin vaihtoehtoihin. Siirtyminen yksinkertaisesta, ei-kooperatiivisen tasapainon avulla ratkaistavasta mallista, monimutkaisempiin pelimalleihin ja ratkaisukonsepteihin mahdollistaa taustalla toimivien oletusten tarkastelun usealla tasolla. Matemaattinen formulointi luo puolestaan sisäisesti loogisen rakenteen, jolloin tutkijan tekemien valintojen vaikutus on helposti seurattavissa. Näin pyritään edellisessä luvussa esitellyn aineiston pohjalta vastaamaan tutkimuskysymykseen: *Millaisia pelikonsepteja neuvotteluiden ympärille voi luoda?*

5.1 Neuvottelujen tulkintavaihtoehtoja

5.1.1 Neuvottelujen alkutilanne

Seuraava matriisi kuvaa tulevaa kauppasuhdetta koskevien neuvottelujen alkutilannetta, kun otetaan huomioon aiemmin esillä olleet neuvotteluvaihtoehdot, eikä niiden tuottoihin oteta vielä kantaa. Selkeyden vuoksi hyötyparit on ilmaistu kirjaimina A (WTO), B (Turkin Malli), C (Sveitsin Malli), D (Norjan malli) ja E (Täysjäsenyys), jotka kuvaavat molempien osapuolten tuottoja neuvottelujen päättyessä näihin ratkaisuihin. Kanadan malli, joka asettuisi Sveitsin ja WTO-mallin välille ohitetaan tässä yhteydessä tulkintavaihtoehtona, sillä Sveitsin ja Turkin mallien katsotaan tarjoavan riittävästi esimerkkejä kahdenvälisistä sopimuksista.

Huomattavaa on, että valinnan koordinoiminen epäonnistuminen tarkoittaa neuvottelujen kariutumista, jonka seurauksena on hyötypari A, joka kuvaa WTO-kehikkoa. Tämä luo

peleihin kooperaatio- ja koordinaatiopeleille tyypillisen asetelman. Toisena huomiona Britannian ei tulkita voivan pysäyttää 50 artiklan mukaista menettelyä, vaikka se ei tyytyisi EU:n kanssa saavutettavaan neuvottelutulokseen. Tähän on päädytty perustuen EU:n edustajien lausuntoihin, joiden mukaan neuvottelut varsinaisesta tulevasta kauppasuhteesta käydään vasta eroneuvotteluiden päätökseen saattamisen jälkeen. Näin ollen ei ole perusteltua olettaa, että Britannia vetoaisi Wienin yleissopimukseen ja keskeyttäisi eromenettelyä, ennen kuin se edes tietää EU:n kannan tulevaan kauppasuhteeseen.

		Britannia				
		WTO	Turkin malli	Sveitsin malli	Norjan malli	Täysjäsenyys
EU	WTO	A	A	A	A	A
	Turkin malli	A	B	A	A	A
	Sveitsin malli	A	A	C	A	A
	Norjan malli	A	A	A	D	A
	Täysjäsenyys	A	A	A	A	E

Kuvio 7 Neuvottelujen lähtötilanne matriisimuodossa.

5.1.2 Teoreettisia vaihtoehtoja

Peliteoriaa hyödynnetään usein kansainvälisten kauppaneuvottelujen yksinkertaisissa malleissa. Glenn W. Harrisonin ja Elisabet E. Rutströmin (1991, 420–422) mukaan tämä mahdollistaa neuvottelujen strategisten ulottuvuuksien huomioimisen osapuolia koskevien hyötylaskelmien ohella. He ehdottavat, että sopimusta edeltävien ja seuraavien hyvinvointitasojen laskelmia tarkastellaan yhtäältä ei-kooperatiivisen pelin parhaiden vastausten dynamiikan avulla ja toisaalta tutkitaan, vastaavatko ne kooperatiivisen pelin neuvotteluprosessin asettamia kriteerejä. Harrisonin ja Rutströmin protektionismiesimerkissä ei-kooperatiivisen pelin Nash-tasapaino toimii paitsi vertailukohtana hyötylaskelmille myös kooperatiivisen pelin neuvotteluvoiman mittarina

eli esimerkiksi Nashin neuvotteluratkaisun kieltäytymispisteenä. Kieltäytymispiste ei ole välttämättä ennen neuvotteluja vallitseva tilanne, vaan se voi olla esimerkiksi kauppasota, jossa osapuolet nostavat vuoroin tariffeja.

Kauppaneuvotteluihin kuuluu tavallisesti eräänlaisen myönnytystaseen (*balance sheet of concessions*) ylläpitäminen. Nashin neuvotteluratkaisuun johtavassa neuvotteluprosessissa sillä ei kuitenkaan tulisi olla vaikutusta. Ratkaisua on kuitenkin mahdollista muuttaa sisältämään jonkun verran lopputulosten keskinäistä vertailua, joka on luonnollista sisäpoliittistakin merkitystä sisältävissä kauppaneuvotteluissa. Neuvottelumalli rakennetaan arvioimalla ensin ei-kooperatiivisen pelin tuotot hyödyntäen oletusta valtioista rationaalisina toimijoina, jotka pyrkivät maksimoimaan kansalaistensa hyvinvointia. Tätä varten on mahdollista hyödyntää yleisen tasapainon malleja, jotka arvioivat kauppasopimusten vaikutuksia, mutta tämä ei ole vastaavan pelirakenteen hyödyntämisen varsinaisena edellytyksenä. (Harrison & Rutström 1991, 422–423.)

Jos peli on toistuva yhdelle pelaajista, saattaa tälle olla rationaalista tyytyä pienempään tuottoon, mikäli pelaaja näin kykenee osoittamaan uhkaustensa uskottavuuden. Uhkauksen toteuttaminen olisi epärationalista yksittäisessä pelissä, mutta se voi johtaa suurempiin tuottoihin toistuvissa peleissä. Uhkaavan pelaajan 1 uhkausten uskottavuus voi myöhemmässä pelissä estää uhattua pelaajaa 2 hakeutumasta asemaan, joka on hyödyllinen pelaajalle 2 mutta haitallinen pelaajalle 1, sillä pelaajan 1 toteuttaessa uhkauksensa peli päättyisi molemmille pelaajille haitalliseen asemaan. Tällaisessa asetelmassa pelaajalla 1 sanotaan olevan uhkausvaltaa (*threat power*). (Brams 1990, 141.)

EU:n ja Britannian väliset kauppaneuvottelut voi tulkita puolitoistuvana pelinä, jossa Britannia pyrkii maksimoimaan ainutkertaisten neuvottelujen tuottoa, mutta EU pelaa samalla toistuvaa peliä, jossa myöhemminä vastapelaajina nähdään osa unionin nykyisistä ja mahdollisista tulevista jäsenmaista. Tämä nostaa toisaalta myös mielenkiintoisen kysymyksen eräiden unionin maiden kaksoisroolista pelaajina. Yhtäältä, ottaen huomioon erityisesti, että tulevaa kauppasuhdetta koskevien neuvottelujen lopputulokselle tarvitaan todennäköisesti kaikkien jäsenmaiden hyväksyntä, ne neuvottelevat osana Euroopan unionia. Toisaalta osa jäsenmaista saattaa nähdä itsensä vastaavien neuvottelujen toisena osapuolena myöhemmässä vaiheessa. Näiden pelien voi nähdä eroneuvottelujen ohella olevan esimerkiksi jäsenneuvotteluja sekä muita taloudellisia neuvotteluja, joissa EU on osallisena.

Robert D. Putnam (1988, 433–435) huomauttaa, että kansainvälisiä kauppaneuvotteluja on hyödyllistä tarkastella kaksitasoisina peleinä, sillä valtioiden edustajat joutuvat neuvottelemaan huomattavasti paitsi muiden valtioiden edustajien myös kotimaisten toimijoiden kanssa. Tämä luo kaksitasoisen pelimallin, jossa kotimaisella tasolla intressiryhmät tavoittelevat hyödyllisiä päätöksiä ja poliitikot pyrkivät vahvistamaan asemaansa. Kansainvälisellä tasolla hallitukset pyrkivät puolestaan maksimoimaan omaa kykyään vastata kotimaisiin paineisiin ja minimoimaan haitallisia vaikutuksia ulkomailla. Päättäjät pelaavat molemmissa pöydissä, minkä seurauksena jotkut siirrot saattavat vaikuttaa irrationaalisilta toisessa peleistä.

Keskeiseksi käsitteeksi kaksitasoisessa pelissä nousevat voittavat joukot (*win-sets*). Jos oletetaan, että neuvottelut käydään ensin kansainvälisellä tasolla, minkä jälkeen saavutettu päätös pyritään ratifioimaan kansallisella tasolla, voittavalla joukolla tarkoitetaan sellaisten kansainvälisten neuvottelujen ratkaisujen joukkoa, joka hyväksytään myös kansallisella tasolla. Luonnollisesti siis se, että osapuolilla on suuremmat voittavat joukot, avaa lisää mahdollisuuksia kansainvälisen tason neuvotteluihin, ja onnistuneet neuvottelut ovat mahdollisia vain, jos osapuolten voittavat joukot ovat osittain päällekkäiset. (Putnam 1988, 435–438.)

Euroopan unionin osalta peliasetelma on yhä monimutkaisempi. Vaikka Alasdair R. Young (2002, 2–4) korostaa käyttävänsä peliteorian termistöä ainoastaan heuristisena keinona varsinaisen peliteoreettisen analyysin sijaan, on hänen näkemyksensä unionin ulkopoliittisesta päätöksenteosta kolmitasoisena pelinä antoisa. EU asettuu päätöksentekotasona kansallisen ja kansainvälisen tason välille, kohdaten kansallisen tason yläpelinä ja kansainvälisen tason alapelinä. Tämä johtaisi siihen, että unionin voittava joukko kansainvälisellä tasolla olisi usein pienempi kuin vastapuolilla johtuen ylimääräisistä rajoitteista. Yhtä kaikki Young uskoo kaksitasoisenkin pelin tarkan mallintamisen olevan usein liian haastavaa, sillä neuvottelijat toimivat laajalti epävarmuuden vallitessa molemmissa pöydissä.

Ki-Shik Hwang ja Hyun-Jung Kim (2014, 126–128) hyödyntävätkin Putnamin kaksitasoisiin peleihin perustuvaa mallia, johon EU:n alueellinen päätöksenteko on lisätty kolmantena tasona, tutkiessaan vapaakauppaneuvotteluja EU:n ja Etelä-Korean välillä. Tutkimuksen tärkeimmät hypoteesit koskevat preferenssien ilmenemistä, talousliiton vaikutusta neuvottelutuloksen syntymiseen sekä ratifiointivaatimuksen vaikutusta voittavien joukkojen kokoon. Johtavien teollisuusvaltioiden sekä suhteellisesti

heikompien valtioiden muodostamien liittojen preferenssit oletetaan ilmenevän etenkin varsinaisella neuvottelutasolla sekä päätöksentekotasolla unionissa, kun neuvottelukumppani on valmis alentamaan omia tariffejaan. EU:n tapaisen talousliiton, jossa päätösvalta neuvotteluissa on siirretty liitolle itselleen, odotetaan vaikuttavan positiivisesti sopimusten syntymiseen. Jäsenmaiden ratifioidessa syntyneen sopimuksen neuvottelutasolla saavutettavat voittavat joukot rajoittuvat luonnollisesti niille hyväksyttäviin tuloksiin. Hwang ja Kim ehdottavat, että edeltävät oletukset voivat toimia teoreettisena lähtökohtana, kun tavoitteena on tutkia talousliittojen strategioita ja muodostaa niiden vastinstrategioita ennen vapaakauppasopimusneuvotteluiden alkamista.

Alex Mintz ja Nehemia Geva (1997, 81–83) ehdottavat poliheuristisen päätöksentekomallin hyödyntämistä kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa keskittyen tosin kansallista turvallisuutta koskeviin kysymyksiin. Poliheuristisella tarkoitetaan tässä yhteydessä yhtäältä päätöksenteossa käytettäviä lukuisia heuristiikkoja (*poly-*) ja toisaalta riskien, tuottojen ja onnistumisen arvioimista poliittisesta (*poli-*) näkökulmasta. Mallin ensimmäisessä vaiheessa päättäjät kartoittavat rajatusti tarjolla olevia vaihtoehtoja ja hylkäävät niistä osan. Tämän jälkeen he päättävät valintajoukosta lopullisen vaihtoehdon, joka minimoi riskin ja varmistaa hyödyn. Vaihtoehtojen hylkääminen ja hyväksyminen on näin prosesseina erotettu toisistaan.

Poliheuristiselle teorialle ominaista on päätösten arvioiminen useilla ulottuvuuksilla, joista yhdellä menestyminen ei välttämättä korvaa heikkoa menestystä toisella. Poliheuristiseen päätöksentekoon vaikuttavat lisäksi valintajoukkojen rajoittuneisuus, riittävän hyviin päätöksiin tyytyminen sekä päätöksentekojärjestyksen merkitys. Kun ensimmäisessä vaiheessa on eliminoitu ei ainoastaan päättäjälle itselleen vaan myös vastapuolelle poliittisesti mahdottomina pidetyt vaihtoehdot, voidaan edetä päätöksenteon mallintamiseen peliteoreettisella menetelmällä. Teoriaa hyödynnetään peräkkäisten ja vuorovaikutteisten päätöksentekomallien joka vaiheessa. (Mintz 2004, 7–8.)

5.1.3 Monitavoitteiset hyötyfunktiot

Mikäli Britannian ja EU:n välistä neuvottelua ei katsota ratkaistavan ainoastaan yhdellä keskeisellä tavoiteulottuvuudella, tulee ottaa kantaa monitavoitteisten valintaongelmien

ratkaisemiseen kummankin pelaajan näkökulmasta. Lienee kohtuullista olettaa, ettei esimerkiksi pelkkä taloudellinen akseli mitattuna bruttokansantuotteen muutoksena verrattuna arvioituun kehitykseen EU-jäsenenä riitä avaamaan kaikkia keskeisiä piirteitä neuvotteluista. Näin ollen tässä tutkielmassa rakennetaan taloudellisen mallin ohella monitavoitteisia malleja, jotka ottavat taloudellisten kysymysten ohella kantaa neuvottelijoiden muihin tärkeisiin tavoitteisiin. Matemaattisesta näkökulmasta kyse on moniulotteisista valintaongelmista, joiden visuaalinen esittäminen on luonnollisesti mahdotonta. Rajallisten vaihtoehtojen tapauksessa ne voidaan kuitenkin typistää yhdistettyjen hyötyfunktioiden tuloksiksi, jotka toimivat peliteoreettisessa analyysissä tyypilliseen tapaan preferenssejä kuvaavina lukuina.

Keeney ja Raiffan (1993, 63–64, 67) monitavoitteisten päätösongelmien analyysimenetelmä on varsinaisesti tarkoitettu päätöksenteon tukena hyödynnettäväksi välineeksi, mutta ne tarjoavat tässä kontekstissa myös systemaattisen vaihtoehdon keskeisten päätöksentekijöiden valintaprosessien mallintamiseksi. Koska tavoitteet ja niiden ominaisuuksien havaitseminen eivät välttämättä ole selkeitä edes toimijalle itselleen, niitä voidaan lähestyä subjektiivisten indeksien, edustavien ominaisuuksien (*proxy attribute*) tai suoran preferenssien mittaamisen avulla. Erityisesti toimijoiden preferenssien suoran mittaamisen on keskeistä, että valitut tavoitteet ovat sellaisia, jotka ovat toimijalle mahdollisemman tuttuja ja selkeitä. Poliitikkojen tapauksessa tämä tarkoittaa tavoitteita, jotka toimija kykenee yhdistämään helposti niiden poliittisiin vaikutuksiin.

Keeney ja Raiffa (1993, 220–222) erottavat toisistaan arvofunktion (*value function*) ja hyötyfunktion (*utility function*). Arvofunktiot toimivat hyötyfunktioita määrittävinä tekijöinä siten, että arvofunktion ja hyötyfunktion muoto voivat kuitenkin erota toisistaan. Esimerkiksi arvofunktio voi olla additiivinen, $v(x) = x_1 + x_2 + x_3$, ja sen yli arvioitava hyötyfunktio, $U(v[x])$, ottaa puolestaan huomioon erilaiset riskiasenteet arvofunktion epävarmojen vaikutusten suhteen odotetun hyödyn teorian mukaisesti. Hyötyfunktion voi luoda myös suoraan valintatapahtuman arvioitujen vaikutusten pohjalta. Vakiintunutta terminologiaa hyöty- ja arvofunktion erotuksen suhteen ei kuitenkaan ole olemassa, ja termejä käytetään usein myös ristiin. Tämän johdosta tässä tutkielmassa arvioidaan hyötyfunktio suoraan neuvottelutuloksen odotettujen vaikutusten perusteella ilman erillistä arvofunktiota.

Monitavoitteinen hyötyfunktio ilmaisee preferenssijärjestyksen kaikissa tavoiteulottuvuuksissa, joten sen muodostamisen jälkeen tutkijan tehtäväksi jää teknisesti mahdollisten vaihtoehtojen rajaaminen ja parhaan vaihtoehdon valinta näiden vaihtoehtojen joukosta. Tyypillinen menetelmä monitavoitteiden hyötyfunktioiden muodostamiseksi on ei-rahallisten tavoitteiden ”hinnoittelu” (*pricing out*), jolloin yhteismitattomat tavoitteet saadaan yhteiselle, rahalliselle hyötyakselille. (Keeney & Raiffa 1993, 129–130.) Vaihtoehtojen rajaaminen, kuten edellä on mainittu, toteutetaan tämän tutkielman puitteissa tyytymällä mediassa ja tutkimuskirjallisuudessa esillä olleiden vaihtoehtojen joukkoon. Tätä perustellaan vaihtoehtojen heuristisella merkityksellä sekä päätöksentekokustannusten kasvamisella tämän valintajoukon ulkopuolisissa vaihtoehdoissa.

Brexitin tapauksessa monitavoitteisia hyötyfunktioita voi hyödyntää poliittisten preferenssien siirtämiseksi pelimuotoon. Koska neuvotteluja ei käydä yksittäisen kysymyksen, kuten tariffien alentamisen tai budjettimaksujen suuruuden ympärillä, jää monitavoitteisen neuvottelutilanteen mallintamiseksi käytännössä kolme vaihtoehtoa. Ensinnäkin voidaan mallintaa useita eri tavoitteita sisältäviä peli- ja neuvottelutilanteita, joiden lopputulosten keskinäinen vertailu edustaa arviota neuvottelujen kokonaisvaltaisesta lopputuloksesta. Toiseksi voidaan konseptoida moniulotteinen peli, jossa eri neuvottelutavoitteiden väliset suhteet sisältyvät tavallaan jo pelin itsensä matemaattiseen muotoiluun. Kolmanneksi voidaan hyödyntää Keeneyn ja Raiffan tapaisia monitavoitteisia hyötyfunktioita, jotka määrittävät tavoitteiden välisen suhteen ja palauttavat pelin normaaliin tai dynaamiseen muotoon. Ensimmäinen vaihtoehto on intuitiivisesti epärealistinen, sillä se antaa ymmärtää, että yksittäisestä neuvottelukysymyksestä päästään sopimukseen irrallaan muista tavoitteista. Toinen vaihtoehto on puolestaan teknisesti monimutkaisin ja mahdoton esittää visuaalisesti enemmän kuin kahden tai kolmen tavoiteulottuvuuden tapauksissa. Näin ollen tässä tutkimuksessa hyödynnetään kolmannen vaihtoehdon mukaisesti monitavoitteisia hyötyfunktioita preferenssien selvittämiseksi ennen peliteoreettisten ratkaisukonseptien soveltamista. Tämä mahdollistaa myös eri tavoitteiden sisällyttämisen eri osapuolten hyötyfunktioihin.

Taloudellisten arvioiden sisällyttäminen monitavoitteiseen hyötyfunktioon on osaltaan ongelmallista, sillä taloudelliset vaikutukset syntyvät osittain mainittujen tavoitteiden

saavutusasteen vaikutuksesta.²³ Keeney ja Raiffan (1993, 101, 112) mallia noudattaen voidaan puhua päällekkäisistä ominaisuuksista (*overlapping attributes*), joilla tarkoitetaan alemman tason ominaisuuksien joukkoja, joilla on yhteisiä jäseniä mutta jotka eivät ole identtisiä, sekä preferentiaalisesta itsenäisyydestä (*preferential independence*), jolloin kahden tavoitteen keskinäinen suhde ei riipu kolmannen tavoitteen läsnäolosta. Lisäksi esimerkiksi valtion nettoverotulojen maksimoinnin osalta rationaalista mittaria nettoverotuloa ei voi olettaa poliittisella hyötyakselilla ainakaan lineaariseksi. Tämä johtuu Britannian EU-erokampanjan hyvin selkeäksi tekemästä ilmiöstä, jossa budjettimaksujen suuruudella vaikuttaa olevan äänestäjille selkeästi suurempi merkitys kuin EU:lta saaduilla tuilla sekä jäsenyyden tuoman talouskasvun aiheuttamilla verotuloilla.

Vaikka monitasoisten, moniulotteisten ja toistuvien pelien mallit avaavat uusia näkökulmia neuvotteluihin, on niiden vaikutus täysin mahdollista sisällyttää yksittäisen pelin tuottoihin, jos ollaan kiinnostuneita ainoastaan mallin tuottamasta ennustuksesta. Jos ollaan kiinnostuneempia yksittäisten tasojen tai tavoitteiden vaikutuksesta neuvottelun lopputulokseen, on perusteltua tutkia neuvotteluja ja voittavia joukkoja monitasoisen mallin avulla. Esimerkiksi ratifiointimenettelyn merkitys voittavien joukkojen kokoon lienee kiistaton ja taipuu helposti peliteoreettiseen analyysiin, mikäli yksittäisten jäsenvaltioiden preferenssit koskien kauppasopimuksia ja niille mahdollisesti unionin taholta tehtyjä myönnytyksiä ovat selvitettävissä.

5.2 Pelimallit neuvotteluista

5.2.1 Puhtaasti taloudellinen peli

Puhtaaseen taloudelliseen rationaalisuuteen nojaavan mallin rakentamiseksi tulee yksinkertaisesti sijoittaa edellisessä luvussa esitetyt taloudelliset arviot neuvottelun alkuasetelmia kuvaavaan matriisiin. Tähän asti julkisuudessa esiintyneet ennustukset erilaisten eroskenaarioiden vaikutuksesta eivät saavuta tyydyttävää tarkkuutta etenään EU:n osalta varsinaisen neuvottelumallin rakentamiseksi, mutta yksinkertaisen ennustavan pelin mallintaminen on silti mahdollista. Ottaen huomioon, että eri metodeilla

²³ Jos hyötyfunktioita verrataan ekonometrisessä tutkimuksessa tyypilliseen regressiofunktioon, on kyse multikollineaarisuutta vastaavasta ongelmasta.

suoritetut makrotaloudelliset arviot voivat poiketa huomattavasti toisistaan, lienee parasta hyödyntää tässä yksinkertaisessa mallissa Bertelsmann-säätiön arviota, joka koskee sekä Britanniaa että EU-27-maita. Lisäksi, kuten seuraavassa käy ilmi, arvion valinnalla ei ole suurta merkitystä mallin lopputulosten kannalta, mikäli taloudellisen vaikutuksen oletetaan noudattavan samaa järjestystä kuin Britannian valtiovarainministeriön ja NIESR:n raporteissa. Tätä tukee myös Bertelsmann-säätiön raportin sanallinen arvio eri skenaarioiden vaikutuksesta (Schoof et al. 2015, 3).

Seuraavassa kuviossa on hyödynnetty Bertelsmann-säätiön arvioita Britannian ja EU-27-maiden bruttokansantuotteen tasosta vuonna 2030 ”pehmeässä” ja ”eristämisskenaariossa” verrattuna tilanteeseen, jossa Britannia olisi pysynyt EU-jäsenenä. Pehmeän skenaarion katsotaan raportin sanallisen arvion mukaisesti vastaavan Norjan mallin kaltaista EEA-jäsenyyttä ja eristämisen katsotaan tarkoittavan kauppaa WTO-säännöillä, jolloin Britannia ei ole osallinen edes EU:n sopimuksiin kolmansien osapuolten kanssa. Raportissa ei tarjottu numeerista arviota Turkin tai Sveitsin mallien taloudellista vaikutuksesta, mutta niiden katsotaan asettuvan edellä mainittujen pehmeän ja eristämiskenaarion välille siten, että EU:n osalta $-0,36 < T_{EU} < S_{EU} < -0,10 < 0$ ja Britannian osalta $-2,98 < T_B < S_B < -0,63 < 0$. Valintaa hyödyntää bruttokansantuotteen tason eroa pitkällä aikavälillä muiden taloudellisten tunnuslukujen sijaan ja tämän merkitystä aiempien peliteoreettisten kansainvälisen kaupan tutkimusten sekä odotetun hyödyn teorian kannalta arvioidaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Britannia

		WTO	Turkin malli	Sveitsin malli	Norjan malli	Täysjäsenyys
EU	WTO	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$
	Turkin malli	$(-0,36, -2,98)$	(T_{EU}, T_B)	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$
	Sveitsin malli	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	(S_{EU}, S_B)	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$
	Norjan malli	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,10, -0,63)$	$(-0,36, -2,98)$
	Täysjäsenyys	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(-0,36, -2,98)$	$(0, 0)$

Kuvio 8 Puhtaasti taloudellinen malli neuvotteluista.

Edellä olevan matriisin ratkaisua voi lähestyä eri tavoin ottaen huomioon alaluvussa 3.1.2 esitellyt peliteoreettiset ratkaisukonseptit. Kun oletetaan, ettei Britannia pyri keskeyttämään eromenettelyä, on pelissä puhdas Nash-tasapaino, jossa molemmat pelaajat, EU ja Britannia, pelaavat vaihtoehtoa ”Täysjäsenyys”, sillä kummankaan pelaajista ei kannata tällöin vaihtaa valintaansa yksipuolisesti. Vaihtoehdot ”Turkin malli”, ”Sveitsin malli” ja ”Norjan malli” ovat kuitenkin kaikki parhaita vastauksia, mikäli toinen pelaajista valitsee saman vaihtoehdon. Pelaajilla ei näin ole dominoivia strategioita. Ainoastaan vaihtoehto ”WTO” on kaikkien muiden strategioiden heikosti dominoima. Peli on luonteeltaan koordinoitua vaativa ja korostaa näin kooperaation merkitystä neuvotteluissa.

Mikäli oletettaisiin, että Britannia vaatii vapaakauppasopimuksista neuvottelua jo 50 artiklan mukaisen eromenettelyn aikana ja peruu eroilmoituksensa vedoten Wienin yleissopimukseen, ellei se tyydy EU:n tarjoamaan neuvotteluratkaisuun, tulkitaan tämä liike Britannian kykynä pakottaa lopputulos ”Täysjäsenyys” riippumatta EU:n strategiasta. Tällöin tämän vaihtoehdon pelaamisesta tulee Britannian dominoiva strategia. EU:lla ei tällöin ole dominoivaa strategiaa, ja sen vastaus Britannian valintaan on yhdentekevä. Pelillä on tällöin useita iteroiden dominanssien tasapainoja, sillä jokainen EU:n vastaus Britannian dominoivaan strategiaan on paras vastaus.

Vaikka Mintzin ja Gevan poliheuristinen teoria korostaa päätösten harkitsemista lukuisilla tavoiteulottuvuuksilla, voidaan sen toista keskeistä osaa, päätöksentekoprosessien erottamista hyödyntää yhtä lailla taloudellisen rationaalisuuden mallin rakentamisessa. Teorian mukainen lopputulokseen liittyvien riskien minimoiminen ei ole tarpeen täydellisen informaation pelissä. Vaihtoehtojen hylkäämisprosessissa Britannian voi katsoa toimivan pääministeri Mayn puhetta ja hallituksen valkoista kirjaa vastaavalla tavalla ja hylkäävän vaihtoehdot, joissa osallistutaan yhteismarkkinoihin ja hyväksytään näin periaatteellisella tasolla ihmisten vapaa liikkuvuus Britannian ja EU:n välille. Vaikka Sveitsi ei ole osa Euroopan talousaluetta, sen asemaa vastaavassa skenaariossa hyväksyttäisiin ihmisten vapaa liikkuvuus. Sitä ei silti ole erikseen suljettu neuvotteluvaihtoehtojen ulkopuolelle kummankaan osapuolen lausunnoissa. Näin ollen kuvion 8 matriisissa luovuttaisiin kahdesta alimmasta ja kahdesta oikeanpuolimmaisesta rivistä. Tällöin Nash-tasapaino siirtyy pisteeseen ”Sveitsin malli”.

Rutströmin ja Harrisonin protektionismimallin soveltaminen tällaiseen malliin brexit-neuvotteluista on haastavaa. Ensinnäkin kyse ei ole vapaakauppasopimuksen solmimisesta vaan pikemminkin sellaisen purkamisesta. Tämän johdosta alkutilanne täysjäsenyys, joka on myös olevan mallin mukainen Nash-tasapaino, on pelaajille taloudellisesti hyödyllisempi kuin yksikään sen vaihtoehtoista. Vaihtoehtoisesti voitaisiin todeta kieltäytymispisteen olevan kauppasota, jota varten tulisi arvioida esimerkiksi valtiovarainministeri Hammondin veroparatiisiuhkauksen vaikutuksia sekä EU:n vastausta siihen. Toiseksi protektionismimalli toimii lähtökohtaisesti ”kakun jakamisen” periaatteella, joskin pelaajat voivat kauppamallien oletusten mukaisesti kasvattaa kakun kokoa sopimalla kaupankäynnin vapauttamisesta. Tätä varten voisi hyödyntää samaan tapaan osuuksia bruttokansantuotteesta kuin ylemmässä ei-kooperatiivisessa pelissä. Tällöin kuitenkin ohitettaisiin, että se kakku, jota EU:n ja Britannian välisissä neuvotteluissa jaetaan, ei koostu pelkästään taloudellisista palasista.

5.2.2 *Monitavoitteinen peli*

Mallia on hyödyllistä laajentaa puhtaasta taloudellista rationaalisuudesta myös muita tavoitteita huomioivaksi. Tällöin hyödynnetään alaluvussa 5.1.3 esiteltäviä Keeneyn ja Raiffan monitavoitteisia hyötyfunktioita, joiden avulla pyritään saavuttamaan perustellulla tavalla vähintään ordinaalinen järjestys eri skenaarioiden välille. Yksinkertaisesta additiivisesta hyötyfunktioista alkavaa mallia tutkitaan myös poliheuristisen teorian valossa. Monitavoitteinen hyötyfunktio vaikuttaakin luonnolliselta tavalta kuvata poliheuristisen teorian oletamia useilla päätöksentekoultuvuuksilla tapahtuvia valintoja. Kuten alaluvussa 5.1.3 todettiin, useiden erillisten pelien tai vaihtoehtoisesti yhden moniulotteisen pelin mallintaminen saavuttaisi saman tavoitteen mutta olisi huomattavasti haastavampi hahmottaa. Ensimmäisen päätöksentekovaiheen mahdollisten vaihtoehtojen karsiminen voidaan sisällyttää joko hyötyfunktioon itseensä tai ottaa huomioon peliteoreettista kehikkoa suunnitellessa.

Ottaen huomioon edellisessä luvussa esitetyt historialliset kiistakysymykset, Britannian tavoitteet Euroopan yhteisöissä sekä Britannian ja EU:n edustajien kansanäänestyksen jälkeen esittämät lausunnot, tavoiteulottuvuuksiksi neuvotteluissa valitaan Britannian osalta kaupan vapaus, maksut EU:n budjettiin, EU-alueen ihmisten vapaan liikkuvuuden rajoittaminen, kyky solmia kauppasopimuksia kolmansien osapuolten kanssa, mahdollisuus kilpailla vähentämällä sääntelyä ja verotusta, sopimuksen tarjoama

varmuus sekä yleinen käsitys suvereniteetista. EU:n osalta valitaan tavoitteiksi vastaavasti kaupan vapaus, Britannian nettomaksut EU:n budjettiin, ihmisten vapaan liikkuvuus, Britannian obstruktionismin välttäminen päätöksenteossa, sopimuksen tarjoama varmuus sekä sen vaikutus EU:n asemaan ja tulevaisuuteen. Näiden tavoiteulottuvuuksien valinnan, rationaalisuuden ja mittaamisen problematiikkaa pohditaan myöhemmin mallien ja tutkimuksen arvioinnin yhteydessä.

Yksinkertaisessa additiivisessa mallissa Britannian hyötyfunktio olisi näin $U_B(X_i) = \alpha_1 X_1 + \alpha_2 X_2 + \alpha_3 X_3 + \alpha_4 X_4 + \alpha_5 X_5 + \alpha_6 X_6 + \alpha_7 X_7$, jossa U_B kuvastaa Britannian kokonaishyötyä, joka koostuu kaupan vapauden tuottamasta hyödystä X_1 , budjettimaksujen tuottamasta haitasta²⁴ X_2 , vapaan liikkuvuuden tuottamasta haitasta X_3 , kolmansien osapuolten kanssa solmittavien sopimusten tuottamasta hyödystä X_4 , sääntelyn ja verotuksen avulla kilpailun tuottamasta hyödystä X_5 , sopimuksen tuoman varmuuden tuottamasta hyödystä X_6 sekä suvereniteetin tuottamasta hyödystä X_7 . Kertoimet α_i kuvaavat puolestaan kunkin Britannian tavoitteen subjektiivista painoarvoa neuvotteluissa. Vastaavasti EU:n osalta muodostetaan hyötyfunktio $U_{EU}(Y_i) = \beta_1 Y_1 + \beta_2 Y_2 + \beta_3 Y_3 + \beta_4 Y_4 + \beta_5 Y_5 + \beta_6 Y_6$, jossa Y_1 on kaupan vapauden tuottama hyöty, Y_2 Britannian nettomaksujen tuottama hyöty, Y_3 vapaan liikkuvuuden rajoittamisen tuottama haitta, Y_4 obstruktionismin välttämisen tuottama hyöty, Y_5 sopimuksen tuoman varmuuden tuottama hyöty ja Y_6 vaikutus EU:n asemaan ja tulevaisuuteen. Kertoimet β_i kuvaavat vastaavasti kunkin EU:n tavoitteen subjektiivista painoarvoa. Hyötyfunktioiden ei tarvitsisi välttämättä olla additiivisia, mutta tämä lähestymistapa on valittu mallin yksinkertaisuuden säilyttämiseksi. Samalla yksittäisten muuttujien oletetaan olevan toisistaan riippumattomia. Tähänkin valintaan palataan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Seuraavissa taulukoissa arvioidaan Britannian ja EU:n hyötyfunktioiden muuttujien arvoja kussakin analysoitavista sopimusskenaariossa. Muuttujien arvot perustuvat edellisessä luvussa esitettyyn aineistoon, mutta on selvää, etteivät ne ole yksiselitteisesti oikeita tai edes välttämättä oikeassa suhteessa toisiinsa. Käytännössä hyödynnetty metodi vastaa alaluvussa 5.1.3 mainittua hinnoittelumenetelmää, joskin tässä tapauksessa myös rahalliset muuttujat normalisoidaan abstraktimmalle asteikolle. Tavoitteena on kuitenkin saavuttaa riittävästi osapuolten subjektiivisia muuttujien välisiä vaihtosuhteita (*trade-off*) muistuttavat arviot, jotta kyetään suorittamaan uskottava peliteoreettinen mallinnus

²⁴ Haitan sijaan hyötyfunktion kannalta selkeämpi muotoilu olisi esimerkiksi ”Budjettimaksujen vähenemisen tuoma hyöty”. Kokonaishyödyn muodostavien muuttujien vaikutus selviää sanamuodosta riippumatta kuitenkin mallin seuraavassa vaiheessa.

neuvotteluista. Suhdeasteikkoisten hyötyfunktioiden avulla peliteoreettinen mallinnus olisi mahdollista suorittaa myös suhdeasteikkoa edellyttävillä menetelmillä, mutta muuttujien arvioinnin selkeästä epätarkkuudesta johtuen peliteorian tulkitseminen järjestysasteikkoisena on perustellumpaa. Samalla voidaan tulkita, kuinka erilaiset valinnat muuttujien vaihtosuhteiden osalta vaikuttavat mallien lopulliseen järjestykseen ja siten pelin lopputulokseen.

Britannian osalta neuvottelun tavoiteulottuvuuksia arvioidaan valittujen seitsemän muuttujan avulla seuraavan taulukon mukaisesti. Täysjäsenyys ja WTO-kehikko käsitetään ääriratkaisuina, joiden välille muut mallit asettuvat useimmilla tavoiteulottuvuuksilla. Näin ollen ne saavat kullakin tavoiteulottuvuudella hyötytason ääriarvon 1 tai 5. Norjan mallissa kaupan vapaus EU:n kanssa (X_1) jää vain vähän täysjäsenyyttä alemmalle tasolle, budjettimaksut (X_2) ovat rajallisia, vapaa liikkuvuus (X_3) tulee hyväksyä täysin, Britannia on vapaa solmimaan ulkopuolisia kauppasopimuksia (X_4), Britannia joutuu hyväksymään suurimman osan EU:n sääntelystä (X_5), malli tuottaa suuren varmuuden (X_6) ja subjektiivisen suvereniteetin (X_7) osalta voidaan ainakin todeta, ettei Britannia ole enää EU-jäsenmaa. Sveitsin mallissa kaupan vapaus on yhä rajoitetumpaa, budjettimaksut ovat jälleen rajallisia, vapaa liikkuvuus joudutaan hyväksymään, ollaan vapaita solmimaan ulkoisia kauppasopimuksia, hyväksytään EU:n sääntelyä, mutta tämä prosessi ei ole automaattinen, mallin tuoma varmuus on pieni johtuen sen sisältämien lukuisien neuvotteluiden kestosta, ja subjektiivinen suvereniteetti on sopimusten erilaisesta luonteesta johtuen korkeammalla tasolla. Turkin mallissa kaupan vapaus on entistä rajoitetumpaa, budjettimaksujen sijaan vastaanotetaan EU:n tukia, joskaan tämä ei liene todennäköistä Britannian tapaisen kehittyneen talouden tilanteessa, vapaata liikkuvuutta voidaan rajoittaa, tulliuunionin johdosta osallistutaan EU:n ulkoisiin kauppasopimuksiin tuonnin osalta, hyväksytään osa EU:n sääntelystä yksipuolisesti, ei saavuteta suurta varmuutta sopimuksen rajatun luonteen johdosta, ja suvereniteetti jää edellisiä malleja vastaavalle tasolle sopimusten yksipuolisen luonteen johdosta.

	WTO	Turkin malli	Sveitsin malli	Norjan malli	Täys- jäsenyys
X₁ (Kaupan vapaus)	1	2	3	4	5
X₂ (Budjettimaksut)	5	5	3	3	1
X₃ (Vapaa liikkuvuus)	5	5	1	1	1
X₄ (Ulkoiset sopimukset)	5	1	5	5	1
X₅ (Sääntely)	5	3	3	2	1
X₆ (Varmuus)	1	2	2	4	5
X₇ (Suvereniteetti)	5	3	3	3	1

Taulukko 6 Britannian hyötyfunktion muuttujat skenaarioittain

Vastaavasti kuusi EU:n hyötytasoon vaikuttavaa muuttujaa saavuttavat seuraavan taulukon mukaisia arvoja eri skenaarioissa. EU:n hyötyfunktio rakennetaan Britannian hyötyfunktioita vastaavalla tavalla siten, että täysjäsenyys ja WTO-kehikko saavat ääriarvoja muihin vaihtoehtoihin malleihin verrattuna. Norjan mallissa vapaakauppa (Y_1) jää jälleen vain hieman täysjäsenyyttä alemmalle tasolle, nettomaksut budjettiin (Y_2) ovat rajalliset mutta suhteelliset yhteistyön tasoon toisin kuin nykyisen alennetun jäsenmaksun puitteissa, vapaa liikkuvuus (Y_3) hyväksytään täysin, Britannian obstruktionismi (Y_4) vältetään, sillä se ei enää osallistu unionin päätöksentekoon, saavutetaan suuri varmuuden taso (Y_5), ja negatiivinen vaikutus EU:n asemaan ja tulevaisuuteen (Y_6) on rajallinen tiiviistä yhteistyöstä johtuen. Sveitsin mallissa vapaakauppa on rajatumpaa, nettomaksujen taso on jälleen suhteessa yhteistyön tasoon, vapaa liikkuvuus hyväksytään, obstruktionismi vältetään, mallin tuoma varmuus on jälleen rajattu sen monimutkaisista neuvotteluista johtuen, ja vaikutus EU:n asemaan ja tulevaisuuteen on Norjan mallia negatiivisempi. Turkin mallissa kaupan vapauden aste on alempi, mutta sopimuksen yksipuolisuus hyödyttää EU:ta, nettomaksuja ei ole, tai ne ovat negatiivisia, vapaata liikkuvuutta voidaan rajoittaa, Britannian obstruktionismi vältetään, sopimuksen tuoma varmuus on alhainen, ja sen vaikutus EU:n asemaan on ainakin yhtä negatiivinen kuin Sveitsin mallissa.

	WTO	Turkin malli	Sveitsin malli	Norjan malli	Täys- jäsenyys
Y₁ (Kaupan vapaus)	1	3	3	4	5
Y₂ (Budjettimaksut)	1	1	4	4	5
Y₃ (Vapaa liikkuvuus)	1	1	5	5	5
Y₄ (Obstruktionismi)	5	5	5	5	1
Y₅ (Varmuus)	1	2	2	4	5
Y₆ (EU:n asema)	1	2	2	3	5

Taulukko 7 EU:n hyötyfunktion muuttujat skenaarioittain

Näin on saavutettu kuvaus Britannian ja EU:n tavoitteista brexit-neuvotteluissa sekä siitä, miten ne toteutuvat eri malliin valituissa skenaarioissa. Seuraavaksi arvioidaan eri tavoitteiden painoarvoja, jonka jälkeen peliteoreettinen malli voidaan täyttää hyötyfunktioiden osoittamille arvoilla kunkin skenaarion kohdalla. Tavoitteiden painoarvojen valitsemiseen tulee kiinnittää erityisen paljon huomiota, sillä tämä valinta sisältyy tavoitteiden valinnan sekä muuttujien arvojen ohella osaltaan preferenssien selvittämisen problematiikkaan kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Seuraavassa luvussa tarkastellaan tarkemmin, miten erilaiset valinnat tavoiteulottuvuuksien ja preferenssien sekä niiden painotusten suhteen vaikuttavat pelin tuottamiin ennustuksiin. Nyt tyydytään kuitenkin painoarvojen osalta yksinkertaiseen, edellisessä luvussa esiteltyyn aineistoon perustuvaan kuvaukseen painoarvoista, jotka normalisoidaan nollan ja yhden välille.

Britannian osalta kaupan vapaus saa suuren painoarvon tavoitteen historiallisen tärkeyden ja taloudellisen vaikutuksen johdosta. Näin ollen valitaan $\alpha_1 = 1$. Budjettimaksut ovat nettoverotulovaikutuksen johdosta sopimuksen kannalta vähemmän tärkeitä, mutta samalla tulee huomioida niiden saavuttama keskeinen asema eroamista tukeneessa kampanjassa. Valitaan $\alpha_2 = 0,2$. Vapaa liikkuvuus valitaan avaintavoitteeksi ottaen huomioon sen aseman kansanäänestystä edeltäneessä keskustelussa sekä Mayn hallituksen lausunnoissa koskien neuvottelutavoitteita. Valitaan $\alpha_3 = 1$. Mahdollisuus neuvotella kolmansien osapuolten kanssa saa tavoitteena rajallisen painoarvon, sillä sen etuja korostavia taloudellisia malleja on kritisoitu, eikä sen voi katsoa kuuluvan avaintavoitteisiin. Näin ollen valitaan $\alpha_4 = 0,3$. Mahdollisuus kilpailla vähentämällä

sääntelyä ja verotusta kuului olennaisena osana eroa ajaneiden retoriikkaan ja on osa Britannian pitkäaikaisia tavoitteita suhteessaan Euroopan yhteisöihin. Siitä huolimatta se vaikutti eropäätökseen vain rajallisesti eikä kuulu näin avaintavoitteisiin. Valitaan $\alpha_5 = 0,6$. Sopimuksen tuoma varmuus on tärkeä sen taloudellisiin seurauksiin vaikuttava tekijä ja mainittiin Mayn hallituksen valkoisessa kirjassa. Hallituksen tähänastinen toiminta ja julkilausumat eivät kuitenkaan osoita suurta pyrkimystä tämän tavoitteen varmistamiseksi. Valitaan $\alpha_6 = 0,5$. Suvereniteetti on laajalti subjektiivinen tekijä, jolla on tosin osoitettu olevan suuri merkitys sekä Britannian historiallisessa suhtautumisessa Eurooppaan että kansanäänestyksen tuloksen selittäjänä. Arvion subjektiivisuuteen liittyvää epävarmuutta lievennetään valitsemalla $\alpha_7 = 0,2$. Näin saavutaan hyötyfunktion ja valittujen arvojen kautta seuraavan taulukon mukaiseen kuvaukseen Britannian hyödyistä eri skenaarioissa.

	WTO	Turkin malli	Sveitsin malli	Norjan malli	Täys- jäsenyys
$\alpha_1 X_1$	1×1	1×2	1×3	1×4	1×5
$\alpha_2 X_2$	0,2×5	0,2×5	0,2×3	0,2×3	0,2×1
$\alpha_3 X_3$	1×5	1×5	1×1	1×1	1×1
$\alpha_4 X_4$	0,3×5	0,3×1	0,3×5	0,3×5	0,3×1
$\alpha_5 X_5$	0,6×5	0,6×3	0,6×3	0,6×2	0,6×1
$\alpha_6 X_6$	0,5×1	0,5×2	0,5×2	0,5×4	0,5×5
$\alpha_7 X_7$	0,2×5	0,2×3	0,2×3	0,2×3	0,2×1
$U_B(X_i) = \alpha_1 X_1 + \alpha_2 X_2$ $+ \alpha_3 X_3 + \alpha_4 X_4 + \alpha_5 X_5$ $+ \alpha_6 X_6 + \alpha_7 X_7$	13	11,7	9,5	10,9	9,8

Taulukko 8 Britannian hyödyt eri skenaarioissa.

EU:n osalta kaupan vapaus lukeutuu yhtä lailla avaintavoitteisiin. Näin ollen valitaan $\beta_1 = 1$. Britannian nettomaksut muodostavat merkittävän osan EU:n budjetista, mutta ne voidaan kuitenkin korvata melko kivuttomasti ottaen huomioon EU-budjetin pienen koon suhteessa jäsenmaiden talouteen. Valitaan $\beta_2 = 0,2$. Vapaa liikkuvuus saa yhtä lailla suuren painoarvon ottaen huomioon EU-edustajien neuvotteluja edeltävät lausunnot. Valitaan $\beta_3 = 1$. Britannian obstruktionismin välttäminen voi tuottaa EU:lle poliittista

hyötyä, mutta tämä toteutuu vasta pitkällä aikavälillä ottaen huomioon unionin nykyisen tilanteen. Näin ollen valitaan $\beta_4 = 0,2$. Lopullisen sopimuksen tuottama varmuus on EU-talouden suuren koon huomioon ottaen unionin avaintavoite neuvotteluissa mutta silti toissijainen kaupan todelliseen vapauteen ja maahanmuuttoon nähden. Valitaan $\beta_5 = 0,8$. Sopimuksen vaikutusta EU:n asemaan ja tulevaisuuteen laimentaa kansanäänestyksen jo aiheuttamat haitat tässä suhteessa. Näin ollen valitaan $\beta_6 = 0,5$. Seuraavasta taulukosta voi vastaavasti tarkastella EU:n hyötyfunktion arvoja eri sopimusskenaarioissa.

	WTO	Turkin malli	Sveitsin malli	Norjan malli	Täys- jäsenyys
$\beta_1 Y_1$	1×1	1×3	1×3	1×4	1×5
$\beta_2 Y_2$	0,2×1	0,2×1	0,2×4	0,2×4	0,2×5
$\beta_3 Y_3$	1×1	1×1	1×5	1×5	1×5
$\beta_4 Y_4$	0,2×5	0,2×5	0,2×5	0,2×5	0,2×1
$\beta_5 Y_5$	0,8×1	0,8×2	0,8×2	0,8×4	0,8×5
$\beta_6 Y_6$	0,5×1	0,5×2	0,5×2	0,5×3	0,5×5
$U_{EU}(Y_i) = \beta_1 Y_1 + \beta_2 Y_2 + \beta_3 Y_3 + \beta_4 Y_4 + \beta_5 Y_5 + \beta_6 Y_6$	4,5	7,8	12,4	15,5	17,7

Taulukko 9 EU:n hyödyt eri skenaarioissa.

Näin voidaan tuottaa peliteoreettinen matriisimuoto, joka ottaa huomioon lukuisia tavoitteita kummankin osapuolen osalta. On tärkeää huomata, etteivät Britannian ja EU:n hyötytasot eri skenaarioissa ole yhteismitallisia johtuen eroista tavoitteiden laadussa ja määrässä. Tämä rajoittaa monitavoitteisten neuvotteluratkaisujen tulkitsemista Nashin neuvotteluratkaisun tai muiden suhdeasteikkoja vaativien menetelmien avulla. Seuraavassa on kuvattuna skenaarioita koskevan neuvottelupelin lopullinen matriisimuoto, joka sisältää osapuolten hyötytasot. Mallia tulkitaan ensin yksittäisenä täydellisen informaation pelinä, jonka jälkeen siirrytään lyhyesti dynaamisten pelien ja uhkausten sekä epätäydellisen informaation merkitykseen vastaavassa kehikossa.

		Britannia				
		WTO	Turkin malli	Sveitsin malli	Norjan malli	Täysjäsenyys
EU	WTO	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(4,5, 13)
	Turkin malli	(4,5, 13)	(7,8, 11,7)	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(4,5, 13)
	Sveitsin malli	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(12,4, 9,5)	(4,5, 13)	(4,5, 13)
	Norjan malli	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(15,5, 10,9)	(4,5, 13)
	Täysjäsenyys	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(4,5, 13)	(17,7, 9,8)

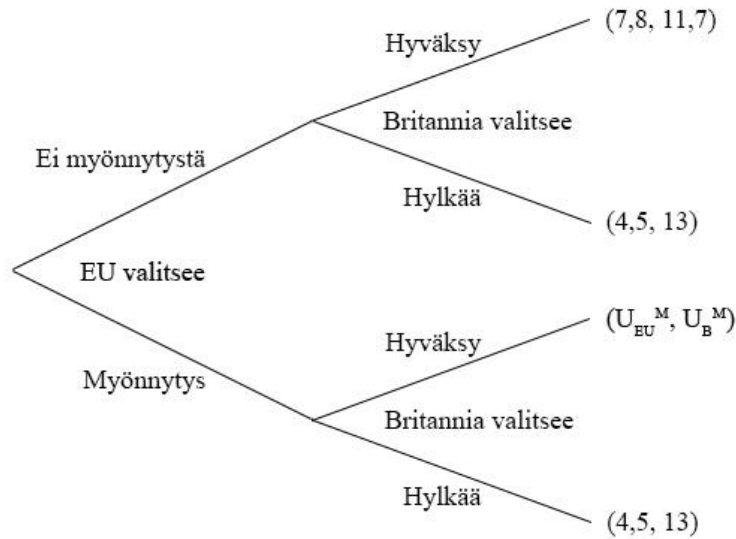
Kuvio 9 Monitavoitteisen neuvottelupelin matriisimuoto.

Kuten edellä olevasta kuviosta käy ilmi, valittu tulkinta noudattaa jälleen näkemystä, jonka mukaan Britannia ei pyri tai onnistu keskeyttämään eromenettelyä vedoten Wienin yleissopimukseen. Tällä ei kuitenkaan ole huomattavaa merkitystä mallin tasapainotilojen kannalta, sillä EU:n hyötytaso on korkein Britannian täysjäsenyyden kohdalla, eikä sen näin ollen kannattaisi pelata mitään muuta vaihtoehtoa Britannian tarjotessa jäämistä täysjäseneksi. Valitussa tulkinnessa EU:lla ei ole taaskaan puhtaasti dominoivaa strategiaa, mutta vaihtoehtojen ”Turkin malli”, ”Sveitsin malli” ja ”Norjan malli” pelaaminen ovat kukin parhaita vastauksia Britannian pelatessa samaa vaihtoehtoa. Näin ollen pelillä ei ole dominoivien strategioiden tasapainoa. Britannian dominoiva strategia on monitavoitteisessa mallissa itse asiassa vaihtoehdon ”WTO” pelaaminen, jolloin se maksimoi hyötytasonsa pitkälti ei-taloudellisten tavoitteiden ansiosta. Koska EU:n vastaus Britannian dominoivaan strategiaan on yhdentekevä, ovat kaikki WTO-kehikkoon johtavat strategiat iteroidun dominanssin tasapainoja. Samalla nämä lopputulokset ovat heikkoja Nash-tasapainoja, sillä Britannian ei kannata vaihtaa yksipuolisesti valintaansa, eikä EU pysty vaikuttamaan yksipuolisesti omaan hyötytasoonsa.

5.2.3 *Dynaaminen monitavoitteinen peli*

Harkitaan seuraavaksi dynaamista peliä, jossa Britannia uhkaa kariuttaa neuvottelut ajaen osapuolet WTO-kehikkoon, mikäli EU ei tarjoa sille hyväksyttävää sopimusvaihtoehtoa. Mallissa EU tekee siis ensin tarjouksen, jonka jälkeen Britannia päättää hyväksyä tai hylätä sen. Kuten edellä olevasta matriisista sekä taulukosta 7 käy ilmi, Britannian kannattaisi vallitsevilla hyötytasoilla kariuttaa neuvottelut joka tapauksessa. Näin ollen EU voi tarjota olemassa oleviin malleihin jotain yksittäistä myönnytystä, joka vaikuttaa molempien osapuolten hyötytasoihin. Käytännössä mahdollisia myönnytyskohteita valituista hyötyulottuvuuksista ovat budjettimaksut ja vapaa liikkuvuus, joiden kohdalla Britannialla ja EU:lla on vastakkaisia intressejä. Oletetaan matriisimuotoa vastaavat hyötyfunktiot sekä täydellinen informaatio omista ja vastapuolen hyötytasoista.

Huomataan, että EU:lla on talouskysymysten hallitseman hyötyfunktion johdosta suuri intressi välttää joutuminen WTO-kehikkoon. Britannian hyötyerot eri skenaarioissa ovat puolestaan pienempiä, ja näin ollen niiden järjestys Britannian preferensseinä saattaa olla herkkä pienillekin muutoksille eri tavoiteulottuvuuksilla saavutetussa hyödyssä. Edelleen tulee toki muistaa, etteivät osapuolten hyötytasot ole vertailukelpoisia keskenään. Pelin rakenne on esitettyä seuraavassa kuviossa. Tilanteessa, jossa EU ei tee erillistä myönnytystä, sen oletetaan tarjoavan Britannialle toiseksi parasta vaihtoehto ”Turkin malli”. Takaperin induktiota hyödyntämällä huomataan nopeasti, että Britannian esittämä uhkaus neuvottelujen kariuttamisesta on uskottava, sillä Britannian kannattaa hylätä tarjous Turkin mallin mukaisesta sopimuksesta ilman myönnytystä. Näin ollen EU:n kannattaa tarjota Britannialle myönnytystä, kunhan se ei johda sen oman hyötytason tippumiseen alle vaihtoehdon ”WTO” tuottaman tason.

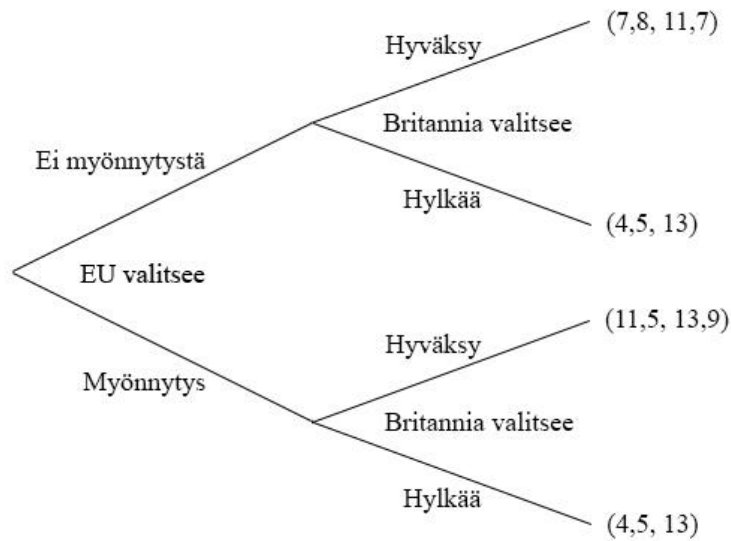


Kuvio 10 Dynaaminen kuvaus monitavoitteisesta neuvottelupelistä.

Huomataan kuitenkin, ettei EU pysty tekemään budjettimaksujen osalta riittävän suurta myönnytystä, jotta se riittäisi suostuttelemaan Britanniaa muuttamaan valintaansa valituilla hyötyfunktioilla. Mikäli budjettimaksuista luovuttaisiin kokonaan Sveitsin ja Norjan malleissa, tämän muuttujan Y_2 arvo EU:n hyötyfunktiossa laskisi arvoon 1 kertoimella 0,2. Vaikutus skenaarioiden tuottamiin hyötytasoihin EU:n osalta olisi Norjan mallissa hyötytason lasku arvosta 15,5 arvoon 14,8 ja Sveitsin mallissa arvosta 12,4 arvoon 11,7. Vastaavasti Britannian osalta budjettimaksumuuttujan X_2 arvo nousisi arvoon 5 kertoimella 0,2. Tämä muutos tuottaisi Norjan mallin kokonaishyödyksi kuitenkin vain 11,3 ja Sveitsin mallin kokonaishyödyksi 9,9, joten molemmat jäisivät vaihtoehdon ”WTO” tuottaman hyötytason 13 alapuolelle.

Näin ollen tarvitaan myönnytyksiä vapaan liikkuvuuden suhteen. Vaikka oletettaisiin, että pienikin poikkeus ihmisten vapaaseen liikkuvuuteen EU:n ja Britannian välillä laskisi EU:n hyötyfunktion muuttujan Y_3 arvoon 1 kertoimella 1, olisi tämä EU:lle kannattavaa, mikäli Britannia hyväksyisi myönnytyksen jälkeisen sopimuksen. Tällöin EU:n hyötytaso laskisi Norjan mallissa arvoon 11,5 ja Sveitsin mallissa arvoon 8,4, kun vaihtoehtona on vaihtoehdon ”WTO” tuottama hyötytaso 4,5. Vastaavasti Britannian vapaata liikkuvuutta kuvaavan muuttujan X_3 arvon tulisi ilman budjettimaksumyönnytyksiä nousta arvoon 4 kertoimella 1, jolloin Norjan mallin tuottama uusi hyötytaso 13,9 olisi vaihtoehdon ”WTO” tuottaman hyötytason 13 yläpuolella. Samoin vaihtoehto ”Sveitsin malli” tuottaisi Britannialle WTO-kehikkoa suuremman hyötytason 13,5, mikäli vapaan liikkuvuuden rajoittamista kuvaavan muuttujan arvo olisi 5. Seuraavassa kuviossa on esitetty dynaaminen peli, jossa EU voi tehdä Norjan mallissa myönnytyksen vapaan

liikkuvuuden suhteen tai tarjota edellisen kuvauksen tapaan Turkin mallia ilman myönnytystä. Tämän jälkeen Britannia hyväksyy tai hylkää tarjouksen. Takaperin induktiota hyödyntämällä havaitaan, että EU:n kannattaa tehdä myönnytys, jonka jälkeen Britannia hyväksyy tarjotun sopimuksen.



Kuvio 11 Dynaaminen peli myönnytyksellä.

Jälleen voidaan tosin poliheuristiseen teoriaan vedoten todeta, että vaihtoehto, jossa osapuolten välisen kaupan vapauden aste on korkea mutta tingitään vapaasta liikkuvuudesta, on EU:lle mahdoton. EU:n edustajien lausunnot ovat olleet yksiselitteisiä sen suhteen, että ETA-jäsenyys ei ole mahdollinen ilman vapaan liikkuvuuden hyväksymistä. Tämä jättää tosin jonkin verran liikkumavaraa Sveitsin mallin muokkaamiseen kaupan vapauden asteen, vapaan liikkuvuuden sekä budjettimaksujen osalta. Tämä voi kuitenkin tulkita loukkaavan toista lausuttua periaatetta, jonka mukaan minkä tahansa tarjotun vaihtoehdon tulee olla heikompi kuin täysjäsenyys. Näin poliheuristiseen teoriaan vetoamalla voidaan myös olettaa, että EU hylkää jo ennen neuvotteluja sellaiset vaihtoehdot, joissa se joutuu tekemään olemassa oleviin sopimuksiin verrattuna merkittäviä myönnytyksiä Britannian suuntaan. Mallin tuottama ennustus osoittaisi tällöin jälleen kohti neuvottelujen kariutumista.

5.2.4 Asymmetrinen informaatio ja signaointi

Epätäydellisen ja asymmetrisen informaation pelejä on tässä yhteydessä syytä tarkastella sikäli, kuin pelaajien signaointi saattaa vaikuttaa vastapuolen valintoihin. Puhtaasti taloudellisiin vaikutuksiin perustuvan pelin hyötytasot voidaan tulkita yhtä lailla

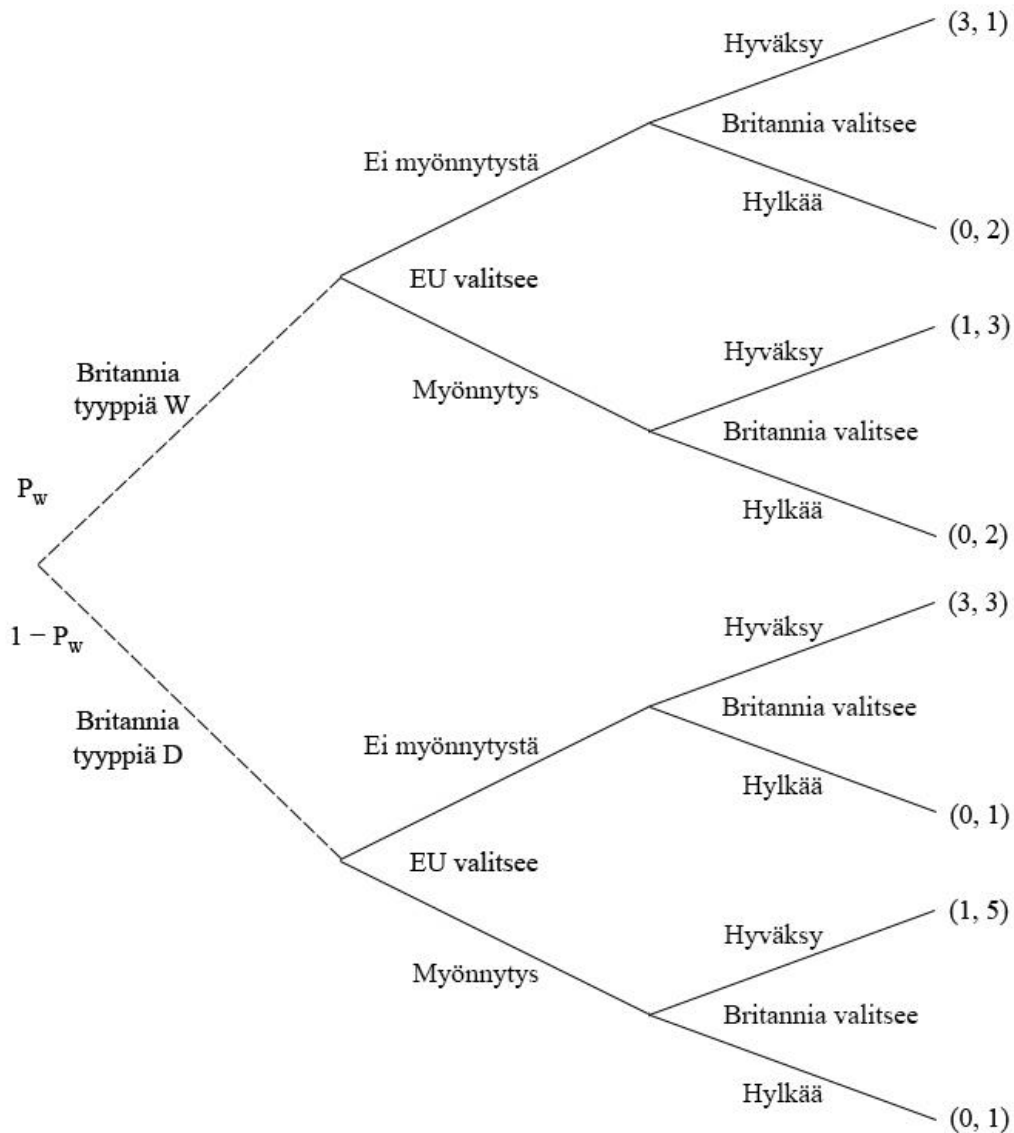
molempien osapuolten tunteman todennäköisyysjakauman mukaisina odotusarvoina. Näin ollen tällainen epätäydellinen informaatio ei aiheuta muutoksia pelaajien valintoihin, mikäli niihin ei liity selkeästi toisistaan poikkeavia riskejä ja pelaajien riskiasenteet eivät poikkeu neutraalista. Tähän teemaan palataan lyhyesti myös seuraavassa luvussa. Asymmetrinen informaatio tuottaa puolestaan kiinnostavia muutoksia pelaajien strategioihin. Kuten edellä huomattiin, pelaajien näkemykset heitä kohtaavista tuotoista eivät vaikuta ainoastaan heidän omiinsa vaan myös vastapelaajan valintoihin.

EU:n preferenssijärjestys koskien eri skenaarioita oli monitavoitteisessa mallissa sama kuin puhtaasti taloudellisessa mallissa. Britannian osalta järjestys kuitenkin muuttui huomattavasti, mikä johti tilanteeseen, jossa EU:n kannatti itse asiassa tehdä myönnytyksiä koskien myös omia tavoitteitaan näissä skenaarioissa, ettei se ajautuisi omalta kannaltaan heikoimpaan tilanteeseen. Voidaan siis ehdottaa, että Britannian kannattaa signaloida EU:lle, että neuvottelut osapuolten tulevaa suhdetta koskevasta sopimuksesta käydään ei-taloudellisten kysymysten hallitsemassa, ja Britannia on valmis jättäytymään WTO-kehikkoon, ellei se saa EU:lta myönnytyksiä. Seuraavassa tällaista tematiikkaa kuvataan luomalla hypoteettinen asymmetrisen informaation peli, joka tämän jälkeen laajennetaan sisällyttämään Britannian ennen neuvotteluja lähettämän signaalin vaikutus.²⁵

Tässäkin pelimallissa EU päättää tarjoaako se Britannialle myönnytyksiä, jonka jälkeen Britannia päättää hyväksyykö se tarjotun sopimuksen. EU:n näkökulmasta Britannia on joko tyyppiä W, jolloin WTO-kehikko on Britannialle parempi vaihtoehto kuin sopimus ilman myönnytyksiä, tai tyyppiä D, jolloin mikä tahansa sopimus on Britannialle parempi kuin neuvottelujen kariutuminen. EU tuntee Britannian molempien mahdollisten tyyppien hyötyfunktioita ja Britannia tuntee EU:n hyötyfunktion. EU ei kuitenkaan tiedä kumpaa pelaajatyyppeä Britannia edustaa. Hyödyt muodostuvat seuraavan kuvion mukaisesti siten, että EU:n saavuttama hyöty on ensimmäinen luku sulkeiden sisällä. Toisin sanoen saavutettu hyötytaso on (U_{EU}, U_B) . EU:n hyötytaso kussakin lopputuloksessa ei riipu Britannian pelaajatyypistä, mutta ottaen huomioon, että viimeinen valinta hyväksyä tai hylätä tarjottu sopimus on Britannian, kannattaa EU:n huomioida Britannian mahdollinen pelaajatyyppeä omassa valinnassaan. Britannian ollessa tyyppiä W, voidaan takaperin induktion avulla ratkaista, että EU:n kannattaa tehdä myönnytys, jolloin Britannia

²⁵ Pelityyppi vastaa perinteistä markkinoillepääsypeliä (ks. esim. Carmichael 2005, 170–175).

hyväksyy tarjotun sopimuksen ja saavuttaa hyötytason 3 EU:n saavuttaessa hyötytason 1. Mikäli Britannia on puolestaan tyyppiä D, kannattaa EU:n olla tekemättä myönnytystä, jolloin Britannia hyväksyy silti tarjotun sopimuksen, ja saavutettu hyötytaso on (3, 3). Britannia on tyyppiä W todennäköisyydellä P_W ja tyyppiä D todennäköisyydellä $1 - P_W$.



Kuvio 12 Asymmetrisen informaation peli.

Näiden tietojen perusteella lasketaan odotusarvot EU:n tuotoille. Seuraavassa tapahtuma ”Myönnytys” merkitään Y ja tapahtuma ”Ei myönnytystä” merkitään N. Vastaavasti Britannian valinnan tapahtumaa ”Hyväksy” merkitään A ja tapahtumaa ”Hylkää” merkitään R. EU:n tehdessä myönnytyksen Britannian molemmat pelaajatyypit hyväksyvät tarjotun sopimuksen, ja EU:n hyötytason ehdollinen odotusarvo $E(U_{EU} | Y) = (P_W \times 1) + ([1 - P_W] \times 1) = 1$, eikä valintaan liity riskiä. Kun EU ei tee myönnytystä, on ehdollinen odotusarvo $E(U_{EU} | N) = (P_W \times 0) + ([1 - P_W] \times 3) = 3 - 3P_W$. Asettamalla odotusarvot epäyhtälön $E(U_{EU} | N) \geq E(U_{EU} | Y)$ eri puolille havaitaan, että EU:n ei

kannata tehdä myönnytystä, mikäli $P_W \leq 2/3$. Britannian toimien riippuessa sen pelaajatyypistä on pelin bayesilainen Nash-tasapaino $[Y, A]$, mikäli $P_W > 2/3$, ja $[N, A]$, mikäli $P_W < 2/3$. Todennäköisyys P_W riippuu puolestaan pelaajan EU uskomuksista, jotka koskevat pelaajaa Britannia. Nämä uskomukset voisivat muodostua esimerkiksi hyödyntämällä taloudellisia arvioita sekä monitavoitteisia hyötyfunktioita Britannian tavoitteiden hahmottamiseksi. Mallin seuraavassa vaiheessa otetaan huomioon, miten Britannia voi vaikuttaa EU:n käsitykseen omasta pelaajatyypistään lähettämällä pelin alussa signaalin.

Signalointipelin alussa Britannia päättää, lähettääkö se signaalin, joka antaa ymmärtää, että Britannia on valmis kariuttamaan neuvottelut, ellei se saa EU:lta yksipuolista myönnytystä neuvoteltuun sopimukseen²⁶. Tätä tapahtumaa merkitään S. Vaihtoehtoisesti Britannia voi päättää olla lähettämättä signaalia. Tätä tapahtumaa merkitään jatkossa T. EU havaitsee signaalin mutta ei Britannian pelaajatyyppejä. Signaalin lähettäminen laskee kuitenkin Britannian hyötytasoa, sillä se luo epävarmuutta markkinoille. Tämän epävarmuuden taloudelliset vaikutukset toteutuisivat kuitenkin joka tapauksessa ennen pitkää, mikäli Britannia on sellaisessa asemassa, että WTO-kehikko on sille parempi vaihtoehto kuin sopimus ilman myönnytyksiä. Signaalin hinnaksi asetetaan näin 1, jos Britannia on tyyppiä D, ja 0, jos Britannia on tyyppiä W. Signaalin vastaanottamisen jälkeen EU-päättää, tarjoaako se Britannialle myönnytystä vai ei. Tämän jälkeen Britannia päättää, hyväksyykö se EU:n tarjouksen, vai kariutuvatko neuvottelut.

Se, päättääkö Britannia lähettää signaalin, riippuu sen pelaajatyypistä sekä uskomuksista koskien EU:n havaitsemaa todennäköisyyttä P_W . Signaalin voi olettaa nostavan todennäköisyyttä P_W , sillä EU tietää, että se tuottaa Britannialle kustannuksia, mikäli Britannia on tyyppiä D. Tyypin W Britannia lähettää näin ollen signaalin joka tapauksessa, sillä se lisää EU:n halukkuutta tarjota myönnytystä ja näin ollen nostaa Britannian hyödyn odotusarvoa. Peli pelataan tällöin loppuun päivitetyllä P_W :n arvolla edellisen mallin tapaan, eli EU tarjoaa myönnytystä, mikäli uusi $P_W > 2/3$. Kuten kuviosta 12 havaitaan, tyypin D Britannialle edullisin lopputulos on $[Y, A]$, jossa EU tarjoaa myönnytystä, vaikka Britannia olisi hyväksynyt sopimuksen ilmankin sitä. Näin ollen tyypin D Britannian kannattaa lähettää signaali silloin, kun sen lähettäminen nostaa lopputuloksen odotusarvoa enemmän, kuin se tuottaa kustannuksia. Britannia arvioi siis

²⁶ Ks. pääministeri Mayn lausunto toivotuista neuvottelujen lopputuloksista s. 50.

mahdollisuuksiaan nostaa EU:n havaitsemaa todennäköisyyttä yli arvon $2/3$, jolloin se päättää tarjota myönnytystä. Mikäli Britannia onnistuu, päättyy peli lopputulokseen $[Y, A]$ ja hyötypariin $(1, 5)$. Jos se puolestaan epäonnistuu, päättyy peli lopputulokseen $[N, A]$ ja hyötypariin $(3, 3)$.

Koska signaalin lähettämisen hinta on 1 ja Britannian hyötytasojen erotus lopputuloksissa $[Y, A]$ ja $[N, A]$ on 2, havaitaan helposti, että Britannian kannattaa lähettää signaali, mikäli se arvioi todennäköisyyden P_S nostaa EU:n havaitsema P_W yli $2/3$:n olevan yli $1/2$. Toisin sanoen Britannia lähettää signaalin, kun $P_S > 1/2$, sillä tällöin $E(U_B | S) > E(U_B | T)$. Pelin täydellinen bayesilainen Nash-tasapaino riippuu näin pelaajien havaitsemista todennäköisyyksistä. Jos oletetaan, että molemmat pelaajat havaitsevat sekä todennäköisyyden P_W että tietävät signaalitapahtuman S vaikutukset siihen, voidaan laskea Britannian todennäköisyys lähettää signaali, kun se on tyyppiä D . Kuten aiemmin mainittiin, Britannia lähettää signaalin todennäköisyydellä 1, kun se on tyyppiä W . Täydellinen bayesilainen Nash-tasapaino riippuu siis todennäköisyydestä P_W , signaalitapahtuman S vaikutuksesta siihen sekä lopputulosten tuottamista hyötypareista. Britannian todellisella pelaajatyypillä ei ole vaikutusta siihen, sillä täydellisessä bayesilaisessa Nash-tasapainossa kunkin pelaajan valinta on paras vastaus jokaista mahdollista pelaajatyypistä vastaan.²⁷

5.2.5 Ratifiointivaiheen neuvottelupeli

Vaikka tämän tutkielman puitteissa ei kyetä analysoimaan tarkemmin monitasoisia pelejä neuvotteluista, voidaan tuoda esiin tiettyjä EU:n sopimusten ratifiointiprosessin ominaisuuksia peliteoreettisessa muodossa. Mikäli seurataan edellä olevan kaltaista yksinkertaista ja yleistä taloudellista analyysia, ei ratifiointiprosessin pitäisi tuottaa vaikeuksia, sillä mikä tahansa sopimus vaikuttaa ainakin kollektiivisesti EU-maiden kannalta paremmalta kuin ei sopimusta lainkaan. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että brexit ja sopimus tulevasta suhteesta vaikuttavat eri EU-maihin erilaisin tavoin. Näin ollen Putnamin kuvailemat voittavat joukot saattavat syntyä monimutkaisemman neuvotteluprosessin kautta kuin ainoastaan vertailemalla taloudellista hyötyä sopimuksettomaan tilaan.

²⁷ Numeerinen esimerkki täydellisen bayesilaisen Nash-tasapainon löytämisestä ks. esim. Fudenberg & Tirole 1991, 331–336.

Tätä ratifiointitason neuvottelupeliä voi kuvailla esimerkiksi Nashin neuvotteluratkaisun avulla. Vaikka voitaisiin olettaa, että aiemmin mainittujen Kyproksen, Irlannin ja Alankomaiden kaltaiset valtiot, jotka kärsivät keskimääräistä enemmän brexitistä, pyrkisivät korvaamaan taloudellista menetystään neuvotteluissa, huomataan, että vahvimmassa neuvotteluasemassa ovat itse asiassa ne jäsenvaltiot, joihin brexit vaikuttaa vain rajallisesti.²⁸ Ottamatta sen tarkemmin kantaa pelaajien hyötyfunktioiden muodostumiseen on seuraavassa kuvattuna hypoteettinen täyden informaation neuvottelupeli, jossa brexitistä vain vähän kärsivä jäsenvaltio uhkaa olla ratifioimatta sopimusta, ellei se saa jotain rahallista tai sopimukseen sisältöä koskevaa myönnytystä muulta EU:lta tai Britannialta. Yksinkertaisuuden vuoksi oletetaan, että myönnytys vaaditaan EU:lta, joka ottaa sen huomioon arvioidessaan sopimustaan Britannian kanssa.

Jäsenvaltio hyötytasoa kuvaa funktio $U_{JV}(X_i) = X_1 + X_2$, jossa hyöty muodostuu Britannian kanssa solmittavan sopimuksen tuottamasta hyödystä X_1 sekä EU:lta vaaditun myönnytyksen tuottamasta hyödystä X_2 . Muun EU:n hyötyfunktio $U_{EU}(Y_i) = Y_1 - Y_2$ muodostuu vastaavasti sopimuksen tuottamasta hyödystä Y_1 ja jäsenvaltiolle maksetun myönnytyksen takia menetetyistä hyödystä Y_2 . Kuten aiemmin mainittiin, kyseisen jäsenvaltion herkkyyks brexitin vaikutuksille on pieni, joten sen suhteellinen hyöty sopimuksesta on EU:n keskiarvoa pienempi. Esitetään siis, että $X_1 = 3$ ja $Y_1 = 20$. Odotetun hyödyn teorioille tyypillisen preferenssien konveksisuuden eli alenevien rajahyötyjen lain mukaisesti yksittäinen jäsenvaltio hyötyy samasta rahasummasta luonnollisesti enemmän kuin muu EU yhteensä. Näin ollen tehdään varovainen oletus, että myönnytykseksi tarjotun rahasumman vaikutus hyötytasoon on jäsenvaltiolle kaksinkertainen, eli $X_2 = 2Y_2$. Käytännössä myönnytyksen hyötysuhde olisi huomattavasti tätä suurempi, joka sallisi useamman jäsenvaltion vaatia myönnytystä, ennen kuin sopimuksesta tulisi muulle EU:lle epäedullinen.

Mikäli sopimusta ei synny eikä myönnytyksiä makseta, on kummankin pelaajan hyötytaso 0. Näin ollen Nashin neuvotteluratkaisun mukaiset kieltäytymispisteet ovat $d_{JV} = 0$ ja $d_{EU} = 0$. Näiden tietojen pohjalta voidaan muodostaa optimointiongelma $\max (U_{JV} - d_{JV}) (U_{EU} - d_{EU})$, joka laajenee pelaajien hyötyfunktioiden mukaisesti muotoon $\max ([X_1 + X_2] - d_{JV}) ([Y_1 - Y_2] - d_{EU})$ s.e. $X_2 = 2Y_2$. Kun funktioon syötetään sopimuksen tuottamat hyödyt, kieltäytymispisteet sekä myönnytyssummien yhteys päästään muotoiluun $\max ([3 + 2Y_2] - 0) ([20 - Y_2] - 0)$. Funktio sieventyy muotoon $-2Y_2^2 + 37Y_2$

²⁸ Tällaisia valtioita ovat esimerkiksi Kroatia tai Slovenia (Irwin 2015, 32).

+ 60, ja sen ensimmäinen derivaatta on $-4Y_2 + 37$, jolloin optimissa $Y_2 = 9,25$. Negatiivinen toinen derivaatta osoittaa, että kyseessä on paikallinen maksimi. Neuvotteluratkaisussa EU siis maksaa jäsenvaltiolle myönnytyksen, jonka jälkeen sopimus ratifioidaan. Tällöin jäsenvaltion hyötytaso $U_{JV} = 3 + 2Y_2 = 21,5$, ja EU:n hyötytaso $U_{EU} = 20 - Y_2 = 10,75$.

Aksiomaattisen neuvotteluratkaisun oletuksiin ja hyödyntämiseen ratifiointipelissä otetaan tarkemmin kantaa seuraavassa luvussa, mutta jo tässä vaiheessa voidaan todeta, että Nashin neuvotteluratkaisun tapaiset kuvaukset vaikuttavat toimivan kansainvälisten kauppaneuvottelujen tutkimuksessa tehokkaammin erityisesti osapuolten neuvotteluaseman hahmottamisessa kuin neuvottelun tuloksen ennustamisessa tai edes erityisen reiluna pidetyn ratkaisun osoittamisessa. Edellä oleva esimerkki toteutettiin hypoteettisten hyötytasojen avulla, mutta edes suoraan arvioituja taloudellisia vaikutuksia perinteisten odotetun hyödyn teorioiden mukaisesti hyödyntävä malli ei olisi immuuni subjektiivisten hyötytasojen vaikutukselle. Kieltäytymispiste oli arvioitu yksinkertaisuuden vuoksi molempien osapuolten osalta pisteeksi, jossa molempien osapuolten hyöty on nolla. Tässä voitaisiin kuitenkin yhtä lailla hyödyntää Harrisonin ja Rutströmin tapaan ei-kooperatiivisen pelin Nash-tasapainoa. Mielekkään neuvotteluongelman rakentamiseksi voitaisiin esimerkiksi arvioida, että jäsenvaltion johdolle koituu sisäpoliittista haittaa, mikäli se ei onnistu saamaan reiluksi katsomiaan myönnytyksiä EU:lta. Lisäksi tulee huomioida Harrisonin ja Rutströmin tapaan myönnytystase ja lopputulosten keskinäinen vertailu, jolloin joudutaan lähes väistämättä arvioimaan subjektiivisia hyötytasoja.

Mahdollisia pelimalliin lisättäviä tasoja ovat siis sisäinen päätöksenteko ratifioivissa jäsenvaltioissa, Euroopan unionin neuvostossa, Euroopan parlamentissa sekä Britannian parlamentissa. Ottaen huomioon, että EU-parlamentti on nimittänyt oman edustajansa neuvotteluihin, ja Mayn konservatiivipuolueella on enemmistö Britannian parlamentin alahuoneessa, jonka oletetaan kasvavan entisestään ennaikaisissa vaaleissa kesäkuussa 2017, näiden tasojen lisääminen neuvottelujen kuvaukseen vaikuttaisi järkevältä vain äärimmäisissä tapauksissa, sillä mikä tahansa molempien osapuolten hyväksymä neuvotteluratkaisu on lähes väistämättä sopimuksetonta tilaa parempi. Esimerkiksi jokin neuvotteluratkaisun aspekti voi olla Britanniassa yksittäisten edustajien tai puolueiden sisäisten ryhmittymien intressien vastainen. Vastaavasti Euroopan parlamentti saattaa olla erimielinen siitä, tuleeko Britanniaa rangaista eroamisesta. Nykyisen tiedon pohjalta tällaiset tilanteet vaikuttavat kuitenkin epätodennäköisiltä.

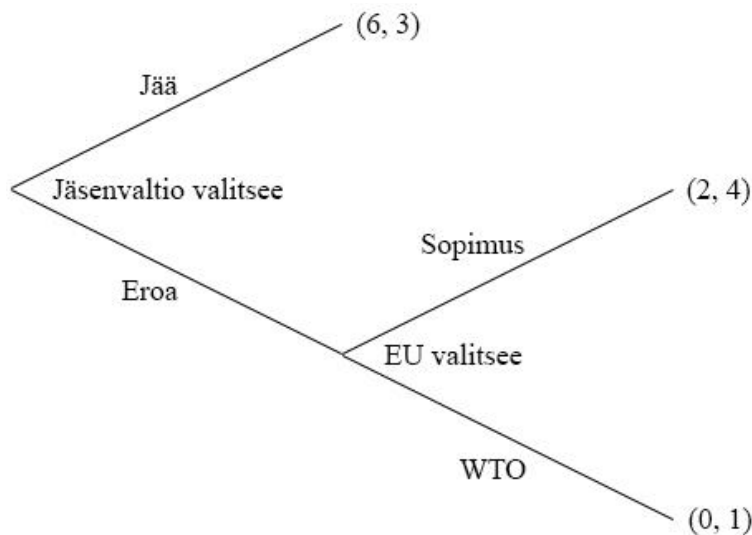
5.2.6 *Puolitoistuva peli*

Kuten alaluvussa 5.1.2 todettiin, toinen tapa mallintaa jäsenvaltioiden vaikutusta neuvotteluihin, on tarkastella puolitoistuvaa peliä. Tällöin EU oletetaan tavallaan jäsenistään riippumattomaksi toimijaksi, jolla on omat, osin niiden kanssa vastakkaiset tavoitteet. Se pyrkii ylläpitämään omaa hyötytasoaan, jonka voi katsoa rakentuvan taloudellisista kysymyksistä, kuten EU-alueen bruttokansantuotteesta sekä budjetin koosta, tai yhtä lailla kansainvälisestä vaikutusvallasta, joka riippuu yhtä lailla jäsenten määrästä ja integraation asteesta. Ratifiointipelin tapaan osapuolena on joku jäsenvaltioista, joka tässä tapauksessa harkitsee unionista eroamista mutta tiedostaa yhteismarkkinoille osallistumisen taloudellisen hyödyn. Puolitoistuvaa peliä voidaan tulkita lukuisalla eri tavalla, mutta niille kaikille on yhteistä, että pelin ensimmäinen vaihe, joka käydään EU:n ja Britannian välillä, vaikuttaa toiseen vaiheeseen Britannian ja toisen jäsenvaltion välillä. De Grauwen tavoin voidaan arvioida EU:n esimerkiksi haluavan tarjota Britannialle selkeän valinnan ETA-jäsenyyden ja WTO-kehikon välillä. Tämä toimisi puolestaan kiintopisteenä myöhemmissä neuvotteluissa.

Ensinnäkin voidaan ajatella, että jäsenvaltio havaitsee Britannialle aiheutuvan taloudellisen haitan, jonka perusteella se tekee päätöksen erosta tai jäämisestä unioniin. Tämä voidaan tulkita alaluvun 5.2.4 tapaan signaalina, joka vaikuttaa jäsenvaltion käsitykseen EU:n pelaajatyypistä. Toiseksi voidaan harkita kunkin jäsenvaltion osalta yksittäistä dynaamista peliä, jossa jäsenvaltio päättää ensin erosta, minkä jälkeen EU päättää, tarjoaako se yhteistyösopimusta vai ajaako se kauppasuhteen WTO-kehikkoon. Tällainen peli on kuvattuna seuraavassa. Valitut hyötytasot edustavat kompromissia taloudellisten hyötyjen sekä muiden tavoiteulottuvuuksien välillä, mutta käytännössä ainoastaan niiden järjestyksellä on merkitystä. Vaikka jäsenvaltio tekee siirtonsa ensin, on EU:n hyötytaso ilmaistu selkeyden vuoksi jälleen ensimmäisenä.

Britannian käynnistettyä 50 artiklan mukaisen menettelyn ollaan tilanteessa, jossa jäsenvaltio, eli ensimmäisessä pelissä Britannia, on tehnyt siirtonsa, ja EU:n tulee päättää, valitseeko se yhteistyösopimuksen vai WTO-kehikon. Yksinkertaisen takaperin induktion avulla havaitaan, että Britannian siirto oli sen oman hyötytason maksimoinnin kannalta yksittäisessä pelissä oikea, ja EU:n tulisi valita Nash-tasapainossa sijaitseva sopimus. Yksittäisessä pelissä EU:lla ei näin ollen ole uhkausvaltaa, sillä sen uhkaus kariuttaa neuvottelut ei ole uskottava. Jos EU uskoo kuitenkin pelaavansa samanlaista peliä useamman kerran, kannattaa sen ensimmäisessä pelissä osoittaa olevansa valmis

uhraamaan oman hyötytasonsa rangaistakseen eroavaa jäsenvaltiota. Seuraavassa valituilla hyötytasoilla EU saavuttaisi ensimmäisen, Britanniaa vastaan pelatun pelin uhkauksen toteuttamisesta ja toisen jäsenvaltion päätöksestä jäädä unioniin yhteishyötytason 6, kun se saavuttaisi kahdesta erosta ja yhteistyösopimuksesta vain hyötytason 4. Lisäksi voidaan ajatella pelin tuottojen muuttuvan toistuvissa peleissä siten, että miten tahansa toteutetun eron haitat kasvavat unionin osalta eksponentiaalisesti, kun sen kansainvälinen asema näin heikkenee. Tavallisesti toistuvien pelien tutkimuksessa hyödynnetty tuottojen diskonttaus olisi näin ollen EU:n osalta itse asiassa käänteinen.²⁹



Kuvio 13 Puolitoistuva peli.

Lopulta EU:n voi ajatella lukitsevan neuvottelustrategiansa kaikkia mahdollisia eroneuvotteluja varten Britannian kanssa käytetyn mukaiseksi vetoamalla esimerkiksi eroavien jäsenvaltioiden tasapuoliseen kohteluun. Tällainen uhkaus olisi erittäin uskottava, mikäli jäsenvaltiot katsoisivat EU:n sitoutuneen menettelytapaan, jossa eroavia valtioita kohdellaan tietyllä tavalla. Tämä typistäisi edellä olevan pelin vaihtoehdot hyötypareihin (6, 3) ja (0, 1), jolloin jäsenvaltion yksiselitteinen dominoiva strategia olisi jäädä unioniin. On kuitenkin epätodennäköistä, että jäsenvaltiot sallisivat tällaisen mekanismin luomisen unionin sisälle, jos ne katsovat olevansa mahdollisesti itse eroamassa unionista joskus tulevaisuudessa. Lisäksi tällainen järjestely olisi vähintään 50 artiklan hengen vastainen.

²⁹ Tämän tutkielman yhteydessä ei oteta tarkemmin kantaa toistuvien pelien ratkaisukonsepteihin ja tasapainotiloihin. Äärellisesti toistuvien pelien ratkaisemisesta lisää ks. esim. Mailath & Samuelson 2006, 549–566.

6 MALLIEN JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

Tässä luvussa arvioidaan kutakin edellisessä luvussa luotua peliteoreettista mallia Britannian ja EU:n välisistä neuvotteluista hyödyntäen kriteeristöä, joka perustuu luvuissa 2 ja 3 tehtyihin huomioihin peliteorian filosofiasta, metodologiasta sekä sen hyödynnettävyydestä kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Kriteeristöä luotaessa otetaan huomioon poikkeavien rationaalisuuskäsitysten, taustalla vaikuttavan odotetun hyödyn teorian sekä metodologisten valintojen vaikutus mallien tulkintaan. Mallien yksityiskohtaisen arvioimisen jälkeen arvioidaan niiden sijoittumista johdannossa kuvailtuun tieteenfilosofiseen traditioon. Samalla tuodaan esiin uusia näkökulmia rationaalisuuteen ja rationaalisen valinnan teoriaan. Mallien ominaisuuksien sekä niissä havaittujen puutteiden ohella arvioidaan, miten niitä pystyisi kehittämään. Viimeisessä luvussa suositellaan tämän pohjalta mahdollisia lähestymistapoja tulevalle tutkimukselle saman aiheen ympäriltä. Aiemmissa luvuissa esiteltyä tutkimusta laajennetaan tarpeen vaatiessa uusien näkökulmien tuomiseksi tutkielman tarkasteluun. Näin tavoitteena on vastata kolmanteen tutkimuskysymykseen: *Miten hyvin peliteoreettinen lähestymistapa soveltuu poliittisesti kompleksien kauppaneuvottelujen tutkimukseen?*

6.1 Arvioinnin kriteeristö

6.1.1 Tulkinta ja rationaalisuus

Tätä tutkielmaa varten luotujen mallien toimivuutta arvioidaan ensinnäkin Grüne-Yanoffin ja Lehtisen jaottelun mukaisesti toimintasuosituksina, ennustuksina sekä ymmärtämistä edesauttavina abstrakteina kehikkoina. Grüne-Yanoff ja Lehtinen (2010, 468) esittävät näistä tulkinnoista ensimmäisen asettavan suurimman haasteen peliteorian taustalla tulkittavalle rationaalisuuskäsitykselle. Tulkinta peliteoriasta toimijoiden käsitystä ennustavana nostaa puolestaan esiin kysymyksiä empiirisestä sisällöstä ja testattavuudesta. Edelleen tulkittaessa peliteoriaa ymmärtämisen kehikkona tulee ottaa huomioon, mitkä teorian ominaisuudet edesauttavat ymmärtämistä ja miten ne eroavat kahta edellistä tulkintaa tukevista ominaisuuksista.

Mikäli peliteoria nähdään kuvauksena siitä, miten strategisissa vuorovaikutustilanteissa tulisi toimia, ei sen empiirisessä testaamisessa ole juuri järkeä, sillä todellisten

toimijoiden ei tietenkään tarvitse toimia suositellulla tavalla. Peliteoria nähdään tällöin osana normatiivista rationaalisuuden teoriaa. Keskeistä sen tulkitsemisessa toimintasuosituksina onkin hyödynnettyjen ratkaisukonseptien arviointi, sillä juuri ne erottavat peliteorian tarjoamat suositukset päätöksentekoteorioista, jotka eivät sisällä vuorovaikutusta. (Grüne-Yanoff & Lehtinen 2010, 486–487.) Alaluvussa 3.1.2 alustavasti esiteltyjä ratkaisukonsepteja arvioidaan tarkemmin kunkin tulkitun mallin kohdalla. Tavoitteena on avata kunkin ratkaisukonseptin teoreettista sekä intuitiivista merkitystä aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla.

Käsitys peliteoriasta toimintasuosituksina ei siis oletta deskriptiivistä rationaalisuuskäsitystä, vaan sijoittaa sen normatiivisten käsitysten joukkoon. Føllesdal in nelijakoa noudattaen kyse olisi lähes kaikkien rationaalisen valinnan mallien oletettavan loogisen johdonmukaisuuden ohella toiminnan rationaalisuudesta, jossa harkitaan ensin avoimena olevia vaihtoehtoja, joita sen jälkeen punnitaan toisiaan vasten. Kyse ei kuitenkaan ole tarjolla olevien vaihtoehtojen sekä niiden kaikkien mahdollisten seurausten kattavasta listauksesta, vaan huomioon tulee ottaa myös toimijan havaitsemis- ja käsittelykyvyn rajoitteet. (Føllesdal 1986, 113–114.) Vaikka myös Simonin rajoitetussa rationaalisuudessa on kyse osittain tällaisista rajoitteista, tulkitaan, ettei Føllesdal in toiminnan rationaalisuudessa ole kyse teleonomisesta ja siten proseduraalisesta käsityksestä. Hargreaves Heap in jaottelussa sijoitutaankin instrumentaaliin rationaalisuuskäsityksiin, sillä peliteorian toimintasuositukset pohjautuvat laajalti seurausetteisiin perusteluihin, eikä niille tarvitse olettaa esimerkiksi ekspressiivisen rationaalisuuskäsityksen syvästi normatiivista oletusta toimijoiden todellisista intresseistä, vaikka instrumentaalisella rationaalisuuskäsityksellä itsellään olisi normatiivinen rooli Grüne-Yanoff in ja Lehtisen oletuksen mukaisesti. Näin normatiivisuus ohuella ja paksulla rationaalisuuden tasolla havaitaan toisistaan erillisiksi käsitteiksi.

Kuten alaluvussa 3.2.2 mainittiin, peliteoriaa voi pitää hyvin ihmisten käyttäytymistä kuvaavana teoriana tulkiten sitä joko deskriptiivisenä rationaalisuuden teoriana tai abstraktina kehikkona, jonka avulla tarkkailla systemaattisesti toimijoiden vuorovaikutusta. Rationaalisuuden deskriptiivisenä teoriana peliteoria välttäisi oletetusti yhteiskuntatieteellisten teorioiden perusongelman, niiden vaikutuksen tutkimuskohteiden toimintaan. Tällainen vaikutus olisi ei ainoastaan ongelmaton vaan itse asiassa välttämätön ennustuksen toteutumisen kannalta. Näin toimintasuositusten oletetaan toteutuvan siten, että pelaajat tietävät odottaa myös vastapuoleltaan yhtäläistä

rationaalisuutta. Tulkinta vuorovaikutuksen systemaattisesta tarkkailusta edellyttää puolestaan intuitiivisten rationaalisuuskäsitysten erottamista havaituista käyttäytymisen muodoista. (Grüne Yanoff & Lehtinen 2010, 501–502.)

Peliteorian tulkitseminen ennustuksina olettaa sen siis sisältävän deskriptiivisen kuvauksen käyttäytymisestä vuorovaikutustilanteissa. Tämä saattaa kuitenkin osaltaan pohjautua normatiiviseen tulkintaan toimintasuosituksista itsensä toteuttavana ennustuksena. Føllesdal (1986, 112–114) nelijaossa peliteoreettinen ennustus olettaa toimijalta loogisen johdonmukaisuuden ohella vähintään toiminnan rationaalisuutta, jonka hän esittää odotetun hyödyn teorioille ominaiseksi oletukseksi. Sikäli, kun ulkoisen tutkijan tulee lähestyä tutkimuksen kohteen päätöksentekoprosesseja käytössään ainoastaan ilmaistua tai ulkoista todistusaineistoa toimijan tavoitteista, voi peliteoreettisen ennustuksen olettaa sisältävän myös näkemyksen rationaalisuudesta hyvin perusteltuina arvoina. Tosin Føllesdal itse pitää rationaalisuutta hyvin perusteltuina arvoina epäuskottavana kuvauksena toimijan todellisista prosesseista. Hargreaves Heapin jaottelussa peliteoria ennustuksena sijoittuu vahvasti instrumentaaliin käsityksiin rationaalisuudesta.

Lopulta, mikäli peliteoriaa tulkitaan käyttäytymistä kuvaavana abstraktina kehikkona, tulee tehdä erotus intuitiivisen rationaalisuuskäsityksen sekä havaitun käyttäytymisen välillä. Tällöin peliteorian meriittinä toimii erityisesti sen konseptuaalinen yksinkertaisuus ja kyky käsitellä tutkimuskohdetta matemaattisen analyysin avulla. Tällainen tulkinta ei ole tietyn rationaalisuuskäsityksen hyödyntämistä, sillä kyse on lähinnä peliteoriasta työkalupakkina kompleksien vuorovaikutustilanteiden ymmärtämiseen. Vaikka ratkaisukonseptien episteemisestä problematiikasta ei tällöinkään päästä täysin eroon, asetetaan suurempi painoarvo niiden yksinkertaisuudelle sekä kyvylle muotoilla ongelmia tavalla, joka mahdollistaa matemaattisen analyysin. Peliteorian avulla kyetään näin tuottamaan päätöksenteon approksimaatio, joka toisinaan avaa näkökulmia tosielämän tapahtumiin. (Grüne-Yanoff & Lehtinen 2010, 468, 501.)

6.1.2 Kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikka

Peliteorian erilaisten tulkintojen ja niiden pohjalla vaikuttavien rationaalisuuskäsitysten ohella tässä tutkielmassa rakennettuja ja analysoituja malleja arvioidaan kansainvälisten suhteiden tutkimuksen erityisproblematiikan osalta. Bueno de Mesquitan esittelemistä

tavoista, joilla peliteoreettinen lähestymistapa voi edesauttaa kansainvälisten suhteiden tutkimusta, voidaan tämän tutkielman mallien osalta arvioida peliteorian tarjoamaa selitystä strategiselle toiminnalle, formaalin esitystavan tarjoamaa mahdollisuutta yhdistellä teorioita ja lähestymistapoja ja luoda kumulatiivista tietoa, hypoteesien testaamisen mahdollisuutta sekä peliteoreettisten mallien avaamia näkökulmia kansainvälisten suhteiden tutkimuksen metodologiaan. Peliteorian rajoituksia kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa, vaaditun tietopohjan laajuutta, tasapainotilojen monitulkintaisuutta sekä pelaajien eroja taidossa ja rationaalisuudessa käsitellään puolestaan preferenssien selvittämisen, peliteorian toimintasuositustulkinnan ja taustalla vaikuttavan odotetun hyödyn teorian yhteydessä.

Preferenssien selvittäminen nähdään tässä tutkielmassa kansainvälisten suhteiden peliteoreettisen tutkimuksen keskeisenä ongelmana. Mallien arvioinnissa hyödynnetään sekä Friedenin preferenssien olettamiseen, havaitsemiseen ja päättelyyn perustuvaa jaottelua että Zürnin jakoa, jossa preferenssit perustuvat teorioiden soveltamiseen, dokumentaation hyödyntämiseen tai asiantuntija-arvioihin. Tavoitteena on tuoda esiin, mitä käytäntöjä kunkin mallin preferenssien osalta hyödynnettiin, mutta myös arvioida, miten erilaisia preferenssien selvittämisen menetelmiä voidaan hyödyntää vastaavien mallien osalta. Luvun lopussa, kun arvioidaan tutkimuksessa tehtyjä valintoja kokonaisuutena yhdessä tieteenfilosofisen tarkastelun kanssa, esitetään myös yleisarvio näiden menetelmien soveltuvuudesta kansainvälisten suhteiden peliteoreettiseen tarkasteluun. Samalla palataan myös paljastettujen preferenssien problematiikkaan, joka on tämän tutkielman osalta voitu laajalti sivuuttaa, sillä se koskee lähinnä menneiden tapahtumien kuvailuun rakennettuja malleja.

6.1.3 Odotetun hyödyn teorian vaikutus

Alaluvussa 2.2.3 esiteltyt odotetun hyödyn teoriat ovat aksiomaattisia kuvauksia rationaalisesta valinnasta. Niiden kantava periaate on, että toimijoilla on johdonmukaiset preferenssit epävarmoissa valintatilanteissa (Gintis 2014, 13). Valintatilanteiden epävarmuus aiheutuu puolestaan ympäristön tai muiden pelaajien vaikutuksesta. Koska osassa tässä tutkielmassa analysoitavissa malleissa kuvataan epävarmoja prospekteja, joiden välillä valitaan ilman puhtaita dominoivia strategioita, on syytä tarkastella lyhyesti myös odotetun hyödyn teorian sekä sen kritiikin merkitystä. Vaihtoehtoisten teorioiden kuten Simonin rajoitetun rationaalisuuden tai Kahnemanin ja Tverskyn prospektiteorian

tarkoituksena ei ole luopua systemaattisen rationaalisuuden oletuksesta vaan kehittää sitä empiiristä aineistoa vastaavaksi. Tavoitteena on arvioida, onko joku vaihtoehtoista odotetun hyödyn tulkinnoista perustellumpi kuvaus kansainvälisten suhteiden strategisesta vuorovaikutuksesta.

Herbert Gintis (2014, 18–19, 208–209, 218–219) esittää odotetun hyödyn periaatteen pätevän useimmissa valintatilanteissa. Rajoitetun rationaalisuuden ja prospektiteorian kaltaiset behavioraaliset korjaukset ovat hänen mukaansa seurausta valintajoukon liian pysyvästä määrittelystä. Tätä valintajoukkoa tulisi kontrolloida huomioimalla valitsijan henkinen tila, päätösten sosiaalinen kehys sekä alkuperäinen tila, johon päätöksiä verrataan. Simonin rajoitetun rationaalisuuden kuvaus informaation käsittelyn kustannuksista ja rajoituksista on Gintisin mukaan yhteensopiva hyötyjen maksimoinnin kanssa. Kahnemanin ja Tverskyn prospektiteoria on yhtä lailla esimerkki valintajoukon määrittelystä, jossa valitsijan sen hetkinen tila otetaan osaksi ongelman määrittelyä. Tällaiset empiirisesti perustellut poikkeukset yhdessä tappiokammon (*loss aversion*)³⁰, kehystysvaikutusten (*framing*)³¹ ja päätöksenteon heuristiikkojen kanssa tulisikin ottaa osaksi odotetun hyödyn teoreeman tutkimusohjelmaa sen sijaan, että niillä perustellaan sen hylkäämistä. Päätöksentekoon vaikuttavilla heuristiikoilla on yhteys myös Hargreaves Heapin proseduraaliseen rationaalisuuteen.

6.1.4 Valitut kriteerit

Näin kriteeristö, jota hyödynnetään kunkin mallin tarkastelun kohdalla soveltuvilta osin, rakentuu seuraavasti:

1. Miten kyseistä mallia tulkitaan?

Tällöin tarkastellaan Grüne-Yanoffin ja Lehtisen jaottelua toimintasuosituksiin, ennustuksiin sekä ymmärtämistä edesauttaviin kehikkoihin ja arvioidaan mallin onnistumista kunkin tulkinnan osalta. Samalla huomioidaan malleissa hyödynnettyjen

³⁰ Tappiokammolla tarkoitetaan tilannetta, jossa pelaaja, odotetun hyödyn teoreeman oletusten vastaisesti, on valmis ottamaan suurempia riskejä tappioiden kattamiseksi kuin saman suuruisen voiton saavuttamiseksi. (Tversky & Kahneman 1992, 303.)

³¹ Kehystysvaikutukset viittaavat puolestaan siihen, kuinka analyyttisesti yhtenevän valintatilanteen muotoilu vaikuttaa preferensseihin, kun tilanne muotoillaan esimerkiksi tappiokammosa hyödyntäen voittojen sijaan mahdollisiksi tappioiksi. (Tversky & Kahneman 1992, 298.)

ratkaisukonseptien merkitys sekä tulkintojen taustalla vaikuttavat rationaalisuuskäsitykset.

2. Miten malli liittyy kansainvälisten suhteiden peliteoreettisen tutkimuksen erityisproblematiikkaan?

Tässä yhteydessä tarkastellaan Bueno de Mesquitan esittämiä lähestymistapoja eli sitä, miten malli onnistuu strategisen vuorovaikutuksen kuvaamisessa, tarjoaako se mahdollisuuden luoda kumulatiivista tietoa yhdistelemällä aiempia teorioita ja millaisia näkökulmia se avaa kansainvälisten suhteiden metodologiaan. Lisäksi arvioidaan preferenssien selvittämistä ja merkitystä yleisellä tasolla sekä Friedenin ja Zürnin tarjoamien vaihtoehtojen avulla.

3. Miten valittu odotetun hyödyn teoria vaikuttaa mallin rakentumiseen ja tulkintaan?

Tämä kysymys liittyy näkemykseen eroista pelaajien taidossa ja rationaalisuudessa yhtenä keskeisistä peliteoreettisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen ongelmista. Erityisen kiinnostuneita ollaan malleista, joissa ei ole varmaa tuottoa tarjoavia, dominoivia strategioita, vaan pelaajien tulee ottaa huomioon ympäristön sekä muiden pelaajien valintojen aiheuttama epävarmuus. Samalla tarkastellaan päätöksenteon heuristiikkojen, valintojen kehystämisen sekä muiden valintajoukon määrittelyyn vaikuttavien tekijöiden merkitystä.

6.2 Pelimallien arviointi

6.2.1 Puhtaasti taloudellinen peli

Ensimmäisen brexitin tutkimiseen rakennetuista malleista, puhtaasti taloudellisiin intresseihin perustuvan ei-kooperatiivisen pelin tasapainotila on perusteltua tulkita ennustuksena neuvottelujen lopputuloksesta. Rationaalisuuden osalta voidaan tällöin viitata yhtäältä Hargreaves Heapin instrumentaaliseen rationaalisuuteen, jossa rationaalisuuden pohjalla toimii seurauseettinen, hyötylaskelmiin perustuva näkemys. Toisaalta normatiivinen näkemys rationaalisuudesta, jossa osapuolet hyväksyvät toimintasuosituksen tavoitella rationaalisesti ja vastapuolen intressit huomioon ottaen omaa etuaan on myös mahdollinen. Tällöin valitaan Føllesdalín jaottelussa toiminnan

rationaalisuuden ohella hyvin perustellut arvot osapuolten toiminnan pohjaksi, sillä puhtaan taloudellisen rationaalisuuden preferensseissä olettava peli vaatii pelaajilta yhteneviä tavoitteita. Lisäksi taloudellisen hyödyn pelin voi nähdä etenkin neuvottelun muihin tavoiteulottuvuuksiin nähden ekspressiivisenä mallina, jossa otetaan kantaa pelaajien todellisiin, objektiivisiin intresseihin sen sijaan, että arvioitaisiin näiden subjektiivisia käsityksiä.

Pelin ratkaisukonseptit, Nash-tasapaino ja poikkeavien oletusten vallitessa iteroidun dominanssin tasapaino vaativat myös huomattavia episteemisiä oletuksia pelaajista. Esimerkiksi EU:n osalta iteroidun dominanssin tasapainoa varten tulee olettaa, että se tietää sekä oman strategiansa ja hyötyfunktioista että Britannian vastaavat. Lisäksi sen tulee tietää, että Britannia valitsee rationaalisesti. Yleisesti pelaajien tulisi tietää pelin rakenne, pelaajien rationaalisuus sekä se, että myös toinen pelaaja tietää nämä asiat. Britannian osalta tilanne on yksinkertaisempi, mikäli sille oletetaan mahdollisuus keskeyttää neuvottelut ja säilyä täysjäsenenä, sillä se voi saavuttaa varman tuoton valitsemalla dominoivan strategiansa mukaisesti. Perusoletuksiin pohjautuvan pelin ratkaisukonseptin Nash-tasapainon episteemistä tulkintaa rajoittaa puolestaan, että edes iteroitu episteeminen rationaalisuus ei riitä, vaan pelaajien tulisi käytännössä tietää ennalta, mitä toinen pelaaja tulee valitsemaan. (Grüne-Yanoff & lehtinen 2010, 490–491.)

Vaikka toimintasuosituksia ei olettaisi itseään toteuttaviksi, voidaan peli nähdä suosituksena toimintamenettelystä, mikäli osapuolet haluavat maksimoida taloudellisen hyötynsä. Tämä tosin riippuu täysin preferenssien määrittelyssä hyödynnetyistä makrotaloudellisista arvioista, eikä pelin voi nähdä tuovan juuri lisäarvoa taloudellisen päätöksenteon suosituksena. Neuvottelujen approksimaationa tai niiden ymmärtämistä edesauttavana kehikkona pelistä ei sen kapean määrittelyn johdosta ole myöskään juuri hyötyä. Mintzin ja Gevan poliheuristisen teorian lisääminen pelimalliin tuo tosin peliin jossain määrin vahvuutta myös neuvottelujen kuvauksena. Poliheuristinen päätöksenteko tuo kuvaukseen viittaa myös osittain proseduraaliseen rationaalisuuteen, sillä päätöksenteko seuraa ennalta määrättyä heuristiikkaa puhtaan instrumentaalisuuden sijaan. Tähän voidaan viitata esimerkiksi kansanäänestyksen sitoessa Britannian päätöksentekijöiden toimintaa kumulatiivisen kausaation mukaisesti.

Kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikan osalta ensimmäinen peli on strategisen vuorovaikutuksen kuvauksena hyvin rajattu. Sen sijaan se soveltuu tutkimushypoteesin ”*Taloudellinen rationaalisuus ainoana oletuksena pelaajien preferensseistä johtaa*

virheelliseen ennustukseen neuvottelujen lopputuloksesta.” testaamiseen. Aineistona hyödynnettyjen makrotaloudellisten mallien pohjalta, mikäli neuvottelut eivät pääty täysjäsenyyden säilymiseen tai poliheuristisen päätöksenteon olettaen vähintään mahdollisimman tiiviiseen taloudelliseen yhteistyöhön, voidaan hypoteesin katsoa säilyvän voimassa. Tämä tosin olettaa yhtäältä vahvasti instrumentalistista tieteenfilosofista näkemystä ja toisaalta uskottavia preferenssejä. Lisäksi pelin tuotot perustuivat vakavasti puutteelliseen aineistoon eri brexit-skenaarioiden taloudellisista vaikutuksista. Samalla pelin voi kuitenkin nähdä avaavan näkökulmia kansainvälisten suhteiden tutkimuksen metodologiaan, sillä oletuksia täytyy tehdä ainakin valtioiden toimijuudesta ja tavoitteista sekä preferenssien muodostumisesta suhteessa muihin valtioihin. Nämä oletukset ovat endogeeninen osa mallia, kun esimerkiksi oletus taloudellisen hyödyn maksimoinnista on olennainen osa peliä itseään.

Friedmanilaisen positivistisen instrumentalismin mukaisesti teoria on vahva, mikäli se pystyy ennustamaan paljon mahdollisimman harvoilla oletuksilla. Mikäli valtioiden käyttäytymistä pystytään siis ennustamaan puhtaasti taloudellisten arvioiden perusteella, on tällainen teoria kansainvälisistä suhteista hyvinkin vahva. Tällaiselle oletukselle on kuitenkin vähän perusteita. Puhtaasti taloudellisia preferenssejä hyödyntävä malli on lähestymistapana Friedenin jaottelun mukaan lähinnä oletukseen perustuva. Tässä yhteydessä ei nimittäin testata tutkimushypoteesin ohella mitään tiettyä kansainvälisten suhteiden teoriaa, joka tekisi tällaisen oletuksen valtioiden intresseistä. Näin ollen Friedenin päättelyyn sekä Zürnin teorioihin perustuvat lähestymistavat eivät kuvaa pelin preferenssien muodostumista. Yhtä lailla osapuolilta ei ole havaittu puhtaasti taloudellisia preferenssejä ottaen huomioon Britannian ja EU:n suhteen historian sekä päätöksen kansanäänestyksen järjestämisestä. Vastaavasti puhtaasti taloudellista lähestymistapaa tukevia dokumentteja tai asiantuntija-arvioita ei hyödynnetty.

Puhtaasti taloudellinen näkemys herättää myös kysymyksiä siitä, millaisia taloudellisia tunnuslukuja ja arvioita olisi syytä hyödyntää ennustuksen luomisessa. Tämä avaa osaltaan näkökulmia kansainvälisten suhteiden tutkimuksen metodologiaan. Esille nousee ensinnäkin neorealismien ja uusliberalismin väittely hyötyjen suhteellisuudesta tai absoluuttisuudesta. Rakennettu peli vaikuttaa kallistuvan jälkimmäiselle kannalle, sillä valitut ratkaisukonseptit tukevat absoluuttista hyödyn tavoittelua, ja lisäksi toimijoiden hyötyfunktiot sallivat Pareto-parannuksia nollasummapelin sijaan. Tilanne olisi toinen, mikäli talouskasvun sijaan valittaisiin esimerkiksi budjettimaksut ainoaksi merkittäväksi taloudelliseksi tavoitteeksi.

Lisäksi taloudellisten ennustuksien väistämättömät epävarmuudet sekä ajallisuus tuovat esiin odotetun hyödyn teorian kritiikin. Yksinkertaistetussa pelissä tuottoja kuvataan ennustusten keskiarvojen perusteella. Mikäli ne sen sijaan huomioitaisiin esimerkiksi todennäköisyysjakauman mukaisesti määräytyvien mahdollisten arvojen välillä, tulisi myös pelaajien riskiasenteet huomioida hyötyfunktioissa, jotka on nykyisellään voitu jättää yhteneviksi kunkin skenaarion tuoton kanssa. Tällainen kuvaus ei kuitenkaan todennäköisesti muuttaisi pelin lopputuloksia, sillä vaihtoehtojen järjestys säilyisi samana, ja esimerkiksi prospektiteorian kuvailema tappiokammo vain vahvistaisi tätä järjestystä. Kehystämisvaikutusten osalta kannattaa myös huomioida, että täysjäsenyyttä kannattavien tulee kehystää valintatilanne nimenomaan taloudellisten vaikutusten näkökulmasta, sillä se ohjaa molempia pelaajia tähän suuntaan.

Mikäli kuitenkin osoitettaisiin, että EU-jäsenyyden tuottamat taloudelliset hyödyt tapahtuvat suhteellisen pitkällä aikavälillä, ja muut vaihtoehdot olisivat itse asiassa lyhyellä aikavälillä kannattavia, tulisi ottaa huomioon liikadiskonttauksen (*hyperbolic discounting*)³² merkitys. Vastaavasti liikadiskonttaus tulisi huomioida, mikäli EU-eroon johtavat skenaariot tuottaisivat taloudellista hyötyä suhteessa jäsenyyteen mutta vain pidemmällä aikavälillä. Kaikkiaan voidaan todeta, että puhdas taloudellinen malli ei ole preferenssijärjestykseltään herkkä muutoksille, mutta tarkemmat makrotaloustieteelliset mallit mahdollistaisivat myös huomattavasti tarkemman taloudellisten kysymysten tarkastelun kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa sekä vaihtoehtoisten odotetun hyödyn teorioiden tarkastelun niiden sisällä.

6.2.2 *Monitavoitteiset pelit*

Normaalimuotoista ja dynaamista monitavoitteista peliä tarkastellaan tässä yhdessä, sillä jälkimmäinen on lähinnä samoihin hyötyfunktioihin perustuva laajennettu muoto, joka ottaa huomioon erilaisen vuorovaikutuksen pelaajien välillä. Näitä pelejä on parasta tarkastella ymmärtämistä edesauttavana abstraktina kehikkona, sillä ne tuovat hyvin esiin neuvottelujen eri strategioita sekä tavoitteita. Niistä on myös rajallista hyötyä toimintasuosituksina, sillä esimerkiksi EU:n näkökulmasta ne tuovat esiin Britannian tavoitteita, vahvuuksia ja heikkouksia. Tällöin kannattaisi tosin säilyttää subjektiivisesta

³² Liikadiskonttauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa toimijan subjektiivinen diskonttokorko muuttuu ajan kuluessa, ja heti saatavat tuotot aiheuttavat suhteettoman suuren hyödyn. (Thaler 1981, 205.)

hyötyfunktioista vain kehikko, jonka pelaaja voisi täyttää itse tärkeinä näkemillään neuvottelu-ulottuvuuksilla sekä niille asetetuilla painoarvoilla. Toimintasuositukset ovat kuitenkin liian moniulotteisia, jotta niitä voisi olettaa itseään toteuttaviksi. Tästä ja hyötyulottuvuuksien sekä painoarvojen epävarmasta luonteesta johtuen monitavoitteisia pelejä ei ole hyödyllistä arvioida deskriptiivisinä ennustuksina neuvottelujen kulusta. Pelin ratkaisukonseptien osalta episteemiset vaatimukset ovat samat kuin puhtaasti taloudellisessa pelissä. Iteroidun dominanssin tasapaino olettaa vähintään iteratiivisen rationaalisuuden, ja Nash-tasapainon tapauksessa pelaajien tulee käytännössä tietää ennalta toistensa valinnat.

Rationaalisuuskäsityksien osalta pelaajilta vaaditaan abstraktissa kehikon sisällä Føllesdalín jaottelussa loogisen johdonmukaisuuden ohella toiminnan rationaalisuutta. Mallin hyötyfunktio sisältää myös ohuessa mielessä Hargreaves Heapin instrumentaalisen rationaalisuuskäsityksen, mutta mikäli otetaan kantaa myös tavoitteiden rationaalisuuteen, siirrytään osittain proseduraaliseen kuvaukseen, sillä toimijoiden havaitaan seuraavan heuristiikkoja hyötyfunktionsa pohjalla. Tällöin näkemys rationaalisuudesta on osin teleonominen, sillä pelaajille ei oleteta täyttä harkintaa hyötyjen muodostumisessa. Heuristiikat liittyvät esimerkiksi vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen, jota ei Britannian valtiotoimijan tasolla voi perustella vaikkapa poliittisella selviytymisellä. Vastaavasti EU:n osalta vapaan liikkuvuuden yhdistämistä sisämarkkinoille pääsyyn ei ole täysin perusteltua instrumentaalisilla syillä. Toimintasuosituksena monitavoitteisessa mallissa liikutaan puolestaan selkeästi instrumentaalisessa rationaalisuuskäsityksessä, sillä tällöin pelaaja on vapaa täydentämään mallia subjektiivisilla näkemyksillään tavoitteista, joiden toteuttamisen välineenä malli toimii. Hyötyulottuvuuksien subjektiivisuudesta johtuen pelien ei ole mahdollista tulkita noudattavan ekspressiivistä rationaalisuutta.

Kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikan osalta erityisesti dynaamisen pelin voidaan nähdä avaavan uusia näkökulmia strategiseen vuorovaikutukseen, kun havaitaan, että arviot toisen osapuolen preferensseistä ja valinnoista vaikuttavat neuvottelujen lähtöasetelmaan ja osapuolten halukkuuteen tehdä myönnytyksiä ja kompromisseja. Sen sijaan monitavoitteiset mallit eivät toimi tehokkaina hypoteesien testeinä, sillä hyötyfunktioissa tehdään tavoitteiden ja painoarvojen osalta huomattavan paljon oletuksia, joiden vaikutusta on mahdotonta arvioida yhden tapahtuman perusteella irrallisina toisistaan. Monitavoitteiset mallit tarjoavat mahdollisuuden yhdistellä erilaisia teorioita ymmärtämistä edesauttavan kehikon rakentamiseksi. Samalla luodaan

kumulatiivista tietoa, kun tutkitaan uusien teorioiden vaikutusta tasapainotiloihin systemaattisessa kehikossa. Monitavoitteiset pelit tuovat esiin myös kansainvälisten suhteiden tutkimuksen metodologiaa, kun esimerkiksi rakenteelliset oletukset näkyvät pelaajien preferensseissä.

Preferenssien selvittämisen osalta monitavoitteisessa mallissa hyödynnettiin aineistotriangulaatiota, jossa preferenssien muodostamiseen vaikuttivat historialliset tavoitteet, taloudelliset arviot sekä asiantuntija-arviot neuvottelutavoitteista. Tällöin yhdistellään Friedenin kuvailemia havaittuja preferenssejä sekä Zürnin asiantuntija-arvioita. Tavoitteidenkaan valinta ei ole monimutkaisten brexit-neuvottelujen tapaisessa tilanteessa mitenkään itsestäänselvyys, vaan siihen tulee kiinnittää vähintään yhtä suurta huomiota kuin preferenssien selvittämiseen niiden muodostamassa kehikossa. Valitut preferenssit olisivat voineet perustua myös laajemmin kansainvälisten suhteiden teorioihin, jolloin ne olisivat vastanneet deduktiivista, teorialähtöistä lähestymistapaa. Esimerkiksi Britannian tavoitteleva suvereniteetti ja EU:n tavoitteleva kansainvälinen asema voidaan nähdä teorialähtöisinä preferensseinä. Vaikka teorioiden korostaminen preferenssien muodostumisessa olisi osaltaan auttanut myös avaamaan näkökulmia kansainvälisten suhteiden tutkimuksen metodologiaan, olisi preferenssien kvantifiointi aiheuttanut tällöin todennäköisesti huomattavia ongelmia. Saavutettu monitavoitteinen pelimalli on myös huomattavan herkkä tavoiteulottuvuuksien lisäämiselle sekä painoarvojen muutokselle, mikä osaltaan huomioitiin hyötyfunktioiden vertailukelvottomuudessa. Toisaalta se aiheuttaa ongelmia myönnytysten mahdollisuuden tulkinnan kannalta. Vuorovaikutuksen osalta noudatetaan käytännössä järjestysasteikkoa, mutta myönnytykset arvioidaan mahdollisiksi subjektiivisen suhdeasteikon perusteella.

Preferenssien kuvaamiseksi yksittäisessä pelissä valittiin lähinnä mallin yksinkertaisuuden säilyttämiseksi additiivinen hyötyfunktio tavoitteiden painoarvoa kuvaavilla kertoimilla. Samalla kuitenkin oletettiin tavoitteiden riippumattomuus, sillä additiivinen hyötyfunktio ei tuo esiin mahdollisia tavoitteiden välisiä yhteyksiä. Esimerkki tällaisista yhteyksistä erimuotoisessa hyötyfunktiossa olisi, mikäli EU:n hyötyfunktioon lisättäisiin kaupankäynnin vapauden, eli käytännössä sisämarkkinajäsenyyden, sekä ihmisten vapaan liikkuvuuden rajoittamisen yhteysvaikutus unionin edustajien lausuntojen mukaisesti. Näin pelimallin yhteydessä esitetyn poliheuristisen teorian hyödyntämisen sijaan luotaisiin hyötyfunktio, jossa vapaan liikkuvuuden rajoittamisen ja kaupankäynnin vapauden muuttujilla olisi tietystä

pisteestä eteenpäin negatiivinen yhteysvaikutus, tai niiden yhteisvaikutusta kuvaisi erillinen ”*dummy*-muuttuja”³³ ja vastaava kerroin. Poliheuristinen teoria olettaa kaksiosaisen päätöksentekoprosessin, mutta mahdottomien vaihtoehtojen poissulkeminen voisi näin näkyä myös suoraan hyötyfunktioissa negatiivisina vaikutuksina.

Poikkeavien odotetun hyödyn teorioiden merkitys on monitavoitteisen mallin osalta rajallinen, sillä preferenssiulottuvuuksien ja painoarvojen osalta malliin voidaan katsoa sisältyvän huomattavasti suurempia epävarmuustekijöitä kuin esimerkiksi ajalliset epäjohdonmukaisuudet aiheuttaisivat. Kehystysvaikutukset voi tosin halutessaan huomioida kaikkien hyötyulottuvuuksien osalta. Esimerkiksi Britannian tavoitteleva suvereniteetti voidaan kehystää nollasummapelin sijaan positiivisen summan pelinä (*positive-sum game*), jossa valtiot voivat kasvattaa *de facto* suvereniteettiaan tekemällä yhteistyötä, johon sisältyy myös ylikansallisia elementtejä (ks. esim. Beck & Grande 2007, 77–86). Lisäksi budjettimaksuja koskevien preferenssien voimakkuus riippuu osaltaan niiden kehystämisestä sekä ajallisesta johdonmukaisuudesta. Samalla havaitaan, että Britannian kannattaa kehystää neuvottelut erityisesti suvereniteetti- ja maahanmuuttokysymyksiä koskevinä, jolloin se saavuttaa paremman neuvotteluaseman kuin puhtaasti taloudellisessa pelissä. Tällöin monitavoitteisen pelin rakenne ei tosin välttämättä ole enää analyttisesti yhtenäinen aiemman tulkinnan kanssa.

6.2.3 *Asymmetrinen informaatio ja signalointi*

Asymmetrisen informaation ja signaloinnin lisääminen pelimalliin tuo pelin tulkinnan yhä lähemmäs uskottavaa strategisen vuorovaikutuksen kuvausta sekä toimintasuosituksista ennustusvoiman heiketessä. Pelissä ei esitetä varsinaista ennustusta vaan luodaan eräänlainen toimintaohje signaloinnille epävarmuuden vallitessa. Ennustusta varten tulisi ottaa kantaa pelaajien subjektiivisiin todennäköisyysjakaumiin, joiden selvittämisen lähtökohta voisi olla vastaava kuin preferensseissä eli perustua puhtaasti taloudelliseen rationaalisuuteen tai vaihtoehtoisesti monitavoitteiseen analyysiin vastapuolesta. Vaikka peli hyödyntää aiemmin selvitettyjä preferenssejä, on se luonteeltaan hyvin instrumentaalinen ja olettaa näin lähinnä toiminnan rationaalisuutta ottamatta laajemmin

³³ Tilastotieteessä ja regressioanalyyseissä *dummy*-muuttujalla tarkoitetaan muuttujaa, joka saa arvon 1, mikäli siihen liittyvä tapahtuma toteutuu ja muussa tapauksessa arvon 0.

kantaa toimijoiden uskomusten tai arvojen perusteltavuuteen. Føllesdalin kuvailemat hyvin perustellut uskomukset tulisi toki ottaa huomioon toimijoiden subjektiivisten todennäköisyysjakaumien muodostamisessa, mikäli tavoiteltaisiin uskottavaa ennustusta preferenssien ja todennäköisyyksien tarkemman kuvauksen kautta.

Hargreaves Heapin jaottelua hyväksi käyttäen kyse on selkeästi instrumentaalisesta rationaalisuudesta, sillä toimijoiden päätöksenteko ei noudata proseduraalisuutta eikä tavoitteita kommentoida normatiivisesti. Tarkemmin kyse on bayesilaisesta rationaalisuudesta, jossa pelaajien oletetaan päivittävän subjektiivisia todennäköisyyksiään aiempien tapahtumien perusteella. Rationaaliset pelaajat maksimoivat näin monivaiheisen pelin odotettua tuottoa edeltävien tapahtumien subjektiivisen vaikutuksen perusteella hyödyntäen takaperin induktiota. (Gintis 2014, 16, 89.) Pelin tasapainotilana tulkitaan täydellistä bayesilaista Nash-tasapainoa. Koska pelaajien uskomukset päivittyvät Bayesin säännön mukaisesti pelin aikana, tulee huomioida myös pelaajien uskomukset ennen pelin alkua. Bayesilainen rationaalisuus ei kuitenkaan välttämättä vaadi episteemisesti enempää kuin perinteisen Nash-tasapainon tulkinta eikä myöskään helpota sen oikeuttamista. Samalla kuitenkin oletetaan pelaajien tuntevan toistensa subjektiiviset todennäköisyysjakaumat, jolloin kyse on yhteisestä tiedosta koskien uskomuksia. (Grüne-Yanoff & Lehtinen 2010, 487, 491, 495.)

Kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikan osalta asymmetrisen informaation peli on tähän mennessä kattavin kuvaus toimijoiden strategisesta vuorovaikutuksesta. Pelin kehikkoon on myös mahdollista yhdistellä aiempia teorioita valtioiden tavoitteista ja päätöksenteosta preferenssien ja todennäköisyysjakaumien muodostamiseksi. Pelissä ei kuitenkaan pyritty varsinaisesti testaamaan hypoteeseja, ja täydessä, kattavaan aineistoon perustuvassa mallissakin preferenssien ja todennäköisyysjakaumien erottaminen toisistaan olisi analyttisesti hankalaa. Subjektiivisten todennäköisyysjakaumien hyödyntäminen ja päivittäminen avaavat kuitenkin myös näkökulmia päätöksenteon tutkimuksen metodologiaan. Tässä tutkielmassa luodun mallin tapauksessa tyydyttiin toisaalta esittämään näiden tekijöiden vaikutus ottamatta tarkemmin kantaa niiden muodostumiseen. Koska peli hyödynsi monitavoitteisessa pelissä saavutettuja preferenssejä pätevät siihen osittain samat arviot preferenssien selvittämisen menetelmistä. Tärkeää on huomioida, että Britannian ilmoitus valmiudesta vetäytyä neuvotteluista WTO-kehikkoon tulkittiin nimenomaan neuvottelusignaalina eikä ilmaistuna preferenssinä. Samalla tulee ottaa kuitenkin huomioon todennäköisyysjakaumien vaikutukset tasapainotiloihin. Koska näitä jakaumia ei pyritty

muodostamaan yhteydessä preferensseihin aineiston, teorian tai asiantuntija-arvioiden perusteella, olisi kyse pikemminkin preferenssien olettamisesta.

Todennäköisyysjakaumia tulkittaessa on mahdollista tulkita odotetun hyödyn teoreemasta poikkeavia riskiasenteita, ja bayesilainen rationaalisuus on selkeä kohde esimerkiksi kehystysvaikutuksia korostavalle kritiikille. Yhtä lailla toimijoilta on vaikeaa odottaa täydellistä subjektiivisten todennäköisyysjakaumien prosessointikykyä ottaen huomioon kognitiiviset rajoitteet. Näin ollen rajoitettu rationaalisuus vaikuttaa hedelmälliseltä lähestymistavalta signaalintipelien tulkitsemiseen kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Samalla tulee kuitenkin muistaa Gintis'n huomiot rationaalisuuden patologioiden sisällyttämisestä odotetun hyödyn teoreeman tutkimusohjelmaan. Kehystysvaikutuksia ja ajallista epäjohdonmukaisuutta voi nimittäin käsitellä esimerkiksi juurikin signaaloinnin ja bayesilaisittain päivittyvien todennäköisyyksien avulla ilman, että joudutaan luopumaan keskeisistä odotetun hyödyn teoreeman oletuksista.

6.2.4 Ratifiointivaiheen neuvottelupeli ja puolitoistuva peli

Ratifiointivaiheen neuvottelupeliä ja puolitoistuvaa peliä käsitellään tässä yhdessä, sillä ne molemmat avaavat näkökulmia varsinaisten neuvottelujen ulkopuolisen tason ja muiden jäsenvaltioiden vaikutukseen neuvottelupelin sisällä. Kuten edellinen asymmetrisen informaation peli, nämäkin pelimallit on rakennettu lähinnä toimintasuosituksina tai ymmärtämistä edesauttavina kehikkoina. Neuvottelupelin tapauksessa hyödynnetään näennäistä suhteasteikkoa, mutta sen merkitys on lähinnä strategisen vuorovaikutuksen kuvauksena. Puolitoistuva peli olisi puolestaan tulkittavissa yhtä lailla järjestysasteikollisena. Näin ollen kumpikaan pelimalleista ei pyri uskottavaan ennustukseen, eikä niitä nykyisellään tule tulkita sellaisina. Sen sijaan erityisesti puolitoistuvassa pelissä on potentiaalia myös ennustavana tai itsensä toteuttavana mallina, mikäli preferenssien muodostumiseen kyetään kiinnittämään tarkempaa huomiota myös muiden EU-jäsenvaltioiden osalta.

Mikäli ratifiointivaiheen neuvottelupeliä arvioidaan toimintasuosituksena, tulee kiinnittää huomiota sen keskeiseen ratkaisukonseptiin, Nashin neuvotteluratkaisuun. Eräs tapa tulkita Nashin neuvotteluratkaisua on tarkastella sitä neuvottelujen sopimusehdotuksena, joka on immuuni tietyille vasta-argumenteille. Tämä immuunius on

suora seuraus sitä määrittävistä aksioomista. Näin ollen sopimusehdotuksen vastaanottanut osapuoli ei kykene kritisoimaan sitä esimerkiksi symmetrisyyteen tai Pareto-optimaalisuuteen vedoten. (Muthoo 1999, 34–35.) Näin ollen Nashin neuvotteluratkaisu ei ole seurausta yksilöiden rationaalisuudesta vaan pikemminkin normatiivinen konsepti (ks. esim. McCain 2013, 38). Mikäli neuvotteluratkaisun kieltäytymispistettä tulkitaan Rutströmin ja Harrisonin tapaan ei-kooperatiivisen pelin Nash-tasapainona, koskevat ratifiointivaiheen neuvottelupeliä toki samat episteemiset ehdot, kuin aiemmissa samaa ratkaisukonseptia hyödyntäneissä peleissä. Yhtä lailla puolitoistuvassa pelissä tulee olettaa pelaajien tietoisuus toisten pelaajien Nash-tasapainovalinnoista ensimmäisistä pelaajista ja erityisesti EU:n näkökulmasta läpi kaikkien mahdollisten tulevien pelien.

Neuvottelupeliä voi siis arvioida osittain Hargreaves Heapin ekspressiivisen rationaalisuuden elementtejä sisältävänä, sillä normatiivinen ratkaisu ottaa osittain kantaa toimijoiden todellisiin intresseihin. Näin ollen pelkkä instrumentaalinen rationaalisuus ei riitä kuvaamaan ratkaisun syntymistä. Yhtä lailla Nashin neuvotteluratkaisun aksioomia voi tulkita neuvotteluheuristiikkoina, jolloin pelaajien voi todeta toimivan osittain proseduraalisen rationaalisuuden mukaisesti. Føllesdalin jaottelussa toiminnan rationaalisuuden ohella oletetaan hyvin perusteltuja arvoja, joskaan hyvin perusteltuja uskomuksia ei neuvotteluratkaisussa tarvitse välttämättä olettaa. Puolitoistuva peli on sen sijaan helpompi tulkita ainoastaan instrumentaalista sekä toiminnan rationaalisuutta sisältävänä, jos sen huomattavat episteemiset vaatimukset katsotaan missään määrin realistisiksi.

Kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikan kannalta monitasoiset ja toistuvat mallit ovat varmasti tehokkaita strategisen vuorovaikutuksen kuvauksena. Niissä kuitenkin korostuu myös mallien rakentamiseen vaaditun informaation suuri määrä. Tätä voisi tosin helpottaa esimerkiksi olettamalla taloudellisille kysymyksille merkittävä painoarvo, jolloin lukuisia jäsenvaltioita sisältävät pelit toteutettaisiin ainakin osittain puhtaasti makrotaloustieteellisten mallien perusteella. Hypoteesien testeinä nämä mallit ovat kuitenkin haastavia, sillä mahdollisen testausvirheen sijaintia voi olla vaikea tulkita, mikäli pelien tuotot riippuvat muista tasoista ja tulevista peleistä. Ennustus on nimittäin yhtenevä yksittäiseen normaalimuotoon tiivistetyn pelin kanssa, vaikka preferenssit ovatkin yksityiskohtaisemmin perusteltuja. Eri tasojen ja pelien aiheuttamat rajoitukset voittaviin joukkoihin ja toimijoiden rationaalisuuteen avaavat samalla näkökulmia

valtioiden toimijuuden käsittelyyn kansainvälisten suhteiden tutkimuksen metodologiassa.

Preferenssien selvittämisen osalta tämän tutkielman monitasoisten sekä toistuvien pelien preferenssit olivat lähinnä oletettuja. Yhtä lailla ne voivat tosin perustua päättelyyn, havaintoihin, teorioihin, dokumentaatioon tai asiantuntija-arvioihin hyödyntäen esimerkiksi monitavoitteisia hyötyfunktioita. Kuten aiemmin mainittiin, ne vaativat kuitenkin poikkeuksellisen laajaa informaation määrää, sillä peleihin tulisi sisällyttää preferenssitietoa kaikilta merkittäviltä tasoilta sekä pelaajilta. Näin ollen lähinnä teorioihin perustuvat, päätellyt preferenssit ovat perusteltu valinta monitasoisia ja toistuvia pelejä hyödynnettäessä, ellei valintatilanne itsessään salli yksinkertaisen preferenssirakenteen olettamista. Samalla teorioiden yhdistelystä ja kumulatiivisen tiedon tuottamisesta tulee haastavaa hyödynnettävän kehikon monimutkaisuuden johdosta. Lisäksi Nashin neuvotteluratkaisun tapainen kakunjakamismalli olettaa tietyn tyyppistä preferenssien aggregaatiota, jonka ei tosin välttämättä tarvitse perustua nollasummapeleihin.

Erityisesti toistuvissa tai puolitoistuvissa peleissä, joiden ei reaali maailmassa voi olettaa toteutuvan samassa ajanhetkessä, keskeiseksi nousee pelaajien subjektiivisen diskonttausasteen merkitys. Tällöin on perusteltua ottaa huomioon myös odotetun hyödyn teoreeman kritiikki koskien aikaepäjohdonmukaisuuksia kuten liikadiskonttausta. Koska pelit pelataan todennäköisesti yli useamman jäsenvaltioiden hallituskauden, voi nykyhetken ja lähivuosien liiallinen korostaminen tulevaisuudessa saavutettavien tuottojen kustannuksella olla perusteltua. Vaihtoehtoisesti erityisesti EU voidaan tulkita yhtenäisenä toimijana, joka pystyy ottamaan paremmin huomioon pitkän aikavälin intressejä. Kehystämisvaikutusten voi toisaalta olettaa sisältyvän jo ensimmäisen pelin preferensseihin, mutta neuvotteluaseman osalta havaittiin, että EU:n kannattaa mahdollisesti korostaa tulevien pelien merkitystä saavuttaakseen Britannialta myönnytyksiä neuvotteluissa. Ratifiointivaiheen neuvottelupelin osalta hyödynnetty neuvotteluratkaisu on todettu normatiiviseksi, joten on perusteltua arvioida kriittisesti myös odotetun hyödyn teoreeman paksun rationaalisuuden tulkinnan egoistisuusoletusta, johon Pareto-optimaalisuuden ja symmetrisyyden kaltaiset intuitiivisesti reilut perustelut eivät varsinaisesti sovellu.

6.3 Kokonaisarvio ja tieteenfilosofinen tausta

6.3.1 *Pelimallien kokonaisarvio*

Tässä tutkielmassa on valittu rakentaa lukuisia brexit-neuvottelujen eri аспектеja kuvailevia pelejä yhden kattavan pelimallin sijaan. Voidaan siis todeta, että kokonaisuutena arvioituna ollaan pääasiassa luovuttu Grüne-Yanoffin ja Lehtisen esittämästä peliteorian ennustustulkinnasta, sillä oletettavasti kaikki esiin tuodut aspektit tulisi sisällyttää neuvottelujen lopputulosta ennustavan pelin rakenteeseen tai tuottoihin. Tutkielman pääasiallinen tavoite on arvioida peliteorian soveltuvuutta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen EU:n ja Britannian välisten neuvottelujen esimerkkiä hyödyntäen, mutta samalla on Grüne-Yanoffin ja Lehtisen toimintasuositus- sekä kehikotulkintojen mukaisesti pyritty tuomaan esiin neuvottelukysymyksiin ja strategioihin vaikuttavia tekijöitä sekä luomaan approksimaatioita neuvottelujen tietyistä osa-alueista.

Puhtaan taloudellisen rationaalisuuden malli ennusti täysjäsenyyden säilymistä, joten tutkimushypoteesin taloudellisen rationaalisuuden riittämättömyydestä voidaan katsoa edelleen pätevän ottaen huomioon, että laukaisemalla 50 artiklan mukaisen menettelyn Mayn hallitus on vähintään merkittäväällä tavalla riskeerannut täysjäsenyyden säilymisen. Monitavoitteiset pelimallit kuvasivat paremmin osapuolten tavoitteita neuvotteluissa, mutta niihin perustuvat ennustukset ovat auttamatta liian herkkiä syötteiden valinnalle. Peleihin voitiin soveltaa myös poliheuristisen teorian kaltaista valmista päätöksentekomallia, mutta se oli yhtä lailla riippuvainen aineistosityötteistä, ja sen tuottamat tulokset perustuivat lähinnä proseduraalisen rationaalisuuden olettamiseen. Asymmetrisen informaation, signaloinnin sekä uusien pelien ja pelitasojen esittely lisäsivät uusia perusteltuja osa-alueita neuvottelujen tulkintaan. Toisin kuin taloudellinen peli sekä monitavoitteiset pelit ne keskittyivät preferenssien tarkan kuvauksen sijaan strategisen ympäristön esittelyyn. Seuraavaan taulukkoon on koottu pääkohtia alaluvun 5.2 malleista sekä alaluvussa 6.2 esitetyistä peliteoreettisten mallien arvioista.

	Puhtaasti taloudellinen peli	Monitavoitteiset pelit	Asymmetrinen informaatio ja signaointi	Neuvottelu- ja puolitoistuva peli
Keskeinen havainto	Mahdollisimman tiivis yhteistyö	Tavoitteiden yhteisvaikutus, neuvottelujen kariutuminen	Signaalien vaikutus neuvottelu-strategioihin	Jäsenmaiden vaikutus neuvottelujen lopputulokseen
Mallin tulkinta	Toimintasuositus, ennustus	Toimintasuositus, abstrakti kehikko	Toimintasuositus, abstrakti kehikko	Toimintasuositus, abstrakti kehikko
Rationaalisuuskäsitys	Instrumentaalinen, ekspressiivinen, toiminnan rationaalisuus	Instrumentaalinen, proseduraalinen, toiminnan rationaalisuus	Instrumentaalinen, toiminnan rationaalisuus, hyvin perustellut uskomukset	Proseduraalinen, ekspressiivinen, hyvin perustellut arvot / instrumentaalinen, toiminnan rationaalisuus
Ratkaisukonseptit	Nash-tasapaino, iteroidun dominanssin tasapaino	Iteroidun dominanssin tasapaino, Nash-tasapaino	(Täydellinen) bayesilainen Nash-tasapaino	Nashin neuvotteluratkaisu, Nash-tasapaino
Kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikka	Hypoteesien testaaminen, metodologiset näkökulmat	Strateginen vuorovaikutus, teorioiden yhdistely, metodologiset näkökulmat	Strateginen vuorovaikutus, teorioiden yhdistely, metodologiset näkökulmat	Strateginen vuorovaikutus, metodologiset näkökulmat
Preferenssien selvittäminen	Olettaminen, (päättely, teoria)	Havaitseminen, asiantuntija-arvio, (päättely, teoria)	Olettaminen, havaitseminen, asiantuntija-arvio	Olettaminen, (päättely, teoria)
Odotetun hyödyn teorian vaikutus	Ajallinen epäjohton-mukaisuus	Kehystämisen mahdollisuus	Riskiasenteet, kognitiiviset rajoitukset	Ajallinen epäjohton-mukaisuus, egoistisuusoletus

Taulukko 10 Peliteoreettisten mallien arvioinnin tiivistelmä.

Edellä olevien näkökulmien ohella tarkasteltiin peliteoreettisten ratkaisukonseptien episteemisiä taustaoletuksia, jotka osaltaan vaikuttavat peliteoreettisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen tieteenfilosofiseen tulkintaan. Erityisesti Nash-tasapaino todettiin ei-kooperatiivisten pelien ratkaisukonsepteista episteemisesti haastavaksi, sillä se olettaa pelaajilta rationaalisuuden ja tiedon toisen pelaajan rationaalisuudesta ohella yhteistä tietoa tehtävistä valinnoista. Näin ollen Nash-tasapaino vaatii yhteisen

rationaalisuusoletuksen ohella yksinkertaista uskomushierarkiaa (*simple belief hierarchy*). Tällä tarkoitetaan sitä, että jos pelaajalla on jokin uskomus koskien vastapelaajaa, kaikki vastapelaajat tietävät, että pelaajalla on tällainen uskomus. Ottaen huomioon, että tosielämän tilanteissa toimijalla voi olla useita uskottavia uskomuksia koskien vuorovaikutuksen toista osapuolta, ei yksinkertaista uskomushierarkiaa voi uskottavasti olettaa. (Perea 2012, 145–147.) Nashin neuvotteluratkaisun todettiin puolestaan olevan pikemminkin aksioomaattinen, normatiivinen konsepti kuin deskriptiivinen vuorovaikutuksen kuvaus.

6.3.2 *Preferenssien selvittäminen*

Pelimallien preferenssejä varten tulkittiin brexitin taloudellisia vaikutuksia käsitteleviä raportteja, Britannian ja EU:n historiallista suhdetta sekä siihen liittyviä tavoitteita ja neuvotteluosapuolien lausuntoja. Lausuntoja kyettiin toisaalta tulkitsemaan preferenssien ohella myös peliin liittyvänä signaalointina. Suurin työ preferenssien selvittämisessä liittyi monitavoitteisia pelejä varten rakennettujen hyötyfunktioiden arvioimiseen aineistotriangulaation avulla. Saavutettuja preferenssejä tuli suurimmilta osin tulkita järjestysasteikollisina. Myönnitys- sekä neuvottelumalleissa tarvittiin kuitenkin suhdeasteikollisia hyötytasoja, ja jälkimmäisessä osapuolten välisten hyötytasojen tuli olla myös keskenään vertailukelpoisia. Näiden mallien tulkinta jäi kuitenkin lähinnä neuvottelustrategiaan liittyvän toimintasuosituksen tai ymmärtämistä edesauttavan kehikon tasolle. Monitavoitteisten pelien preferenssien selvittämiseen liittyvien vaikeuksien johdosta niidenkään tapauksessa ei katsottu saavutettavan ennustavaa pelimallia. Friedenin ja Zürnin jaottelujen perusteella hyödynnettiin lähinnä oletuksiin, havaintoihin ja asiantuntija-arvioihin perustuvia preferenssejä.

Se, että lukuisien mallien preferenssien selvittämisessä jouduttiin vähintään osittain turvautumaan ainakin osaltaan olettamiseen, herättää kysymyksiä hyödynnettyjen mallien soveltuvuudesta monimutkaisen vuorovaikutustilanteen tutkimiseen. Osaltaan tämä myös osoittaa preferenssien selvittämisen keskeisen aseman kansainvälisten suhteiden peliteoreettisen tutkimuksen erityisproblematiikassa. Havaittujen preferenssien osalta huomioitiin komissiovirheen mahdollisuus, kun pelaajien preferenssit erotettiin strategisesta ympäristöstä esimerkiksi signaalointipelin tapauksessa, jossa pääministeri Mayn lausunto huonojen neuvottelutulosten välttämisestä tulkittiin pikemminkin strategiseksi kuin preferenssejä osoittavaksi. Mikäli preferenssejä pyritään havaitsemaan

kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa pelaajien toiminnan tai julkilausumien perusteella, on komissiovirheen mahdollisuus aina läsnä.

Koska tutkielmassa pyrittiin ennakoimaan Britannian ja EU:n välisiin neuvotteluihin sisältyviä keskeisiä tavoitteita sekä neuvottelujen lopputulosta, voitiin paljastettujen preferenssien teoriaan liittyvä problematiikka ohittaa preferenssien selvittämisessä. Koska tulkinta peliteoreettisista malleista ymmärtämistä edesauttavina kehikkoina ei kuitenkaan sulje pois taaksepäin suuntautuvaa tutkimusta, tulee myös tähän ottaa kantaa kansainvälisten suhteiden tutkimuksen kannalta. Pelin tuottojen ja valintojen kontekstiherkyydestä johtuen joudutaan pelaajien profiiliin kuitenkin ottamaan kantaa myös näissä tutkimuksissa, eivätkä pelaajien tekemät valinnat ole riittävä peruste valitulle preferenssijärjestykselle. Näin ollen myös jo selvinneisiin valintatilanteisiin suuntautuvaan kansainvälisten suhteiden tutkimukseen voidaan suositella Friedenin ja Zürnin esittelemiä tai vastaavia menetelmiä preferenssien selvittämiseksi. Erityisesti Zürnin dokumentaatiota hyödyntävä menetelmä vaikuttaa suuntautuvan historialliseen tutkimukseen.

6.3.3 Toimijuuden problematiikka

Lukuun ottamatta lyhyttä kuvausta monitasoisten pelien soveltumisesta brexit-neuvottelujen tutkimukseen tässä tutkielmassa on sivuutettu valtioiden toimijuuden problematiikka. Pääasiassa aineisto- ja resurssirajoitteiden johdosta sekä Britanniaa että Euroopan unionia on tulkittu yhtenäisinä toimijoina, joiden sisäisten päätöksentekijöiden preferenssit aggregoituvat valtiotasolla havaittaviksi, pääteltäviksi tai oletetuiksi. Samalla aiempien käsitysten toimijoiden rationaalisuudesta sekä sen rajoitteista oletetaan esiintyvän myös valtioiden tasolla. Esimerkiksi instrumentaalisen rationaalisuuskäsityksen, toiminnan rationaalisuuden sekä prospektiteorian preskriptiivisistä luonteesta johtuen tällaista tulkintaa ei katsottu tarpeen problematisoida. Valittu tulkinta toimijoista ei kuitenkaan ole välttämätön. Bueno de Mesquita ja Alastair Smith (2012, 177) esittävät, että näkemys valtioiden välisistä suhteista korkean tason politiikkana (*high politics*), joka on irrotettu sisäpoliittisista kysymyksistä, on auttamatta vanhentunut. Sen sijaan johtajien kannustimien sekä institutionaalisen ympäristön tutkimus auttaa avaamaan yhä uusia näkökulmia kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Sisä- ja ulkopoliitiikan rajapintojen tutkimukseen tulisi näin kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Tällöin vaihtoehtona olisi laajentaa alaluvussa 2.2.1 esitellyn valintajaottelun tyngäksi jäänyttä oikeaa puoliskoa ja tuoda tutkimukseen mukaan kollektiivisen ja sosiaalisen valinnan problematiikka. Kollektiivisen ja sosiaalisen valinnan teorian hyödyntäminen poliittisten päättäjien kuten hallitusten ja parlamenttien preferenssien aggregoinnissa olisi kuitenkin normatiivinen lähestymistapa, sillä sosiaalisen valinnan teorioiden tuottamien kollektiivisten preferenssien valinta olettaa aina jonkin tietyn normatiivisen ehdon täyttymistä (ks. esim. Austen-Smith & Banks 1998, 262). Vaihtoehtoisesti näitä rajapintoja voisi tulkita Putnamin tapaan monitasoisten pelien avulla.

David Austen-Smith ja Jeffrey S. Banks (1998, 284) esittävät, että siirtymä kollektiivisen valinnan malleista ei-kooperatiivisiin malleihin, kun tavoitteena on aggregoida toimijoiden preferenssejä, ei itse asiassa aiheuta metodologista epäjatkuvuutta. Keskeistä molemmille lähestymistavoille on, etteivät ne voi yhtä aikaa noudattaa kolmea vaatimusta ennustusten luomisesta kaikissa ympäristöissä, minimaalisesta demokratiasta, sekä moniulotteisista valintamalleista. Koska brexit-neuvottelujen valintaulottuvuuksia on perustellusti jopa enemmän, kuin tässä tutkielmassa on valittu käsitellä, voidaan todeta, että sisäpoliittisen päätöksenteon yhdistäminen Britannian ja EU:n neuvottelujen lopputulosta ennustavaan malliin vaatisi minimaalisen demokratian oletuksen hylkäämistä sisäpoliittisissa valintamalleissa. Tämä voi puolestaan johtaa sellaisen vaihtoehdon valintaan, jota lähes kaikki toimijat pitävät huonompana kuin jotain muista vaihtoehdoista. Deskriptiivisessä analyysissä tämä ei aiheuta ongelmia, mutta sen voi nähdä rajoittavan tulosten hyödynnettävyyttä toimintasuosituksina.

Päätöksentekijäjoukkojen tarkasteleminen yksittäisten päätöksentekijöiden sijaan sisältäisi myös erilaisia episteemisiä oletuksia. Kay Mathiesen (2013, 23–24, 41) esittää, että ryhmät voivat toimia itsenäisinä episteemisinä toimijoina, sillä ne saattavat hyväksyä ehdotuksia, vaikka kaikki tai edes suurin ryhmän jäsenistä ei hyväksyisi ehdotusta yksilöinä. Näin ollen ryhmien episteeminen tutkimus ei ole palautettavissa sen yksilöiden tutkimiseen. Tällöin ryhmissä tehtyjen päätösten yhteydessä tulisi tarkastella nimenomaan ryhmää itseään episteemisenä, rationaalisena toimijana, joka valitsee eri episteemisten toimintojen kuten uskomusten, todistusaineiston ja harkinnan avulla.

6.3.4 *Tieteenfilosofinen tausta*

Tutkielman johdannossa todettiin, että peliteoriaa kannattaa lähestyä tieteenfilosofisessa mielessä pikemminkin useaan suuntaukseen soveltuvana työkalupakkina, kuin arvioida sen kuuluvan erottamatta yhteenkään Jacksonin esittelemistä suuntauksista. Seuraavassa tämä näkemys kuitenkin problematisoidaan keskittyen erityisesti Bishopin huomioon peliteorian pohjana toimivan rationaalisen valinnan teorian sijoittumisesta yhteiskuntatieteiden luonnontieteelliseen tutkimustraditioon, joka Jacksonin jaottelussa vastaa neopositivistista lähestymistapaa. Samalla rationaalisen valinnan teoriaa on kritisoitu vetoamalla nimenomaan sen heikkoon menestykseen empiirisissä kokeissa olettaen näin teorioiden falsifiointiin pyrkivän tieteenfilosofian (ks. esim. Green & Shapiro 1994). Huomattavaa on, että Jackson (2011, 151) itse sijoittaa rationaalisen valinnan teorian ideaalityyppeihin perustuvana lähestymistapana tiukasti analytisismin viitekehykseen todeten, ettei sen avulla tule pyrkiä falsifioimaan empiirisiä hypoteeseja. Samalla tulee kuitenkin harkita kriittisen realismin soveltuvuutta peliteoreettisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen lähestymistavaksi, sillä Grüne-Yanoff ja Lehtinen sekä Bueno de Mesquita nimenomaan korostavat peliteorian potentiaalia strategisen vuorovaikutuksen approksimoinnissa.

Grüne-Yanoffin ja Lehtisen tulkintavaihtoehtojen voi katsoa kunkin viittavan tiettyyn tieteenfilosofiseen lähestymistapaan. Ennustamiseen rakennetut pelimallit sijoittuvat selkeimmin neopositivistiseen tutkimusohjelmaan, mikäli niiden preferenssejä arvioidaan esimerkiksi F-käänteen tapaan mahdollisimman niukoilla oletuksilla, jotka sitten falsifioituvat, ellei ennustus toteudu. Vaikka Friedman itse katsoi toteuttavansa positivistista, instrumentalistista tutkimusohjelmaa, joka pyrki teoreettisten hypoteesien todistamiseen tai falsifioimiseen, voidaan epärealistisuuden periaate hänen tieteenfilosofiassaan nähdä kuitenkin myös kriittisen realismin piirteenä. Tällöin tavoitteena ovat nimittäin inhimillisen päätöksenteon approksimaatiot, jotka eivät perustu empiirisesti testattaviin oletuksiin.

Toimintasuosituksina rakennetut pelimallit noudattavat puolestaan analytisismin oletuksia, sillä ne tarjoavat ainoastaan hyödyllisen narratiivin siitä, miten tietyn tyyppisessä vuorovaikutustilanteessa tulisi toimia ilman tarvetta sen testaamiseen. Mikäli nämä toimintasuosituksukset nähdään itsensä toteuttavina ja niiden avulla pyritään näin myös ennustamaan tutkimuskohteena olevia tapahtumia, seuraa tutkimus kriittisen realismin traditiota. Tällöin on esitetty päätöksenteon approksimaatio perustuen rationaalisuuteen

normina, mutta tällaista oletusta ei kyetä empiirisesti testaamaan. Toisaalta mahdollisuus vaikuttaa tutkimuksen kohteisiin tarjoamalla toimintasuosituksia, jotka edesauttavat rationaalisuuden episteemisten ehtojen täyttymistä vasta deliberatiivisen prosessin kautta, viittaa vahvasti tieteenfilosofisen monismin ja siten jopa refleksiivisen tutkimuksen suuntaan.

Ymmärtämistä edesauttavina, abstrakteina kehikkoina peliteoreettinen tutkimus noudattaa selkeimmin analytisismiä, sillä tavoitteena on useimmiten rakentaa hyödyllisiä, yksinkertaistavia narratiiveja tosielämän tapahtumista ilman tarvetta niiden testaamiselle tai oletuksia niiden todenmukaisuudesta. Vaihtoehtoisesti peliteorian voi tässä tulkinnassa nähdä olevan vailla tieteenfilosofista sisältöä, joka syntyy vasta, kun tutkija perustelee valitsemiaan ratkaisukäsitteitä ja pelaajien rationaalisuutta. Peliteoreettisen työkalupakin sisältö koostuu matemaattisista konsepteista, mutta kuten Grüne-Yanoff ja Lehtinen esittivät, vaatii niiden soveltaminen tosielämään huomattavia episteemisiä loikkia.

Mario Graziano (2013, 12–13) esittää, että rationaalisen valinnan hyödyntäminen olettaa talous- ja yhteiskuntatieteissä joko teleologista, instrumentalistista tai interpretivististä tieteenfilosofista ajattelua. Teleologisen näkemyksen mukaan toimijat joko sopeutuvat rationaalisen valinnan hyödyntämiseen tai tulevat eliminoiduksi erityisesti markkinakontekstissa. Instrumentalismi ei puolestaan esitä rationaalisen valinnan olevan todellisten toimijoiden deskriptiivinen malli vaan ideaalitoimijoiden kuvaus. Interpretivismin mukaan rationaalinen valinta on tulkintasääntö, jonka perusteella on mahdollisuus ymmärtää toimijoiden käyttäytymistä. Kaikkien näiden lähestymistapojen pohjalla on kuitenkin sama epistemologinen suuntaus, normativismi³⁴. Rationaalisen valinnan teoria on näin todellisuudessa teoria rationaalisuuden normeista.

Normativistinen lähestymistapa ei ole kuitenkaan ongelmaton etenkin neopositivistisen tieteenfilosofian kannalta. Shira Elqayamin ja Jonathan St. B. T. Evansin (2011, 233–234, 240) mukaan keskeinen ongelma on normien valinta, sillä normatiivisten teorioiden valintaa ei voi tukea empiirisellä aineistolla.³⁵ Päätöksenteon psykologisessa tutkimuksessa päädytään kuitenkin usein kuvailemaan prosesseja niiden normatiivisten vastineiden pohjalta. Jopa eksplisiittisesti deskriptiivisyyteen pyrkivät päätöksenteon

³⁴ Normativismi olettaa ihmisten ajattelun seuraavan normatiivista järjestelmää, jota vasten päätöksiä punnitaan. (Elqayam & Evans 2011, 233.)

³⁵ Tämä oletus tunnetaan Humen giljotiinina 1700-luvun skotlantilaisen filosofin mukaan.

kuvaukset kuten Kahnemanin ja Tverskyn prospektiteorian voi nähdä pohjimmiltaan normativistisena. Sen lähtökohta oli nimittäin osoittaa normatiivisen teorian epäonnistumiset käytöksen kuvauksena varsinaisen deskriptiivisen teorian luomisen sijaan. Sama ongelma toistuu kriittisen realismin olettamien approksimaatioiden kohdalla. Mikäli rationaalisen valinnan malli valitaan sillä perusteella, että se approksimoi hyvin todellista käyttäytymistä, pyritään normatiivista valintaa perustelemaan empiirisellä aineistolla.

Erityisesti preferenssien selvittämiseen liittyvät ongelmat sekä eteen- että taaksepäin suuntautuneissa tutkimuksissa antavat ymmärtää, että rationaalisen valinnan tai peliteorian falsifiointi minkään yksittäisen tai edes useamman empiirisen tutkimuksen perusteella ei ole uskottavaa. Tuleeko tätä kuitenkin ottaa merkinä rationaalisen valinnan teorian epätieteellisyydestä neopositivistisesta näkökulmasta, vai voiko esimerkiksi peliteoriaa hyödyntää falsifioitavien hypoteesien luomiseksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa, vaikka se ei itse ole falsifioitavissa? Keskeistä lienee peliteorian hyödyllisyys tästä näkökulmasta. Puuttumatta rationaalisen valinnan patologioihin jo peliteoreettisen mallin preferensseihin liittyvät ongelmat, monitulkintaisuus ja puhdas vaaditun tietomäärän laajuus antavat ymmärtää, ettei neopositivistisesta tieteenfilosofiasta ponnistava kansainvälisten suhteiden tutkija voi hyödyntää peliteoriaa kuin erittäin rajatuissa konteksteissa, joissa toimijoiden intressit ovat suhteellisen selkeät ja rationaalisuusoletus perusteltu. Erityisesti havaitut ongelmat toimijoiden episteemisen kuvauksen osalta asettavat rajoitteita peliteorian soveltamiselle neopositivistisessä tutkimuksessa. Tämä rajoittaa myös Grüne-Yanoffin ja Lehtisen esittämän ennustustehtävän soveltuvuutta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen.

Koskien kriittistä realismia ja oletettua todellisuutta approksimoivia malleja tämän tutkielman tuomio ei ole aivan yhtä tyly. Vaikka Jackson sekä Elqayam ja Evans kiistävät ideaalittyyppisenä esittämänsä rationaalisen valinnan teorian soveltumisen edes todellisuuden approksimatiiviseen kuvaukseen, oletetaan tässä tutkielmassa, että peliteoreettisten mallien avulla kyetään luomaan strategisen vuorovaikutuksen approksimaatioita myös kansainvälisten suhteiden kontekstissa. Vaikka taloustieteen tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden on ehkä perustellumpaa olettaa noudattavan rationaalisen valinnan perusteita esimerkiksi Grazianon kuvaileman teleologian perusteella, koskee Jacksonin sekä Elqayamin ja Evansin kritiikki yhtä lailla taloustieteen tieteenfilosofista pohjaa. Taloustieteellisessä tutkimuksessa ollaan kuitenkin merkittävän valmiita ohittamaan filosofisia ongelmia hyödylliseksi katsotun tutkimusohjelman

säilyttämiseksi.³⁶ Sama oletus toimijoiden teleologisesta rationaalisuudesta voi koskea yhtä lailla poliittisia päättäjiä, jolloin voiton maksimointi tulee tosin korvata vastaavalla, tässä tapauksessa poliittisen selviytymisen takaavalla oletuksella. Tällöin sisä- ja ulkopoliitiikan rajapintojen tutkiminen sekä valtion toimijuuden purkaminen yksilötasolle ovat oletettavasti välttämättömiä valintoja.

Kaikkiaan voidaan kuitenkin todeta, että Jacksonin analytismi on kansainvälisten suhteiden peliteoreettisen tutkimuksen tieteenfilosofisista lähestymistavoista perustelluin. Tämän tutkielman peliteoreettisten mallien pohjalta ei kyetty rakentamaan uskottavia ennustuksia, jotka toimisivat samalla falsifioitavina hypoteeseina. Lisäksi tarkasteltiin useita eri neuvotteluprosessin osia neuvottelujen kokonaiskuvaa approksimoivan mallin rakentamisen sijaan. Näin ollen vähintään implisiittisenä tarkoituksena on ollut analytisismin mukainen hyödyllisten narratiivien rakentaminen sekä tutkimuskohteen ymmärtäminen. Tämä korostuu myös Grüne-Yanoffin ja Lehtisen jaottelua noudattaen, sillä suurin osa rakennetuista pelimalleista kallistui toimintasuosituksen tai abstraktin kehikon suuntaan. Avoimeksi jää kysymys siitä, onko analytismiin pohjautuva kansainvälisten suhteiden peliteoreettinen tutkimus hankkeena turhan kunnianhimoton. Tulisiko Snidalin kritiikki huomioiden pyrkiä kohti pelejä, jotka hyödyntävät tasapainotilojen ennustavaa voimaa myös poliittisen päätöksenteon tutkimuksessa?

³⁶ Ks. F-käännettä koskeva keskustelu s. 13–14.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa vedetään yhteen vastaukset tutkimuskysymyksiin edeltävien aineisto- ja analyysilukujen perusteella, arvioidaan tutkimushypoteesin toteutumista sekä tuodaan esiin mahdollista jatkotutkimusta peliteoreettisten menetelmien hyödyntämisestä brexitin tutkimukseen. Tutkielman luvut 4, 5 ja 6 sisältävät kukin alustavasti vastauksia yhteen tutkimuskysymyksestä. Luvun 4 aineisto toimii kuitenkin pohjana myös myöhemmälle pelikonseptien mallintamiselle sekä kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikan analyysille, ja lukujen 5 ja 6 pelimallit sekä analyysi tarkentavat osaltaan aineistoon pohjautuvaa arviota EU:n ja Britannian strategioista neuvotteluissa.

Millaiset tekijät vaikuttavat Euroopan unionin ja erityisesti Britannian strategioihin brexit-neuvotteluissa?

Luvussa 4 esitettiin historialliseen kuvaukseen, Britannian ja EU:n edustajien lausuntoihin, asiantuntija-arvioihin sekä taloudellisiin ennustuksiin perustuen, että keskeisimpiä Britannian strategiaan vaikuttavia asiakokonaisuuksia ovat Britannian ja EU:n välisen kaupan vapaus, maksut EU:n budjettiin sekä EU-jäsenyyden nettoverotulovaikutus, mahdollisuus päättää omasta sääntelystä ja verotuksesta sekä solmia kauppasopimuksia kolmansien osapuolten kanssa, käsitys Britannian suvereniteetista, vapaan liikkuvuuden kysymykset sekä neuvotteluvaiheen epävarmuuden ja sopimusskenaarioiden vaikutus bruttokansantuotteen kehitykseen. EU:n osalta vastaaviksi asiakokonaisuuksiksi havaittiin kaupan vapaus, Britannian maksama osuus EU:n budjetista, Britannian aiempi obstruktionismi jäsenvaltiona, EU:n kansainvälinen asema, vapaan liikkuvuuden kysymykset, jäsenvaltioiden merkitys ratifiointiprosessissa sekä neuvotteluvaiheen epävarmuuden ja sopimusskenaarioiden vaikutus bruttokansantuotteen kehitykseen.

Osa näistä tekijöistä sisällytettiin monitavoitteisten mallien hyötyfunktioihin, joissa niiden toteutumista arvioitiin eri perustelluissa sopimusskenaarioissa ja niille asetettiin kertoimet arvioidun painoarvon perusteella. Eräät neuvottelustrategioihin vaikuttavat tekijät huomioitiin preferenssien sijaan pelin rakenteessa, kun esimerkiksi Britannian edustajien lausuntoja tulkittiin preferenssien sijaan signaaleina ja muiden jäsenvaltioiden merkitys ratifiointiprosessissa havainnollistettiin monitasoisen ja puolitoistuvan pelin avulla. Pelimalleihin sisällytettyjen tekijöiden ohella neuvottelukysymyksinä huomioitiin Britannian kansalaisten tuleva asema EU:n alueella ja EU:n kansalaisten tuleva asema

Britanniassa, Britannian sisäiset kysymykset kuten Gibraltarin, Pohjois-Irlannin ja Skotlannin mahdolliset itsenäisyyspyrkimykset sekä laajamittainen yhteistyö erityisesti turvallisuuden ja puolustuksen mutta myös muilla hallinnon sektoreilla.

Pelimallien avulla havaittiin paitsi omien ja vastapuolen arvioitujen preferenssien myös epätäydellisen informaation ja neuvottelujärjestyksen vaikutus neuvotteluosapuolten strategioihin. Mahdollisuus tehdä uskottava uhkaus neuvottelujen kariutumisesta havaittiin näin molemmalle osapuolelle edulliseksi. Vaikka näitä tekijöitä esittelevät esimerkit olivat huomattavasti yksinkertaistettuja, on osapuolten syytä huomioida erityisesti neuvottelutavoitteiden signaloinnin ja kehystämisen merkitys. Yleisesti havaittiin, että EU:n kannattaa pyrkiä kehystämään neuvottelut taloudellisiin kysymyksiin perustuvina, kun taas Britannian tulee pyrkiä korostamaan suvereniteetin sekä vapaan liikkuvuuden kysymysten merkitystä myönnytysten saavuttamiseksi neuvotteluissa. Lisäksi havaittiin, että neuvotteluiden kariutuminen WTO-kehikkoon on perusteltu mahdollisuus, mikäli Britannian ilmaistut preferenssit otetaan todellisina tai EU:n katsotaan suunnittelevan jo tulevien eropyrkimysten ennaltaehkäisemistä.

Britannian ja EU:n neuvottelustrategioihin vaikuttavia kysymyksiä arvioitiin käsitellen neuvottelun molempia osapuolia yhtenäisinä toimijoina, jolloin valtiotason alapuolella vaikuttavia tekijöitä ei luonnollisesti kyetty tulkitsemaan. Kummankin neuvottelun osapuolen sisäpoliittiset kysymykset, keskeiset päätöksentekijät sekä instituutiot vaikuttavat neuvotteluihin, mutta näitä vaikutuksia ei kyetty tämän tutkielman puitteissa huomioimaan. Käsittelytason valinta liittyy osaltaan toimijuuden problematiikkaan, jota käsiteltiin lyhyesti pelimallien kokonaisarvion yhteydessä.

Millaisia pelikonsepteja neuvotteluiden ympärille voi luoda?

Neuvottelujen ympärille luodut pelikonseptit toivat esiin eri näkökulmia liittyen Britannian ja EU:n tavoitteisiin ja strategiaan sekä neuvottelujen kulkuun ja lopputuloksiin. Ei-kooperatiiviset pelit, joita hyödynnettiin osittain jokaisessa rakennetussa pelimallissa, kuvailivat neuvotteluosapuolten voimasuhteita sekä loivat episteemisten ehtojen salliessa ennustuksia ja toimintasuosituksia. Huomioimalla epätäydellisen informaation, dynaamisuuden, erillisten pelitasojen sekä toistuvien pelien vaikutus lähestyttiin approksimaatiota neuvottelun alkuasetelmista, mutta neuvottelujen kulkua uskottavasti kuvaava malli jäi pitkälti saavuttamatta. Ongelmaksi havaittiin keskeisten peliteoreettisten neuvottelumallien vaatima preferenssien suhdeasteikko, joka olisi olettanut paitsi osapuolten hyötyfunktioiden järjestysasteikkoa tarkempaa kuvausta

myös niiden keskinäistä vertailukelpoisuutta. Suhdeasteikon saavuttaminen monitavoitteisissa malleissa on haastavaa, sillä hyötyulottuvuuksina toimivat käytännössä subjektiiviset arviot neuvottelutavoitteiden toteutumisesta.

Taloudellisen rationaalisuuden ei-kooperatiivinen pelimalli oli näin selkein osapuolten voimasuhteiden kuvaus sekä rajatusti teoriapohjainen ennustus neuvottelujen lopputuloksesta. Monitavoitteisten mallien avulla pyrittiin edesauttamaan ymmärrystä neuvottelutavoitteista sekä niiden vaikutuksesta neuvottelujen kulkuun. Dynaamisuuden sekä epätäydellisen informaation avulla kyettiin luomaan toimintasuosituksia tavoitteiden kehystämisen ja signaloinnin suhteen. Lopulta monitasoinen ja puolitoistuva peli toivat esiin ulkoisten tekijöiden vaikutusta neuvottelijoiden hyötyfunktioiden muodostumiseen. Hyödynnetyt ratkaisukonseptit edellyttivät tiettyjen episteemisten ehtojen toteutumista. Nämä ehdot rajoittavat erityisesti tutkielman pelimallien hyödyntämistä ennustuksina tai approksimaatioina. Iteroidun dominanssin tasapainossa pelaajilta vaadittiin iteratiivista rationaalisuutta, ja Nash-tasapaino oletti pelaajilta yksinkertaista uskomushierarkiaa sekä käytännössä kykyä ennustaa toisen osapuolen valintoja. Nashin neuvotteluratkaisu todettiin puolestaan normatiiviseksi käsitteeksi, joka soveltuu parhaiten tulkittavaksi toimintasuosituksena.

Taloudellisen rationaalisuuden olettava peli ennusti Britannian säilyvän EU-täysjäsenenä osapuolten toimiessa eri eroskenaarioiden bruttokansantuotteen kehitystä koskevien ennusteiden mukaisesti. Poliheuristisen teorian mukaisesti tulkittuna pelin tuloksena oli puolestaan Sveitsin mallia vastaava sopimus eli laajin mahdollinen taloudellinen yhteistyö mahdollisiksi katsottujen vaihtoehtojen puitteissa. Monitavoitteinen peli ennusti neuvottelujen puolestaan kariutuvan WTO-kehikkoon verotus- ja sääntelyoikeuteen sekä vapaaseen liikkuvuuteen liittyvien kysymysten dominoidessa. Tämän pohjalta dynaaminen monitavoitteinen pelimalli ennusti valituilla painoarvoilla EU:n tarjoavan Britannialle myönnytyistä vapaan liikkuvuuden osalta Sveitsin tai Norjan mallia vastaavassa järjestelyssä. Asymmetrisen informaation peli ei esittänyt ennustusta, sillä subjektiivisia todennäköisyysjakaumia ei kyetty muodostamaan tutkielmassa hyödynnetyn aineiston pohjalta. Ratifiointivaiheen neuvottelupeli ennusti jäsenvaltioiden, joihin Britannian EU-ero vaikuttaa vain rajatusti pyrkivän saavuttamaan myönnytyksiä unionilta ennen lopullisen sopimuksen ratifioimista. Viimeisenä puolitoistuva peli ennusti EU:n ottavan kovan linjan Britannian kanssa tarjoten ainoastaan ETA-jäsenyyttä tai WTO-kehikkoon ajautumista, mikäli EU pystyy näin asettamaan uskottavan uhkauksen tuleviin eroneuvotteluihin. Pelimallien ennustustulkintaa rajoittaa

kuitenkin metodologisten ja tieteenfilosofisten tekijöiden ohella se, että kukin rakennetuista pelimalleista kuvaa vain osaa neuvottelujen kulkuun ja lopputuloksiin vaikuttavista tekijöistä.

Miten hyvin peliteoreettinen lähestymistapa soveltuu poliittisesti kompleksien kauppaneuvottelujen tutkimukseen?

Tutkielman peliteoreettista lähestymistapaa arvioitiin suhteessa kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikkaan neljästä näkökulmasta. Ensinnäkin tutkittiin peliteorian kolmen tulkintavaihtoehdon, toimintasuosituksen, ennustuksen ja ymmärtämistä edesauttavan kehikon hyödyllisyyttä brexit-neuvottelujen tutkimuksessa. Toiseksi arvioitiin kansainvälisten suhteiden erityisproblematiikkaa liittyen strategiseen vuorovaikutukseen, formaalin esitystavan etuihin, hypoteesien testaamiseen sekä metodologisiin näkökulmiin. Kolmanneksi arvioitiin poikkeavien odotetun hyödyn teorioiden mahdollisuutta tarjota vastausta kansainvälisten suhteiden peliteoreettisen tutkimuksen ongelmaan koskien eroja pelaajien taidoissa ja rationaalisuudessa. Viimeisenä avattiin peliteoreettisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen tieteenfilosofista taustaa. Näiden näkökulmien ohella todettiin preferenssien selvittämisen toimivan kenties keskeisimpänä haasteena, kun luodaan peliteoreettisia malleja kansainvälisille suhteille tyypillisistä komplekseista vuorovaikutustilanteista.

Eri tutkielmassa hyödynnettyjen pelimallien havaittiin soveltuvan paremmin erilaisiin tulkintoihin peliteorian käyttötarkoituksesta. Puhdas taloudellinen malli soveltui toimintasuositus- sekä ennustustulkintoihin, sillä sen avulla ei pyritty juuri lisäämään kohteen ymmärrystä vaan osoittamaan taloudellisesti rationaalinen tapa toimia strategisessa ympäristössä. Monitavoitteisten pelien preferenssit edesauttoivat tutkimuskohteen ymmärtämistä, ja sen subjektiivisten hyötyfunktioiden avulla kyetään suosittelemaan osapuolille eri neuvotteluissa painotettavia tekijöitä. Samoihin tulkintoihin sijoittuvat asymmetrisen informaation peli sekä kaksitasoinen ja puolitoistuva peli toivat esiin informaation ja signaaloinnin sekä uusien päätöksenteon tasojen ja pelaajien merkitystä neuvotteluissa.

Näillä peliteorian tulkinnoilla havaittiin olevan läheinen yhteys Jacksonin nelikentän mukaiseen tieteenfilosofiseen tulkintaan. Ennustavat mallit asettuivat F-käänteen mukaisesti mahdollisimman niukoilla preferenssioletuksilla rakennettuina lähinnä neopositivistiseen tieteenfilosofiaan, joskin niitä voisi tulkita perustellusti myös kriittisen realismin mukaisesti vuorovaikutustilanteiden approksimaatioina. Toimintasuosituksina

rakennetut pelimallit asettuivat puolestaan hyödyllisinä narratiiveina analytisistiseen suuntaukseen. Jos toimintasuosituksia tulkittiin Grüne-Yanoffin ja Lehtisen tapaan itsensä toteuttavina ennustuksina, seurattiin selkeimmin kriittisen realismin mukaista näkemystä, sillä käsitys rationaalisuudesta normina, jota pelaajat vuorovaikutustilanteissaan seuraavat, ei ole testattavissa empiirisin keinoin. Ymmärrystä edesauttavina, abstrakteina kehikkoina tulkittujen pelimallien havaittiin noudattavan pääasiassa analytisismia. Vaikka peliteorian vuorovaikutukselle tarjoamaa kehikkoa voi tulkita myös päätöksenteon approksimaationa, pyritään pelimallien avulla useimmiten hyödyllisten narratiivien rakentamiseen ilman tarvetta niiden testaamiselle.

Kokonaisuutena tutkielman pelimallien katsottiin noudattavan analytisismia, joka nähtiin lupaavimpana lähtökohtana kansainvälisten suhteiden peliteoreettiseen tutkimukseen. Samalla joudutaan kuitenkin luopumaan tasapainotilojen ennustavasta voimasta. Tämä on samalla Snidalin kritiikin mukaisesti yksi peliteorian soveltuvuuden keskeisistä ongelmista kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Vaihtoehtoisesti tulkinnan peliteoriasta abstrakteina kehikkoina voidaankin nähdä olevan vailla tieteenfilosofista sisältöä, sillä pelkkä matemaattinen muotoilu ei vaadi tutkijalta epistemologisia kannanottoja, ellei ratkaisukonsepteja pyritä perustelemaan deskriptiivisesti tarkkoina tai normatiivisesti hyödyllisinä.

Kaikkiaan peliteorian normativistinen luonne havaittiin ongelmalliseksi erityisesti neopositivistiselle tutkimukselle, joskin se asettaa rajoitteita myös kriittistä realismia edustavalle tutkimukselle. Ilman neopositivistista tai kriittisen realismin mukaista lähestymistapaa luovutaan pyrkimyksestä testata hypoteeseja. Analytisismiin pohjautuvassa tutkimuksessa voidaan tosin yhä hyödyntää peliteorian muita etuja kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Strategisen vuorovaikutuksen kuvauksena se auttaa ymmärtämään tutkimuskohteista uusia puolia, kuten havaittiin edellisten tutkimuskysymysten kohdalla. Samoin sen formaali muotoilu tekee eksplisiittiseksi tutkijan tekemät valinnat, minkä voi katsoa toteutuneen myös tämän tutkielman osalta. Tämä formaali muotoilu mahdollistaa myös teorioiden yhdistelyn peliteoreettiseen kehikkoon sekä edesauttaa kumulatiivisen tiedon kertymistä. Esimerkiksi tässä tutkielmassa hyödynnettyihin pelimalleihin voisi sijoittaa helposti poikkeavia oletuksia Britannian sekä EU:n strategioista ja preferensseistä.

Peliteorian ehkä merkittävin heikkous kompleksien tosielämän tilanteiden tutkimuksessa, vaaditun informaation määrä, näkyy puolestaan keskeisimmässä tutkielman esiin

tuomassa haasteessa, preferenssien selvittämisessä. Koska useissa malleista jouduttiin hyödyntämään oletettuja ja korkeintaan järjestysasteikolla tulkittavia preferenssejä, ei niiden kohdalla voida katsoa ainakaan saavutetun tutkimuskohteen mielekästä approksimaatiota. Toisaalta tutkimuskohteista havaitut sekä asiantuntija-arvioihin perustuvat preferenssit, joita hyödynnettiin erityisesti monitavoitteisissa malleissa, vaikuttavat hedelmälliseltä lähestymistavalta ainakin edesauttaa tutkimuskohteen ymmärtämistä myös preferenssien osalta. Sama koskee dokumentaation hyödyntämistä aiempiin vuorovaikutustilanteisiin suuntautuneessa tutkimuksessa, jolloin kyetään myös välttämään paljastettujen preferenssien teorian ongelmat. Aiempien teorioiden avulla päätellyt preferenssit olisivat eräs tapa testata hypoteeseja vuorovaikutuskontekstissa. On kuitenkin kyseenalaista, mahdollistavatko yleisen tason kansainvälisten suhteiden teorat koskien esimerkiksi valtioiden käyttäytymisestä preferenssien selvittämistä komplekseissa vuorovaikutustilanteissa. Samalla voitaisiin kuitenkin avata uusia näkökulmia kansainvälisten suhteiden metodologiaan.

Nämä näkökulmat voisivat liittyä esimerkiksi toimijuuden problematiikkaan, joka jouduttiin tässä tutkielmassa laajalti sivuuttamaan. Valtion tulkitseminen yhtenäisen toimijan sijaan yksittäisinä päättäjinä ja päätöksentekijäjoukkoina on kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa jo pitkään vallinnut suuntaus. Samalla voidaan tarkastella tarkemmin yksilötason rationaalisuuskäsitysten, kognitiivisten rajoitteiden sekä päätöksentekoheuristiikkojen merkitystä. Tässä tutkielmassa oletetut looginen johdonmukaisuus, toiminnan rationaalisuus sekä instrumentaalinen rationaalisuus ovat kuvauksia yksilötason toimijasta. Koska niiden perustelut ovat kuitenkin pitkälti preskriptiivisiä, ei niiden laajentaminen koskemaan valtiota toimijana aiheuttanut juuri ongelmia. Samoin hyödynnettyjen rajoitetun rationaalisuuden sekä prospektiteorian käsitteiden oletettiin olevan yhtä lailla havaittavissa valtioidenvälisellä tasolla. Arvioitujen odotetun hyödyn teoreeman patologioiden sekä vaihtoehtoisten teorioiden ei kuitenkaan havaittu tuottavan merkittäviä muutoksia analysoituihin pelimalleihin. Niiden avaamat näkökulmat auttoivat kuitenkin muodostamaan strategisen toiminnan toimintasuosituksia liittyen Britannian ja EU:n välisiin neuvotteluihin.

Taloudellinen rationaalisuus ainoana oletuksena pelaajien preferensseistä johtaa virheelliseen ennustukseen neuvottelujen lopputuloksesta.

Tutkimushypoteesia ei luonnollisesti kyetä tai pyritä tämän tutkielman yhteydessä osoittamaan, mutta Britannian käynnistettyä 50 artiklan mukaisen menettelyn voidaan

olettaa, että kyseinen päätös perustuu joko hyvin poikkeuksellisiin ennustuksiin EU-eron taloudellisista vaikutuksista tai vaihtoehtoisesti vähintään osittain ei-taloudellisiin tavoitteisiin. Tällainen oletus vaikuttaa perustellulta, kun otetaan huomioon, että tutkielmassa on hyödynnetty osaltaan Britannian valtiovarainministeriön omia ennustuksia brexitin vaikutuksista. Jos Britannia olettaisi voivansa saavuttaa EU-täysjäsenyyttä paremman taloudellisen aseman neuvottelujen myötä, olisi taloudellisen rationaalisuuden selitys mahdollinen huomioiden odotetun hyödyn teoreemassa mahdolliset poikkeavat riskiasenteet. Todettakoon kuitenkin, että Britannia on vähintään ottanut tarpeettoman riskin puhtaasti taloudellisesta näkökulmasta. Wienin yleissopimukseen vetoaminen ei nimittäin välttämättä riitä perusteeksi eroneuvottelujen keskeyttämiselle, vaikka Britannia pyrkisi näin välttämään epäsuotuisan neuvottelutuloksen. Lisäksi EU:n edustajien todettua, että tulevasta kauppasuhteesta neuvotellaan vasta eroneuvotteluiden jälkeen, vaikuttaa tällainen riskinotto epätodennäköiseltä.

Tässä tutkielmassa ei oletettu positivistista hypoteesien osoittamiseen tai falsifiointiin pyrkivää tieteenfilosofiaa, ja tutkimushypoteesin roolina oli näin pikemminkin taloudellista rationaalisuutta laajemman tutkimuksen oikeuttaminen. Tästä huolimatta voidaan arvioida, ettei hypoteesia ole ainakaan falsifioitu, mikäli Britannian ja EU:n eroneuvottelut eivät pääty täysjäsenyyden säilymiseen, sillä laaja konsensus taloustieteilijöitä seisoa brexitin Britannialle aiheuttamien negatiivisten taloudellisten vaikutusten takana. Tämän arvion katsotaan pätevän siitä huolimatta, että on mahdollista tehdä poikkeavia valintoja tärkeimpien taloudellisten vaikutusten mittareiden ja niiden ajallisen hyötyvaikutuksen suhteen luopumatta taloudellisen rationaalisuuden käsitteestä.

Jatkossa Britannian ja EU:n kauppaneuvotteluiden peliteoreettista tutkimusta olisi syytä kehittää erityisesti preferenssien sekä monitasoisten pelien osalta. Tämän tutkielman ajalliset ja resurssirajoitteet estivät preferenssien selvittämisen tarkemmilla makrotaloudellisilla malleilla, yksilö- tai päätöksentekijäjoukkotason psykologisilla kuvauksilla tai neuvotteluosapuolten ohella muiden jäsenvaltioiden osalta. Jo pelkästään Britannian sekä EU:n kohdalla olisi kaivattu tarkempaa makrotaloudellista kuvausta koskien brexitin pitkän aikavälin vaikutuksia. Tämä olisi mahdollistanut erityisesti aikaepäjohtonmukaisuuksien vaikutusten arvioimisen neuvottelukäyttäytymisessä sekä tuonut lisää uskottavuutta taloudelliseen rationaalisuuteen pohjautuvalle ennustukselle, joskin skenaarioiden preferenssijärjestys yksinkertaisessa ei-kooperatiivisessa pelissä olisi tuskin muuttunut. Lisäksi samaa globaalia ekonometrista mallia tulisi hyödyntää

brexitin vaikutusten arviointiin kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Tällöin saavutettaisiin päätöksenteko Eurooppa-neuvostossa sekä ratifiointiprosessi huomioiden monitasoinen peli, joka toimisi vähintään toimintasuosituksena jäsenvaltioiden erilaisen aseman huomioimiseen. Systemaattiset taloudelliset arviot erilaisten eroskenaarioiden vaikutuksista jäsenvaltioissa mahdollistaisivat yksittäin sekä kumulatiivisesti arvioiden myös puolitoistuvan pelimallin laajentamisen.

Taloudellisten vaikutusten tarkentamisen sijaan preferenssien selvittämistä voidaan kehittää hyödyntämällä menetelmiä, jotka purkavat yhtenäisen toimijan oletuksen ja selventävät yksittäisten avainhenkilöiden sekä päätöksentekijäryhmien vaikutusta neuvotteluihin. Yksilötason kuvaukset rationaalisesta valinnasta mahdollistavat rajoitetun rationaalisuuden sekä prospektiteorian tapaisten kehittyneempien odotetun hyödyn teorioiden hyödyntämisen uskottavalla tavalla. Uskomusjärjestelmien vaikutusta kansainvälisten suhteiden päätöksentekoon on sivuttu tässäkin tutkielmassa erityisesti Bueno de Mesquitán kuvaileman rakenteiden endogeenisuuden sekä Mintzin ja Gevan poliheuristisen teorian yhteydessä. Eräs mahdollinen lähestymistapa uskomusjärjestelmiä hyödyntävän tutkimuksen laajentamiseen on operationaalisen koodin analyysi, jossa päätöksentekijäryhmien uskomuksista voidaan näiden sanoja ja tekoja analysoiden johtaa peliteoreettisia malleja (ks. esim. Marfleet & Walker 2006).

Ottaen huomioon, että tämän tutkielman pääasiallisena tavoitteena oli konseptoida yksinkertaisia pelimalleja neuvottelujen ympärille ja arvioida niiden pohjalta peliteoreettisen analyysin soveltuvuutta kansainvälisten suhteiden tutkimukseen, tyydyttiin oletukseen Britannia ja EU:sta yhtenäisinä toimijoina. Vaikka tällainen valtiokeskeinen lähestymistapa on kieltämättä kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa vanhanaikainen, olisi kaikkien Britannian ja EU:n välisten kauppaneuvotteluiden merkittävien päätöksentekijöiden, neuvonantajien sekä vaikuttavien ryhmädynamiikkojen mallintaminen uskottavalla tavalla erittäin työläs ja vaativa harjoitus. Esimerkiksi operationaalisen koodin analyysiin perustuvan peliteoreettinen kuvaus olisi neuvottelujen ymmärtämistä edesauttavana kehikkona kiistattomasti merkittävä, mutta on kyseenalaista soveltuisiko se teoriapohjaisten hypoteesien testaamiseen ja uskottavan ennustuksen tai approksimaation luomiseen yhtenäistoimijamallia paremmin. Yhtäältä tällaisen mallin monimutkaisuus kaventaisi peliteorian tapaisen tutkimuskohteen systemaattisen kuvauksen tuomia etuja. Toisaalta, kuten Samuelson kommentoi Friedmanin instrumentalistista tutkimusohjelmaa, ei oletusten epärealistisuus voi koskaan kuin heikentää teoriaa.

LÄHDELUETTELO

- Allingham, Michael (1999) *Rational Choice*. Macmillan, Basingstoke, UK.
- Archibald, G. C. – Simon, Herbert A. – Samuelson, Paul A. (1963) Problems of Methodology: Discussion. *The American Economic Review*, Vol. 53, No. 2, 227–236.
- Ares, Elena – Barber, Sarah – Bennett, Oliver – Booth, Lorna – Butcher, Louise – Conway, Lorraine – ... Woodhouse, John (2016) *Brexit: impact across policy areas*. Briefing Paper Number 07213, 26 August 2016, toim. Miller, Vaughne. House of Commons Library.
- Asthana, Anushka (2016) Restricting immigration will be at heart of Brexit deal, Theresa May says. *The Guardian* 31.8.2016. <<https://www.theguardian.com/politics/2016/aug/31/restricting-immigration-will-be-at-heart-of-brexit-deal-theresa-may-says>>, haettu 28.3.2017.
- Austen-Smith, David & Banks, Jeffrey S. (1998) Social Choice Theory, Game Theory and Positive Political Theory. *Annual Review of Political Science*, Vol. 1, 259–287.
- Bagwell, Kyle & Staiger, Robert W. (2002) Economic Theory and the Interpretation of GATT/WTO. *American Economist*, Vol. 46, No. 2, 3–19.
- Baker, David & Schnapper, Pauline (2015) *Britain and the Crisis of the European Union*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, UK.
- Barker, Alex (2017) *The €60 billion Brexit bill: How to disentangle Britain from the EU budget*. CER Policy brief, February 2017. Centre for European Reform.
- BBC (2016) EU reform deal: What Cameron wanted and what he got. BBC, 20.2.2016. <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35622105>>, haettu 28.3.2017.
- Beck, Ulrich & Grande, Edgar (2007) *Cosmopolitan Europe*. Polity Press, Cambridge UK.
- Becker, Jörg (2017) Bertelsmann SE & Co. Teoksessa: *Global Media Giants*, toim. Birkinbine, Benjamin J. – Gómez, Rodrigo – Wasko, Janet, 144–162. Routledge, New York, NY.

Bishop, Robert C. (2007) *The Philosophy of the Social Sciences*. Continuum, London, UK.

Blagden, David (2017) Britain and the World after Brexit. *International Politics*, Vol. 54, No. 1, 1–25.

Boffey, Daniel (2017a) Britons living in the EU face Brexit backlash, leaked paper warns. *The Guardian*, 13.2.2017. <<https://www.theguardian.com/politics/2017/feb/13/uk-treatment-of-eu-nationals-could-lead-to-backlash-against-britons-living-in-the-eu>>, haettu 28.3.2017.

Boffey, Daniel (2017b) First EU response to article 50 takes tough line on transitional deal. *The Guardian*, 29.3.2017. <<https://www.theguardian.com/politics/2017/mar/29/first-eu-response-to-article-50-takes-tough-line-on-transitional-deal>>, haettu 29.3.2017.

Brams, Steven J. (1985) *Superpower Games: Applying Game Theory to Superpower Conflict*. Yale University Press, New Haven, CT.

Brams, Steven J. (1990) *Negotiation Games: Applying Game Theory to Bargaining and Arbitration*. Routledge, New York, NY.

Bueno de Mesquita, Bruce (2009) Accomplishments and Limitations of a Game-Theoretic Approach to International Relations. Teoksessa: *Evaluating Methodology in International Studies*, toim. Harvey, Frank P. & Brecher, Michael, 59–80. University of Michigan Press, Ann Arbor, MI.

Bueno de Mesquita, Bruce & Smith, Alastair (2012) Domestic Explanations of International Relations. *Annual Review of Political Science*, Vol. 15, 161–181.

Busch, Berthold & Matthes, Jürgen (2016) *Brexit – The Economic Impact: A Meta-Analysis*. IW Report 10/2016. Institut der deutschen Wirtschaft Köln.

Cameron, David (2016) David Cameron: Brexit would be 'gamble of the century'. *The Telegraph*, 27.2.2016. <<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/david-cameron/12176325/David-Cameron-Brexit-would-be-gamble-of-the-century.html>>, haettu 28.3.2017.

Carmichael, Fiona (2005) *A Guide to Game Theory*. Pearson Education, Essex, UK.

Clarke, Harold D. – Goodwin, Matthew – Whiteley, Paul (2016) *Why Britain Voted for Brexit: An Individual-Level Analysis of the 2016 Referendum Vote*. Paper to be presented at EPOP Conference, Sept 10, 2016.

D’Alfonso, Alessandro – Delivorias, Angelos – Sapala, Magdalena – Stuchlik, Andrej (2017) *Economic and budgetary outlook for the European Union 2017*. PE 595.915, January 2017. European Parliamentary Research Service.

De Grauwe, Paul (2016) What Future for the EU After Brexit? *Intereconomics*, Vol. 51, No. 5, 249–251.

Dhingra, Swati & Sampson, Thomas (2016) Life after BREXIT: What are the UK’s options outside the European Union? *BREXIT 2016: Policy analysis from the Centre for Economic Performance*, June 2016, 1–11. Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science.

Dinan, Desmond (2004) *Europe Recast: A History of European Union*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, UK.

Dinan, Desmond (2014) *Origins and Evolution of the European Union*, Second Edition. Oxford University Press, Oxford, UK.

Ebell, Monique & Warren, James (2016) The Long Term Economic Impact of Leaving The EU. *National Institute Economic Review*, Vol. 236, No. 1, 121–138.

Ellison, James (2000) *Threatening Europe: Britain and the Creation of the European Community, 1955–58*. Macmillan, Basingstoke, UK.

Elqayam, Shira & Evans, Jonathan St. B. T. (2011) Subtracting “Ought” from “Is”: Descriptivism Versus Normativism in the Study of Human Thinking. *Behavioral and Brain Sciences*, Vol. 34, No. 5, 233–290.

Emerson, Michael (2016) *Which model for Brexit?* CEPS Special Report No. 147 / October 2016. Centre for European Policy Studies.

Emmerson, Carl – Johnson, Paul – Mitchell, Ian – Phillips, David (2016) *Brexit and the UK’s Public Finances*. IFS Report 116. Institute for Fiscal Studies.

European Commission (2016) *The Economic Outlook after the UK Referendum: A First Assessment for the Euro Area and the EU*. Institutional Paper 032, July 2016. Directorate-General for Economic and Financial Affairs.

Frieden, Jeffry A. (1999) Actors and Preferences in International Relations. Teoksessa: *Strategic Choice and International Relations*, toim. Lake, David A. & Powell, Robert, 39–76. Princeton University Press, Princeton, NJ.

Friedman, Milton (1953) The Methodology of Positive Economics. Teoksessa: *Essays in Positive Economics*, 3–43. The University of Chicago Press, Chicago, IL.

Fudenberg, Drew & Tirole, Jean (1991) *Game Theory*. MIT Press, Cambridge, MA.

Føllesdal, Dagfinn (1986) Intentionality and Rationality. Teoksessa: *Rationality, Relativism and the Human Sciences*, toim. Margolis, J. – Krausz, M – Burian, R.M, 109–125. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, NL.

Geddes, Andrew (2005) Europe. Teoksessa: *The Political Thought of the Conservative Party Since 1945*, toim. Hickson, Kevin, 113–132. Palgrave Macmillan, Basingstoke, UK.

Gifford, Chris (2016) The United Kingdom's Eurosceptic Political Economy. *The British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 18, No. 4, 779–794.

Gintis, Herbert (2014) *The Bounds of Reason: Game Theory and the Unification of the Behavioral Sciences*. Princeton University Press, Princeton, NJ.

Graziano, Mario (2013) *Epistemology of Decision: Rational Choice, Neuroscience and Biological Approaches*. Springer, New York, NY.

Green, Donald P. & Shapiro, Ian (1994) *Pathologies of Rational Choice Theory: A Critique of Applications in Political Science*. Yale University Press, New Haven, CT.

Grüne-Yanoff, Till & Lehtinen, Aki (2010) Philosophy of Game Theory. Teoksessa: *Handbook of the Philosophy of Science, Volume 13: Philosophy of Economics*, toim. Mäki, Uskali, 467–513. Elsevier BV, Amsterdam, NL.

Hargreaves Heap, Shaun (1989) *Rationality in Economics*. Basil Blackwell, Oxford, UK.

Harrison, Glenn W. & Rutström, E.E. (1991) Trade Wars, Trade Negotiations and Applied Game Theory. *The Economic Journal*, Vol. 101, No. 406, 420–435.

Heath, Ryan (2017) Brexit Power Matrix: National leaders and lawyers dominate. Politico, 16.3.2017. <<http://www.politico.eu/interactive/brexit-power-matrix-national-leaders-and-lawyers-dominate/>>, haettu 28.3.2017.

Henley, Jon – Rankin, Jennifer – Asthana, Anushka (2016) UK will have less than 18 months to reach deal, says EU Brexit broker. The Guardian, 6.12.2016. <<https://www.theguardian.com/politics/2016/dec/06/uk-will-have-under-18-months-to-negotiate-deal-says-eus-brexit-broker>>, haettu 28.3.2017.

Herszenhorn, David M. & Barigazzi, Jacopo (2017) European Commission wants UK to pay Brexit costs – in euros. Politico, 20.4.2017. <<http://www.politico.eu/article/european-commission-wants-uk-to-pay-brexit-costs-in-euros/>>, haettu 22.4.2017.

HM Government (2016) *HM Treasury analysis: the long-term economic impact of EU membership and the alternatives*, Cm 9250, April 2016. HM Treasury.

HM Government (2017) *The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union*, Cm 9417, February 2017. Department for Exiting the European Union.

Holler, Manfred J. & Nurmi, Hannu (2013) Power Sharing in Politics. *International Game Theory Review*, Vol. 15, No. 3, 28–41.

Hunt, Alex & Wheeler, Brian (2017) Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU. BBC, 27.3.2017. <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>>, haettu 28.3.2017.

Hwang, Ki-Sik & Kim, Hyun-Jung (2014) Three-Level Game Theory and the Strategy of EU–Korea FTA Negotiation. *The Journal of East Asian Affairs*, Vol. 28, No. 1, 85–130.

Irwin, Gregor (2015) *BREXIT: the impact on the UK and the EU*. Global Counsel Analysis, June 2015. Global Counsel.

Jackson, Patrick Thaddeus (2011) *The Conduct of Inquiry in International Relations: Philosophy of Science and Its Implications for the Study of World Politics*. Routledge, New York, NY.

Jones, Alistair (2007) *Britain and the European Union*. Edinburgh University Press, Edinburgh, UK.

Kahneman, Daniel & Tversky, Amos (1979) Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*, Vol. 47, No. 2, 263–291.

Keeney, Ralph L. & Raiffa, Harold (1993) *Decisions with Multiple Objectives: Preferences and Value Tradeoffs*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Kennedy, Simon (2017) Brexit Timeline: From the Referendum to Article 50. Bloomberg, 20.3.2017. <<https://www.bloomberg.com/news/features/2017-03-20/brexit-timeline-from-eu-referendum-to-theresa-may-and-article-50>>, haettu 29.3.2017.

Lehtinen, Aki (2011) The Revealed-Preference Interpretation of Payoffs in Game Theory. *Homo Oeconomicus*, Vol. 28, No. 3, 265–296.

Levy, Jack S. (1997) Prospect Theory, Rational Choice, and International Relations. *International Studies Quarterly*, Vol. 41, No. 1, 87–112.

Lewis, Meredith Kolsky (2011) The Politics and Indirect Effects of Asymmetric Bargaining Power in Free Trade Agreements. Teoksessa: *The Politics of International Economic Law*, toim. Broude, Tomer – Busch, Marc L. – Porges, Amelia, 19–39. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Liu, Zhiyun (2010) Assumptions of Gain Preference and Choice of Action by States in International Legislation: From the Perspective of International Relations. *Frontiers of Law in China*, Vol. 5, No. 3, 342–375.

MacShane, Denis (2016) *Brexit: How Britain Left Europe*. I.B. Tauris, London, UK.

Mailath, George J. & Samuelson, Larry (2006) *Repeated Games and Reputations: Long-Run Relationships*. Oxford University Press, Oxford, UK.

Marfleet, B. Gregory & Walker, Stephen G. (2006) A World of Beliefs: Modeling Interactions Among Agents with Different Operational Codes. Teoksessa: *Beliefs and Leadership in World Politics: Methods and Applications of Operational Code Analysis*, toim. Schafer, Mark & Walker, Stephen G., 53–76. Palgrave Macmillan, New York, NY.

Marks, Gary & Wilson, Carole J. (2000) The Past in the Present: A Cleavage Theory of Party Response to European Integration. *British Journal of Political Science*, Vol. 30, No. 3, 433–459.

Mathiesen, Kay (2013) Can Groups Be Epistemic Agents? Teoksessa: *Collective Epistemology*, toim. Schmid, Hans Bernhard – Sirtes, Daniel – Weber, Marcel, 23–44. De Gruyter, Berlin, DE.

May, Theresa (2017) The government's negotiating objectives for exiting the EU: PM speech, delivered on 17 January 2017. <<https://www.gov.uk/government/speeches/the-governments-negotiating-objectives-for-exiting-the-eu-pm-speech>>, haettu 28.3.2017.

McCain, Roger A. (2013) *Value Solutions in Cooperative Games*. World Scientific, Singapore, SG.

McCain, Roger A. (2014) *Game Theory: A Nontechnical Introduction to the Analysis of Strategy*, 3rd edition. World Scientific, Singapore, SG.

Miller, Vaughne – Lang, Arabella – Simson-Caird, Jack (2017) *Brexit: how does the Article 50 process work?* Briefing Paper Number 7551, 16 January 2017. House of Commons Library.

Mintz, Alex (2004) How Do Leaders Make Decisions?: A Poliheuristic Perspective. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 48, No. 1, 3–13.

Mintz, Alex & Geva, Nehemia (1997) The Poliheuristic Theory of Foreign Policy Decisionmaking. Teoksessa: *Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive-Rational Debate*, toim. Mintz, Alex & Geva, Nehemia, 81–202. Lynne Rienner Publishers, Boulder, CO.

Moulin, Hervé (1982) *Game Theory for the Social Sciences*. New York University Press, New York, NY.

Muthoo, Abhinay (1999) *Bargaining Theory with Applications*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Oltermann, Philip (2017) Hammond threatens EU with aggressive tax changes after Brexit. The Guardian, 15.1.2017. <<https://www.theguardian.com/politics/2017/jan/15/philip-hammond-suggests-uk-outside-single-market-could-become-tax-haven>>, haettu 28.3.2017.

Parker, George (2017) Theresa May wins backing from parliament for snap UK election. Financial Times, 20.4.2017. <<https://www.ft.com/content/033bebde-24d5-11e7-a34a-538b4cb30025>>, haettu 22.4.2017.

Parker, George – Allen, Kate – Khan, Mehreen (2017) Brexit begins as Theresa May triggers Article 50. *Financial Times*, 29.3.2017. <<https://www.ft.com/content/22c0d426-1466-11e7-b0c1-37e417ee6c76>>, haettu 29.3.2017.

Pavel, Lacra (2012) *Game Theory for Optical Networks*. Springer, New York, NY.

Perea, Andrés (2012) *Epistemic Game Theory: Reasoning and Choice*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Putnam, Robert D. (1988) Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games. *International Organization*, Vol. 42, No. 3, 427–460.

Ryan, Cillian (2016) Where Does One Start to Make Sense of Brexit? *International Economics and Economic Policy*, Vol. 13, No. 4, 531–537.

Sampson, Thomas (2016) *Four principles for the UK's Brexit trade negotiations*. CEP Brexit Analysis No. 9. Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science.

Sampson, Thomas – Dhingra, Swati – Ottaviano, Gianmarco – Van Reenen, John (2016) *Economists for Brexit: A Critique*. CEP Brexit Analysis No. 6. Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science.

Sanin, Eulalia (2001) Tempting the Wrath: “Plan Colombia” in the Colombian Peace Process. *International Negotiation*, Vol. 6, No. 3, 417–435.

Schmidt, Christian & Allan, Pierre (1994) Introduction. Teoksessa: *Game Theory and International Relations: Preferences, Information and Empirical Evidence*, toim. Allan, Pierre & Schmidt, Christian, 1–5. Edward Elgar Publishing Limited, Aldershot, UK.

Schneider, Gerald (1994) Getting Closer at Different Speeds: Strategic Interaction in Widening European Integration. Teoksessa: *Game Theory and International Relations: Preferences, Information and Empirical Evidence*, toim. Allan, Pierre & Schmidt, Christian, 135–155. Edward Elgar Publishing Limited, Aldershot, UK.

Schoof, Ulrich – Petersen, Thieß – Aichele, Rahel – Felbermayr, Gabriel (2015) *Brexit – potential economic consequences if the UK exits the EU*. Future Social Market Economy Policy Brief #2015/05, Bertelsmann Stiftung.

Simon, Herbert (1955) A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 69, No. 1, 99–118.

Snidal, Duncan (1985) The Game Theory of International Politics. *World Politics*, Vol. 38, No. 1, 25–57.

Snidal, Duncan (2013) Rational Choice and International Relations. Teoksessa: *Handbook of International Relations*, 2nd Edition, toim. Simmons, Beth A. – Risse-Kappen, Thomas – Carlsnaes, Walter, 85–111. SAGE Publications, Thousand Oaks, CA.

Stewart, Heather (2016) UK voters want single market access and immigration controls, poll finds. *The Guardian*, 16.11.2016. <<https://www.theguardian.com/politics/2016/nov/16/uk-voters-want-single-market-access-and-immigration-controls-poll-finds>>, haettu 28.3.2017.

Thaler, Richard (1981) Some Empirical Evidence on Dynamic Inconsistency. *Economic Letters*, Vol. 8, No. 3, 201–207.

Tversky, Amos & Kahneman, Daniel (1992) Advances in Prospect Theory: Cumulative Representation of Uncertainty. *Journal of Risk and Uncertainty*, Vol. 5, No. 4, 297–323.

UK in a Changing Europe (2016) *Brexit and Beyond: How the United Kingdom Might Leave the European Union*. A Report by the UK in a Changing Europe for Political Studies Association of the UK, November 2016. UK in a Changing Europe.

Vail, Mark I. (2015) Between One-Nation Toryism and Neoliberalism: The Dilemmas of British Conservatism and Britain's Evolving Place in Europe. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 53, No. 1, 106–122.

Van Ham, Peter (2016) *Brexit: Strategic Consequences for Europe – A Scenario Study*. Clingendael Report, February 2016. Instituut Clingendael.

Verhofstadt, Guy (2017) We're not out to punish Britain, but you need to shed your illusions. *The Guardian*, 18.1.2017. <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jan/18/not-punish-britain-shed-illusions-eu-fair-deal>>, haettu 28.3.2017.

Von Neumann, John & Morgenstern, Oskar (1953) *Theory of Games and Economic Behavior*, 3rd edition. John Wiley & Sons, New York, NY.

Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Young, Alasdair R. (2002) *Extending European Cooperation: The European Union and the 'New' International Trade Agenda*. Manchester University Press, Manchester, UK.

Zürn, Michael (1997) Assessing State Preferences and Explaining Institutional Choice: The Case of Intra-German Trade. *International Studies Quarterly*, Vol. 41, No. 2, 295–320.

Zynda, Lyle (2000) Representation Theorems and Realism About Degrees of Belief. *Philosophy of Science*, Vol. 67, No. 1, 45–69.

LIITTEET

Liite 1: Sopimus Euroopan unionista 50 artikla

1. Jäsenvaltio voi valtiosääntönsä asettamien vaatimusten mukaisesti päättää erota unionista.
2. Jäsenvaltio, joka päättää erota, ilmoittaa aikomuksestaan Eurooppa-neuvostolle. Unioni neuvottelee ja tekee kyseisen jäsenvaltion kanssa sopimuksen eroamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista määräyksistä Eurooppa-neuvoston antamien suuntaviivojen perusteella ja ottaen huomioon puitteet, jotka sääntelevät kyseisen valtion myöhempiä suhteita unioniin. Kyseinen sopimus neuvotellaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 218 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Sen tekee unionin puolesta neuvosto, joka tekee ratkaisunsa määräenemmistöllä Euroopan parlamentin hyväksynnän saatuaan.
3. Perussopimuksia lakataan soveltamasta asianomaiseen jäsenvaltioon sinä päivänä, jona erosopimus tulee voimaan tai, jollei sopimusta ole, kahden vuoden kuluttua 2 kohdassa tarkoitettusta ilmoituksesta, jollei Eurooppa-neuvosto yhteisymmärryksessä asianomaisen jäsenvaltion kanssa päättä yksimielisesti pidentää tätä määräaika.
4. Sovellettaessa 2 ja 3 kohtaa eroavaa jäsenvaltiota edustava Eurooppa-neuvoston ja neuvoston jäsen ei osallistu kyseistä jäsenvaltiota koskevan asian käsittelyyn eikä sitä koskevien päätösten tekemiseen Eurooppa-neuvostossa tai neuvostossa. Määräenemmistö määräytyy Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 238 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaisesti.
5. Jos unionista eronnut jäsenvaltio hakee uudelleen jäsenyyttä, sen hakemus käsitellään 49 artiklassa tarkoitetun menettelyn mukaisesti.